Дачникам
садівникам
городникам

Всеукраїнський щомісячний журнал

ДІМ • САД • ГОРОД

10 ЖОВТЕНЬ 2004

- Цикорій коренеплідний
- Яблука на колонах

- Актинідія замінить виноград
- Щоб не хворіли персики

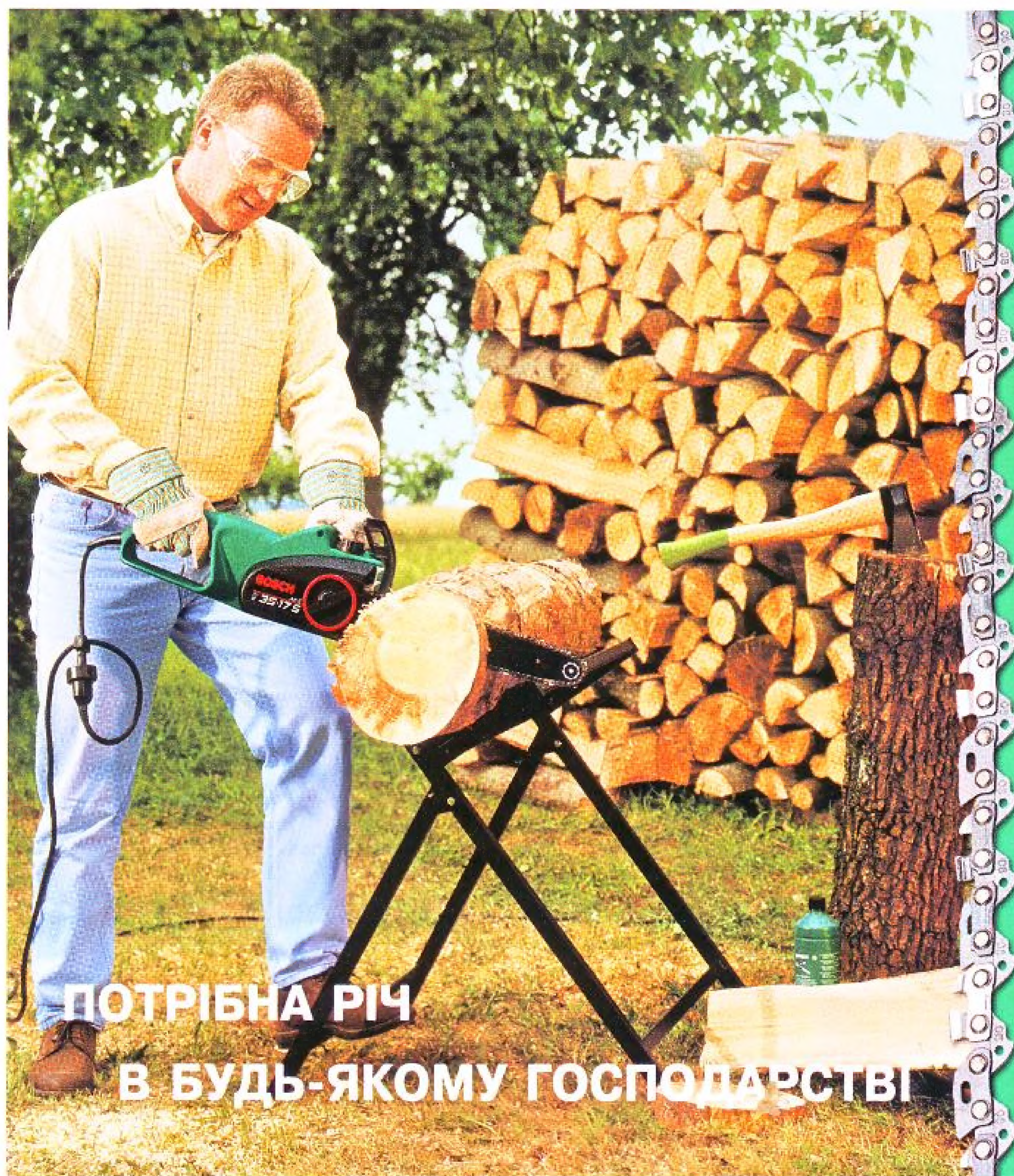

BOSCH
Ideas that work.

1700W HIGH POWER
Потужність задля швидкості

SDS
Легка натяжка і заміна ланцюга задля Вашої зручності

AKE 30-17 S

12 m/sec
Висока швидкість руху ланцюга задля продуктивності

AKE 35-17 S

STOP 0.1 sec
Швидка зупинка ланцюга задля Вашої безпеки

AKE 40-17 S

8 (800) 503-88-80,
8 (044) 230-38-88
www.bosch-tools.com.ua

1,5 кінські сили покірні жінкам і дітям!

HONDA Енергія мрії

HONDA FG100 *Harmony*

Ідеальний МОТОБЛОК на весь сезон

Втілення МРІЇ садівників, городників, дачників

Він легкий
Він надійний
Він маневрений
Він економічний
Він досконалий

Саша та лопата з мотором!!!

Єдиний мотоблок, який вміє полоти!!!

Будь-який ґрунт, будь-який бур'ян, в будь-якому напрямку, під будь-яким кутом!!

4-х тактний! 11,8 кг! Гарантія! Сервіс!

Доставка по Україні

Надлегкий супермотоблок XXI століття
Найтихіші в світі 4-х тактні бензокоси!!!
Мотокультиватори, мотопомпи, електрогенератори, газонокосарки, мотори для човнів фірми HONDA

Прополювання: > 5 соток на годину!!!
Підгортання: > 4 соток на годину!!!
Витрати бензину: < 0,25-0.5 л. на годину!!!

Оре, прополює, культивує, підгортає, риє борозни, копає ями, та... робить багато іншого!!!

ТОВ "КЛІНТ" тел. факс 044-414-74-30,537-68-37, 230-84-24
04210 Київ, пр. Героїв Сталінграда, 10а, корп. 2, оф. 3 E-mail:binar@i.kiev.ua

Новинка!

BOSNA LG

Насоси нового покоління та обладнання для приватних будинків. Гарантія 1 рік

Режим роботи без перерви та вихідних. Обладнання дасть змогу вам завжди мати холодну воду — лише відкрийте кран! Насоси, що входять до комплекту обладнання, мають фільтр і муфту, яка легко з'єднується зі шлангом та трубою. Потужність насоса — це підйом води з 80 м, 2000 л на годину, тиск 8 атмосфер. Ціна насосів — від 144 грн.

Телефонуйте до Києва і оператори допоможуть знайти нашу продукцію у вашому місті:

(044) 216-15-38, 244-61-80.

Перша спеціалізована виставка

НАСІННЯ та РЕМАНЕНТ

23-25 листопада 2004

м. Львів, вул. Мельника, 18, палац спорту "Україна" (колишній "Спартак")

Тематичні розділи виставки: насіння; саджанці; засоби захисту рослин; ґрунти та міндобрива; пакувальні матеріали для с/г продукції; с/г міні-техніка та реманент; системи поливу; ландшафтне проектування та дизайн; флористика; живі та зрізані квіти.

Генеральний партнер виставки

Інформаційні спонсори

ДІМ·САД·ГОРОД

ХІМІЯ АГРОНОМІЯ СЕРВІС

Організатор:

Агентство маркетингу та розвитку
тел.: (0322) 44-11-91
amd@amd-ukr.com.ua
www.amd-ukr.com.ua

Юридичні консультації

Рубрику веде І.Миронець, канд. юр. наук

ХТО МАЄ ПРАВО НА СПАДЩИНУ

Моя мама живе в селі сама. Онук приписався до неї у село, але жити продовжує у місті. Я хочу запитати, чи буде мати він якісь права на майно, після смерті власника, якщо на це майно ніякого заповіту немає?

В.П. Зозуля,
Вінниччина

Спадкування здійснюється за заповітом або за законом. За відсутності заповіту спадкування здійснюється за законом згідно встановленої черговості.

У першу чергу право на спадкування за законом мають діти спадкодавця, той з подружжя, який його пережив та батьки.

У другу чергу закликаються до спадщини рідні брати та сестри спадкодавця, його баба та дід як з боку батька, так і з боку матері.

У третю чергу право на спадкування за законом мають рідні дядько та тітка спадкодавця.

У четверту чергу право на спадкування мають особи, які проживали із спадкодавцем однією сім'єю не менше п'яти років до часу відкриття спадщини.

У п'яту чергу право на спадкування за законом мають інші родичі спадкодавця до шостого ступеня споріднення включно, а також утримачі спадкодавця, які не були членами його сім'ї (ст.ст. 1261-1265 Цивільного кодексу України).

Отже, діти спадкодавця, незалежно від місця проживання, мають право на спадкування у першу чергу.

Онук має право на спадщину, якщо він проживає разом з бабусею однією сім'єю не менше п'яти років до часу відкриття спадщини.

Онук, який не проживає разом з бабусею, також може бути спадкоємцем за правом представлення.

Відтак він успадковує ту частину спадщини, яка належала за законом його матері, батькові, бабі, дідові, якби вони були живі на час відкриття спадщини.

ПРАВО ВЛАСНИКА ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ

Шановна редакціє журналу "ДСГ"!

Оскільки я ваш постійний читач з часу виходу "ДСГ", дуже прошу вас дати кваліфіковану юридичну відповідь на важливе для мене запитання. Чи має право житель міста, який одержав у спадщину присадибну ділянку в розмірі 0,30 га використовувати її для облаштування фермерського господарства, перетворивши її на МТКС (машинно-тракторно-комбайновий стан) без погодження з сусідами та місцевою владою?

Ось на такій обмеженій площі 0,30 га, крім житлового помешкання та господарських будівель постійно розташовуються: три вантажні автомашини, 2 комбайни, 3 трактори, бульдозер, автокран, необхідний причепний інвентар та бочка-заправка, з якої постійно вивітрюється пальне і заправляється уся названа техніка.

Техніка застаріла, добита, як кажуть, до ручки, часто виходить з ладу і потребує ремонту, який і роблять тут, зливаючи відпрацьовані мастила і пальне, забруднюючи довкілля і створюючи неможливі умови для нормального проживання.

На мій погляд, таке техногенне навантаження на земельну ділянку в 0,30 г порушує усі існуючі норми та правила як санітарні, так і екологічні, не кажучи вже про чисто добросусідські.

Чекаю і сподіваюся на об'єктивну правову відповідь на сторінках "ДСГ".

З великою повагою передплатник журналу "ДСГ" пенсіонер, інвалід II гр.

О.П. Русан,
Київська обл.

Власники та землекористувачі земельних ділянок повинні обирати такі способи використання земельних ділянок відповідно до їхнього цільового призначення, за яких власникам землекористувачам сусідніх земельних ділянок завдається найменше незручностей (затінення, задимлення, шумове забруднення, неприємні запахи тощо).

Власники та землекористувачі земельних ділянок зобов'язані співпрацювати під час вчинення дій, спрямованих на забезпечення прав на землю кожного з них (ст. 103 Земельного Кодексу України).

Власник земельної ділянки має право вимагати від власника сусідньої земельної ділянки сприяння у встановленні твердих меж, або відновлення втрачених межових знаків.

Сусідні земельні ділянки можуть відокремлюватися рослинною смугою, стежкою, парканом або іншою спорудою.

Власники сусідніх земельних ділянок можуть користуватися межовими спорудами спільно за домовленістю між ними, як і нести витрати на їхнє спорудження та утримання.

Види межових знаків і порядок встановлення та відновлення меж визначаються органами виконавчої влади з питань земельних ресурсів.

Суперечки щодо розмежування земельних ділянок, які перебувають у власності і користуванні громадян та дотримання правил добросусідства вирішують органи місцевого самоврядування.

У випадках, коли в результаті невиконання правил добросусідства наноситься шкода, суперечки про відшкодування цієї шкоди вирішуються в судовому порядку.

ДІМ·САД·ГОРОД· № 10 2004 р.

Щомісячний виробничо-практичний журнал

Засновник і видавець —
КП "Редакція журналу "Дім, сад, город"
Зареєстрований Міністерством інформації України,
серія КВ, №3536 від 23.10.98 р.
Видається з січня 1989 р.

ПОСТІЙНО ПОПОВНЮЮ КОЛЕКЦІЮ СОРТІВ КАРТОПЛІ

Багато років я вирощую різноманітні сорти картоплі – "королеви городу та столу", як її називають у народі. В минулі роки ми з дружиною на своїх 20 сотках висаджували понад 30 сортів картоплі та ще 4 сорти сої, якою я останнім часом захоплююся і продукти з якої постійно споживає моя родина.

У 2002 р. ми вирощували 17 сортів картоплі вітчизняної та зарубіжної селекції й отримали, на мій погляд, непоганий урожай – близько 300 кг з сотки. Особливо врожайними (понад 400 кг) виявилися українські сорти Слов'янка, Явір, Лілея, Повінь, голландські Санте, Сантана, Джаерла, шотландський Дезіре.

Свої знання в цій галузі поповнюю, відвідуючи різноманітні конференції, семінари, виставки. Разом з директором ПСП ім. Можайського селища Вороновиці, що на Вінниччині, Олександром Куликовим, побував на українсько-німецькому семінарі в СТОВ "Яснозір'я" на Черкащині. Тут ми отримали багату інформацію про високоврожайні німецькі сорти картоплі. З директором господарства Юрієм Пономарем домовився про придбання для себе таких сортів, як Секура, Солара, Розара. Брав участь також у спільному українсько-голландському семінарі, який проводило Міністерство агрополітики на базі приватного сільськогосподарського підприємства "Київське" у Макарівському районі Київської області. Від голландської фірми "Агріко" придбав для себе нові сорти картоплі Пікасо та Імпала.

Не з порожніми руками я повернувся і з республіканської виставки-ярмарку, який щорічно проводиться в с. Чубинському, неподалік від Києва. Від відомого вченого-картопляра, голови асоціації "Картопля України" Петра Сергійовича Теслюка, з яким вже не один рік спілкуюся, отримав у подарунок сорти картоплі Флора, Ред-Скарлет, Каратоп, Піор і Кондор.

Таким чином, моя колекція постійно поповнюється новими сортами. Петро Сергійович подарував також ряд своїх книг, серед них "Каталог сортів картоплі", в якому описано 122 сорти української та зарубіжної селекції. Це справжня енциклопедія для картопляра. Отримую також насіння нових сортів картоплі у спеціалізованому господарстві "Україна" Калинівського району (директор Анатолій Андрієк), у ПСП ім. Можайського (Олександр Куликов), обмінююся з картоплярами-фермерами.

Щорічно вирощену продукцію демонструю на обласних виставках в Аграрному університеті, на Днях міста, в кінотеатрі ім. Коцюбинського, на обласному ярмарку. Для мене найвища оцінка, коли люди, придбавши моє насіння, дякують за вирощений урожай.

Про свій досвід розповідаю на сторінках журналу "Дім, сад, город", який передплачую з 1989 р., а також в обласній пресі. І маю постійний зв'язок з читачами. За рік на мою адресу надійшло понад 150 листів, і не лише з Вінниччини, а й з усіх областей України.

Якось до мене звернулася Алла Петрівна Ярошевська, людина складної долі, інвалід І групи, прикута до ліжка, але великий оптиміст у житті. "Взимку – каже вона, – я бачу сніг лише тоді, коли внучка занесе мені його у жменьці знадвору". Алла Петрівна попросила вислати "хоч дещицю" сої, щоб діти посіяли на невеличкому городі. Я завіз їй у Жмеринку насіння сої, гороху, гарбузів і духовно збагатився від спілкування з цією доброю людиною.

Прочитавши мою статтю, сільський голова з Чечельницького району, що на Вінниччині, зібрала з односельців гроші, найняла машину і завезла до села 26 сортів картоплі, щоб обновити їх, бо місцеві вже давно виродилися.

А ось що написала колишня передова доярка, а нині пенсіонерка Олена Францівна Гринчук з Погребищенського району: "Прочитала Вашу статтю в журналі і вирішила написати Вам і попросити нових сортів картоплі, бо в нас уже картопля так виродилася, що садимо багато, а збирати нема що". Ця людина цікава ще й тим, що вирощує безліч сортів квітів, а її чоловік – справжній селекціонер усіх городніх культур.

Олександр Водоп'янов з Кіровоградщини згадав про своє голодне дитинство: "Прочитав ваші статті в журналі "Дім, сад, город", про сою і картоплю. Скажу відверто: я давно чекав таких статей, особливо про сою. Під час війни, коли я був ще хлопчиком, наша сусідка підгодовувала нас смаженою соєю. Повірите – до цих пір той смак пам'ятаю. Я пенсіонер. Здоров'я вже не те, підводять ноги. Але ж і жити хочеться, а раз так, то треба працювати через "не можу". Хотів би отримати від вас листа з каталогом рослин і вислати мені хоч небагато сої на насіння".

Або ще лист: "Глибокошановний Василю Гнатовичу! Я городник-аматор з села Диканька Полтавської області Олександр Павлович Юренко. З великою цікавістю та користю читаю ваші статті в журналі "Дім, сад, город". Подобаються вони мені тим, що Ви не лише щедро ділитеся своїм досвідом, а й відчувається у них любов до землі і землеробства. Думаю, що формують вони у читачів і зацікавленість цим заняттям, і справжню культуру. А останньої нам ой як не вистачає! До того ж відчувається, що Ви пишете щиро, я сказав би, психологічно близько багатьом, навіть початківцям. Самі ж бо розповідаєте, як поступово набиралися досвіду, але не з висоти кепкуєте над тими, хто його не має. Дякую Вам за це щиро і бажаю й надалі готувати цікаві матеріали до друку і так само успішно господарювати й експериментувати на землі та в обійсті".

Листи, листи, листи... Я із задоволенням їх отримую, і хоч не є спеціалістом сільського господарства (понад 25 років пропрацював завідуючим міським відділом культури), але із землею ніколи не поривав. Тому в міру своїх знань і можливостей намагаюся відповісти кожному, порадити, допомогти.

Мені близьке життєве кредо відомого українського композитора Костянтина Данькевича:

Коли я не горю,
Коли ти не гориш,
Коли він не горить,
То хто ж нам світ освітить?

Василь Кавка,
картопляр-любитель,
вул. Гоголя, 15, м. Вінниця, 21018
тел. 35-05-25

ЯКИЙ СОРТ КУКУРУДЗИ ОБРАТИ?

У колишньому СРСР було районовано близько 50 сортів і гібридів кукурудзи, з них в Україні – 28. А по сусідству через Дністер – Молдова, де ще чимало своїх сортів, успадкованих з Румунії – суцільного кукурудзяного краю. Тим-то зараз в Україні, а в Придністров'ї особливо, сортів і гібридів кукурудзи стільки, що навіть важко визначити, який з них кращий.

Отже, щоб, образно кажучи, не блукати в кукурудзяному лісі, варто дещо сказати хоча б про основні, найпоширеніші і найкорисніші сорти і гібриди цієї культури.

Передусім зауважу, що, мабуть, жодна зернова, технічна, овочева чи кормова культура не має стільки сортів і гібридів, як кукурудза. Це борошномельні та круподерні сорти, зернові й кормові, технічні й силосні. А ще кукурудзу використовують як кулісну та маячну культуру. Тож спробуємо розібратися, який сорт чого вартий.

ПОХОДЖЕННЯ КУЛЬТУРИ

Батьківщиною кукурудзи вважається Центральна і Південна Америка. В Європу вона завезена в XVII столітті. Тоді ж кукурудза потрапила до Росії. Як теплолюбна культура, вона поширилася переважно в південних та центральних областях, у Поволжі та Середній Азії, на Кавказі, Кубані, в Україні і в Криму. Особливо багато кукурудзи на Балканах, де мені також довелося побувати і бачити різні сорти та гібриди цієї цінної культури.

Кукурудзу культивують також на близькому Сході, в Індії, Китаї, Бірмі, Індонезії, В'єтнамі і Камбоджі. Чорну розлусну камбоджійську кукурудзу, привезену на Вінничину, я вирощував у Придністров'ї більше десяти років. Які ж то смачні баранці та крупи виходять з тієї кукурудзи!

В Україні кукурудза споконвіку була і залишається в пошані. Її використовують у хлібопекарській, харчовій, спиртовій, консервній, крохмало-патоковій промисловості, споживають у їжу, а також згодовують тваринам і птиці. Кукурудза досить урожайна, висококалорійна і поживна культура. У її зерні, залежно від сорту, міститься до 66,5% безазотистих екстрактивних речовин, 8–10% цукрів, 4,7% олії, 2,7% сухої речовини. Багато в ній білків, вуглеводів, каротину, мікроелементів.

За формою та іншими ознаками зерно кукурудзи поділяють на 9 підвидів, власне, груп. Це – борошниста, кремениста, восковидна, крохмалиста, зубоподібна, напівзубоподібна, розлусна, цукрова та плівчаста. Найцінніші перші сорти. Вони мають певну перевагу перед зубоподібними щодо харчових та смакових якостей.

СОРТИ ТА ГІБРИДИ

Їх дуже багато. Крім районованих, в Україні є ще місцеві, а також зарубіжні сорти. Погрупуємо їх за періодами і строками достигання зерна.

РАННЬОСТИГЛІ СОРТИ І ГІБРИДИ: Дніпровський 177 СВ, Київський 8 ТВ, Колективний 100 СВ, Планета 180, Славутич 162 СВ, Харківський 199 МВ. А ще є Браво, Оксана, Чернівецький 21 та ін.

СЕРЕДНЬОРАННІ: Буковинський 3 ТВ, Дніпровський 56 Т і 247 ТВ, Київський 271 МВ, Кишинівський 150 ТВ, Нептун СВ, Одеський 27 та 298 МВ, Славутич 214 СВ, Титан 220 СВ, Тясмин МВ, Харківський 295 МВ, Ювілейний 70 МВ.

СЕРЕДНЬОСТИГЛІ: Буковинський 5 МВ, ВІР 38, 42, 44, 156, 340 ТВ, Воронезький 76, Дніпровський 320 та 337 МВ, Донецький 1 ТВ, Іскра МВ, Краснодарський 436 МВ, Одеський 385 МВ, Слава М, Світоч, Харківський 311 СВ.

ПІЗНЬОСТИГЛІ: Борисфен 490 МВ, ВІР 156, 157, 158, Дніпровський 90 Т, Луч 630 МВ, Молдавський 421 МВ, Одеський 10 та 480 МВ, Перекоп СВ, Полум'я, Прогрес, Сахара, Успіх тощо. Серед пізньостиглих ще чимало місцевих, причому, доволі продуктивних сортів, особливо на Поділлі, де кукурудзу шанують споконвіку.

До порядкових номерів сортів та гібридів кукурудзи додані, як бачимо, буквенні індекси: М – молдовського і Т – техаського типів стерильності при схрещуванні, а також В – відновлювач і З – закріплювач стерильності та фертильності рослин. Вони потрібні для селекціонерів під час добору й виведення нових сортів і гібридів кукурудзи.

Крім названих вітчизняних, є ще чимало місцевих, а також зарубіжних сортів і гібридів кукурудзи. Скажімо, з місцевих – Ангал, Маринська, Скороспілка, Старинська, Крупозерна, а із зарубіжних – Бокус, Фріол (ранні), Баккара, Діамант, Консул, Крістіс, Магріте (середньоранні), Альфа, Домінго, Фуріс (середні і пізні сорти). Вони також поширені, особливо в останні роки, коли насіння в Україну постачають голландські, німецькі, польські та інші фірми.

Як бачимо, сортимент кукурудзи в Україні, а особливо в Придністров'ї, доволі великий. І кожний сорт чи гібрид потребує певної агротехніки – підготовки ґрунту, насіння, сівби, догляду за посівами, та й строків збирання і особливостей використання врожаю.

ЦІННІСТЬ СОРТУ

Вона – в поживній і смаковій якості зерна, борошна, круп, а відтак і страв та виробів з кукурудзи. На першому місці тут борошномельні та круподерні сорти кременистої кукурудзи, зокрема, таких, як Буковинський 3, Київський 8, Чернівецький 21, а з місцевих – Ангал, Бронка, Старинська, Глорія Янецького, білозерні дрібнокачанні сорти, зерно яких ніби з колючками.

Власне, гладкозерні сорти кукурудзи, так само як і колючкоподібні – це борошномельні, харчові. Зубоподібні, напівзубоподібні, червоно- та білозерні сорти вітчизняної чи зарубіжної селекції – то кормові сорти. З борошна чи круп такої кукурудзи смачної страви не приготуєш. Та й варена, смажена або тушкована, така кукурудза у молочно-восковій стиглості поступається смаком гладкозерній.

До речі, якісну гладкозерну кременисту чи восковидну кукурудзу можна визначити і за кольором качана. У цих сортів він, зазвичай, білий, а в зубоподібних і похідних від них гібридів – червоний. Щоправда, у молочній стиглості кукурудзи ця різниця ще не так помітна. А в технічній – наяву: качан білий або рожево-червоний. Тут помилки не буде.

Знаючи цю різницю та інші ознаки, кмітливі господарі добирають сорти кукурудзи для сівби залежно від призначення та потреб у зерні. Скажімо, для годівлі тварин і птиці сіють зубоподібні, крохмалисті сорти. Вони, до речі, урожайніші, дають на 25–30% зерна більше, ніж кременисті, та й вихід зеленої маси вищий. А для харчових потреб добирають винятково борошномельні чи круподерні сорти і мають від того неабияку користь.

Г.А. Скоряк,
м. Вінниця

ЦИКОРІЙ КОРЕНЕПЛІДНИЙ

Я передплачую журнал "Дім, сад, город" 6 років, без нього вже просто не уявляю свого життя. І не лише "ДСГ", а й "Квіти України" та "Яблуньку" для моєї 9-річної донечки.

Журнал "Дім, сад, город" досить часто знайомить читачів з малопоширеними кормовими та овочевими культурами. Але я ніде не знаходжу матеріалів про вирощування таких культур, як цикорій і кмин. Зараз просто необхідно шукати якогось виходу, додаткових заробітків. І от хочеться прочитати розповідь спеціаліста про технологію і рентабельність вирощування цих культур як у присадибних, так і у фермерських господарствах. У нас більше половини сімей мають по 1–2 га городу, тому можливість вирощувати ці культури маємо. Було б непогано, якби у статтях навели адреси, за якими можна придбати насіння цих культур.

Л.В. Кец,
Хмельницька обл.

Перші згадки про культуру цикорій належать до часів Стародавнього Єгипту. Там його вважали одним з-поміж основних продуктів споживання. Він користувався великим успіхом у Римській імперії як кормова, салатна і лікарська рослина. У середньовічних пам'ятках зустрічаємо багато описів вирощування цикорію коренеплідного – цінної й корисної культури. Починаючи з XVI століття у Європі коренеплоди цикорію підсмажували і використовували для одержання пива та безалкогольних напоїв, як замінник кави і деяких медичних препаратів.

Цикорій (Cichorium intybus) належить до родини складноцвітих. Ця трав'яниста багаторічна рослина у дикій формі трапляється майже в усій західній Європі, росте у вигляді бур'янів на узбіччі доріг. Народна українська назва цикорію – "Петрів батіг". На сьогодні культурна форма цикорію коренеплідного культивується майже в усіх країнах Європи, загальна площа вирощування – близько 100 тис. га.

В Україні цикорій почали культивувати лише у передвоєнні роки. На жаль, через низку об'єктивних причин, а саме – відсутність технології машинного виробництва та трудомісткість вирощування і збирання, невирішену проблему насінництва йому не надають відповідної державної підтримки. Посівні площі в Україні зменшилися з 1,5 тис. га у 1990 р. до 500 га у 2003 р. Їх засівають здебільшого насінням невідомих репродукцій, що дають низькі врожаї. Два потужних цикорієсушильних заводи – Славутський у Хмельницькій області та Чуднівський у Житомирській загальною потужністю 75 тис. тонн завантажені лише на 10% проектної потужності.

Основною біологічно цінною сполукою цикорію є інулін. Сьогодні його використовують у фармакології, молочно-консервній, кондитерській, пивоварній промисловості тощо. Кількість інуліну в коренеплодах цикорію змінюється протягом вегетаційного періоду, найбільша вона восени, під час збирання коренеплодів. Хімічний аналіз сирого коренеплоду свідчить про наявність у ньому 70–75% води, 15–18% інуліну, який легко перетворюється у цукор-фруктозу, 2–3% фруктози, 0,6% жиру, 1,7% клітковини, 1,2–4% азотистих речовин, 1–1,5% смоли. Продукти, які містять інулін, людство століттями споживає у різних рослинах і овочах, необхідних для людського організму. Він також поширений у природі як фруктоолігосахарид, що належить до карбогідратів (вуглеводів) групи фруктанів.

Розмаїття продуктів із участю в них цикорію вражаюче. Це різноманітні напої, цукерки, торти, печиво, шоколад, тістечка, креми, джеми, пасти, кетчупи, соуси тощо. Вони не тільки приємні на смак і духмяні, а й надзвичайно корисні. Близько 80% сухих речовин, що їх містить коренеплід цикорію, розчинні у воді. Тому, якщо додавати настої з нього до кави, вона набуде неперевершеного смаку, що неодмінно оцінять шанувальники цього напою.

Квітування цикорію

Особливої уваги заслуговує цикорій коренеплідний як сировина для виготовлення фруктози, спирту, пектину та ін.

Культура цикорію за технологією вирощування дуже подібна до культури цукрових буряків. Проте до родючості ґрунтів він менш вибагливий. Тому культивують його як на чорноземах, так і на бідних опідзолених північних ґрунтах. Найпридатніші для

нього легкі супіщані ґрунти з помірно зволоженим нижнім шаром. Кращі попередники – зернові культури. Поле під посів цикорію коренеплідного має бути ідеально вирівняним і старанно обробленим (як грядка), тому що насіння дрібне і глибина загортання під час сівби не повинна перевищувати 1–1,5 см. Сходи з'являються на 6–8-й день після сівби, оптимальна густота рослин під час збирання має становити 120–140 тис. шт./га.

Розетка цикорію

Слід відзначити, що за тонну коренеплодів цикорію завод платить удвічі більше (320 грн.), тоді як тонна цукросировини коштує 165 грн.

Культурний вид цикорію кореневого залежно від рівня родючості ґрунту та його зволоження утворює на першому році вегетації велике листя довжиною 25– 35 см і шириною 6–15 см. Кількість листків коливається від 20 до 37 залежно від сорту та умов вирощування. Колір листя – від світло-зеленого до темно-зеленого з можливим антоціановим забарвленням. У перший рік вегетації в цикорію кореневого розвиваються товсті м'ясисті коренеплоди масою 200–700 г, довжиною від 10 до 45 см. Вони мають циліндричну, конічну або веретеноподібну форму і повністю заглиблені в ґрунт.

Цикорій кореневий – рослина помірних широт, він добре росте в умовах прохолодного клімату, де вегетаційний період становить 140–160 днів, опадів не менше 200–250 мм і сума ефективних температур – у межах 2100–2400°С. Насіння починає проростати за температури +3–5°С, а проростки легко витримують ранкові заморозки до –4–5°С. Коренеплоди цикорію стійкі до низьких температур і можуть зимувати в ґрунті.

Ця рослина краще росте на легких родючих ґрунтах з помірно зволоженим нижнім шаром і не витримує важких, запливаючих. Оптимальна кислотність ґрунтового розчину – pH 5,5–7.

Завдяки лікувальним і профілактичним властивостям цикорій кореневий заслуговує широкого освоєння на присадибних і садових ділянках. Агротехніка його вирощування нескладна. Основні поради городникам такі.

Добре росте цикорій кореневий на будь-яких ґрунтах, він не надто вибагливий до його родючості. Ґрунт удобрюють так, як під моркву чи столові буряки. Грядку розпушують, вирівнюють і ущільнюють, щоб створити тверде ложе для насіння. Насіння цикорію дрібне і має форму зрізаного конуса, довжина – 2–3 мм, ширина – до 1,5 мм. Абсолютна маса плодів становить у середньому 1,5 г. Власне насіння (плоди) мають значно меншу масу, а тому і дуже незначний запас поживних речовин. Це вказує на те, що слід використовувати насіння високої якості, висівати його доволі мілко – на глибину 0,5–1,0 см.

У процесі набухання найбільше води насіння цикорію поглинає у перші дві години. Максимальне поглинання води становить 58–65% від його повітряно-сухої маси і через 12–40 год воно практично припиняється, починається проростання. Таким чином, насіння необхідно висівати у вологий ґрунт, за таких умов проростки з'являються на 5–7-й день. Сіють цикорій кореневий рядками з відстанню 5–10 см у рядку і 30–45 см між ними. Оптимальний строк сівби – друга половина квітня. Влітку догляд за цикорієм кореневим такий самий, як і за морквою. Загущені сходи треба проріджувати й виполювати бур'яни.

Викопують коренеплоди на початку жовтня, очищають від землі, миють і сушать.

Коренеплоди ріжуть на невеликі кубики або труть на тертці з великими отворами. Сушити подрібнений цикорій можна в сушильній шафі або в духовці.

Якщо висушений цикорій підсмажити на чистій сковороді, інулін частково гідролізується і вміст фруктози збільшується від 2 до 20%, а глікозид інтибін розкладається і водночас зникає гіркота. При подальшому нагріванні фруктоза карамелізується, як і звичайний цукор, і цикорій набуває коричневого кольору. В результаті ряду складних хімічних реакцій утворюється цикореоль, який надає смаку й аромату напою.

Сушені кубики або стружку коренеплодів цикорію можна використовувати безпосередньо або розмелювати. А ось простий рецепт напою з цикорію. Закип'ятити літр води і всипати дві столові ложки цикорію. Дати настоятися 10–15 хвилин, і пийте на здоров'я!

За невеликий проміжок часу створено й занесено до Реєстру сортів рослин України 5 сортів: Уманський 90, 95, 96, 97, 99. Розробляється технологія механізованого виробництва цикорію коренеплідного і система машин для її виконання.

В.О. Борисюк,
кандидат біологічних наук,
В.А. Кінах,
кандидат економічних наук,
Інститут цукрових буряків

ПОЖИВНИЙ ВІВСЯНИЙ КОРІНЬ

Вівсяний корінь (Tragopogon porrifolius) – досить рідкісна рослина на наших ділянках, але в культурі він відомий з давніх-давен. Його ще називають – козельці вівсяні, білий корінь. Російською мовою у нього ще більше назв: овсяный корень, козлобородник пореелистый, устричный корень, белый корень, сладкий корень. Спочатку його використовували як лікарську, а пізніше – як овочеву культуру. Культивують у Франції, Німеччині, Італії, Японії, США. У дикому вигляді росте в Середземномор'ї, Греції, Італії, Алжирі, Марокко, а в нас – у центральних районах Криму. Належить до родини айстрових, за біологічними особливостями та способами вирощування і використання схожий на скорцонеру іспанську.

Вирощується вівсяний корінь у дворічній культурі. У перший рік формує розетку листків і коренеплід, а на другий цвіте і дає насіння.

Для отримання овочевої продукції (коренеплодів) вівсяний корінь висівають рано навесні, вибираючи освітлені ділянки, які не підтоплюються ґрунтовими водами. Не полюбляє він і кислих ґрунтів та свіжовнесеного гною, тому органічні добрива вносять під попередники, а ґрунти в разі необхідності вапнують.

Рядки розміщують на відстані 40–45 см один від одного, в рядку – суцільний посів. Сходи з'являються залежно від погодних умов на 13–25-у добу, їх проріджують, залишаючи на відстані 20 см. Рослини погано витримують пересаджування, тому проривати їх потрібно обережно, бажано після дощу або зволоження ґрунту. Вирвані рослини недоцільно використовувати як розсаду для підсаджування – вони погано приживлюються.

На початкових етапах розвитку ця рослина росте повільно, зокрема розетка з 3–5 листків виростає через 43–53 доби, а через 74–78 діб листків більше 25 шт. Листя лінійно-ланцетне, схоже на листя цибулі-порею, що відображено в латинській і російській назві (porrifolius – пореелистный).

У посушливий період вівсяний корінь бажано поливати. Хоча рослини доволі посухостійкі і не бояться посухи, недостатня кількість вологи призводить до зниження врожайності, коренеплоди формуються дрібні, волокнисті, грубі.

Насінник вівсяного кореня схожий на кульбабу

Ось так цвіте вівсяний корінь

Коренеплоди мають конусоподібну форму, вони довгі, з сірувато-білою шкіркою і білим м'якушем, з численними бічними корінцями, які відходять від коренеплоду майже перпендикулярно. Як і в більшості представників родини айстрових (салати, скорцонера), у нього є молочні судини та молочний сік. В їжу споживають однорічні коренеплоди, які викопують восени (вересень–жовтень) або після перезимівлі рано навесні, як тільки розмерзнеться ґрунт, і продовжують до початку стрілкування. У них приємний, ніжний смак, що нагадує рибу або устрицю, тому рослину інколи називають овочевою устрицею. Вони багаті на білкові речовини і міне-

Пергаментні мішечки захищають суцвіття від горобців

ральні солі, містять 72% води і 28% сухих речовин, у тому числі 3,3% жиру, каротин, аскорбінову кислоту (вітамін С), а також дуже цінний полісахарид – інулін – та інші, які нормалізують обмін речовин в організмі людини.

З коренеплодів готують юшку, пюре, гарніри до рибних та м'ясних страв, смажать у тісті, відварюють, запікають у маслі з сухарями й сиром. З висушених і підсмажених та розмелених коренеплодів готують кавовий напій. Молоді, відбілені листки споживають як салат. Взимку коренеплоди використовують для вигонки зелені або зберігають у підвалах, як моркву, і використовують за потребою, коли земля ще не відтанула.

Рослини, залишені у відкритому ґрунті, добре зимують і рано навесні у першій декаді квітня відростають. Через місяць вони мають по 10–20 листків, а ще через 60–80 діб зацвітають красивими рожевими кошиками, які швидко відцвітають. Насіння має перисті вирости, як у кульбаби, тому після достигання облітає й розноситься вітром. Щоб зібрати його, можна на початку достигання зрізати рослини і підвісити в сухому приміщенні, підстеливши папір. Насіння вівсяного кореня багате на олію, тому ще на початку достигання його дзьобають горобці. Аби захистити насіння, можна після відцвітання квіток одягти на суцвіття марлеві або пергаментні мішечки, тому що ніякі способи відлякування птахів з посівів вівсяного кореня не спрацьовують (див. фото).

Найпоширенішим на світовому ринку сортом, виведеним ще на початку XX століття, є сорт зарубіжної селекції Mammoth-Sandwich Island. В Україні вирощують сорт Поляна (Сквирська дослідна станція Інституту овочівництва і баштанництва), районований з 1994 року. Менш поширений сорт Giant.

У читачів є можливість приготувати страви з вівсяного кореня, які рекомендують відомі овочівники й технологи і, скуштувавши, вибрати ті, що більше до смаку.

САЛАТ. 200 г зелені вівсяного кореня, 100 г зелені кмину, 100 г черешків ревеню, 50 г крес-салату нарізують, змішують і поливають заправкою з 2 столових ложок яблучного оцту, 3 столових ложок олії, розтертого жовтка, солі, цукру.

ГАРНІР. Відварені й почищені коренеплоди вівсяного кореня нарізують кружальцями і заправляють лимонним соком та олією за смаком.

СУП МОЛОЧНИЙ З ОВОЧАМИ. 400 г картоплі нарізують кубиками, а 400 г почищеного вівсяного кореня – кружальцями, одну морквину натирають на буряковій тертушці. Все це варять у 0,5 л підсоленої води до готовності. Додають 1 л киплячого молока і 2 столові ложки вершкового масла й одразу ж знімають з вогню.

Смачного!

Н.М. Смілянець

Молодий коренеплід вівсяного кореня

КИСЛОТНІСТЬ ГРУНТІВ ТА ЇХ МЕЛІОРАЦІЯ

Допоможіть, будь ласка, розібратися, що означає кислі, слабокислі та нейтральні ґрунти і як це пов'язано з pH? Як кислотність ґрунту впливає на рослини і як її можна визначити в домашніх умовах?

З повагою О.Г.Хоменко, Рівненська обл.

Нормальний ріст і розвиток рослин залежить від багатьох факторів навколишнього середовища. Важливу роль серед них відіграють такі чинники родючості ґрунту: поживні елементи, вода, повітря й тепло. Але біологічна продуктивність рослин може бути низькою навіть за оптимального забезпечення їх основними факторами родючості. Це матиме місце за умови, коли реакція ґрунтового розчину надто кисла або занадто лужна. Тому, вирощуючи будь-які культури, потрібно враховувати і ці чинники родючості ґрунту.

Кислотність розчину, в тому числі і ґрунтового, зумовлена наявністю в ньому протонів водню (H^+). У хімічній практиці рівень кислотності прийнято позначати індексом pH, який являє собою десятинний логарифм концентрації іонів водню (г/л) з від'ємним знаком. Наприклад, якщо концентрація іонів водню в 1 л розчину становить 0,1 г, то кислотність цього розчину буде позначена pH 1; якщо ж концентрація 0,01 г – pH 2; при концентрації 0,001 г/л – pH 3 тощо. Тобто вищій концентрації іонів водню у ґрунтовому розчині, а відповідно і вищій кислотності відповідає менше значення індексу pH, а із зменшенням кислотності індекс pH зростає.

Залежно від величини pH ґрунтового розчину ґрунти поділяють на такі агровиробничі групи **(табл.1)**:

Таблиця 1

Агровиробничі групи ґрунтів залежно від кислотності (pH) ґрунтового розчину

Агровиробнича група ґрунтів	pH	Тип ґрунтів
Сильнокислі	< 4,5	Підзолисті, болотно-підзолисті
Кислі	4,5–5,5	Підзолисті, дерново-підзолисті
Слабокислі	5,5–6,5	Дерново-підзолисті, сірі лісові
Нейтральні	6,5–7,0	Сірі лісові, чорноземи
Слаболужні	7,0–7,5	Чорноземи південні, каштанові
Лужні	7,5–8,5	Солонці, солончаки
Сильнолужні	> 8,5	Содові солонці, солончаки

Кислотність значною мірою впливає на фізичні та хімічні процеси у ґрунті. Кислі розчини прискорюють руйнування гірських порід і мінералів, внаслідок чого утворюються легкорозчинні сполуки, які вимиваються за межі поширення кореневої системи рослин. Тому вміст легкодоступних поживних речовин у ґрунті помітно зменшується. Кислоти ґрунтового розчину реагують з внесеними мінеральними добривами, що також сприяє винесенню останніх у нижні шари ґрунту.

Кисла реакція ґрунтового розчину негативно впливає на життєдіяльність ґрунтових мікроорганізмів. Так, бактерії активно проявляють свою діяльність при реакції, близькій до нейтральної (pH 6–7). У кислому середовищі діяльність їх пригнічується або зовсім припиняється.

Гриби, навпаки, краще розвиваються у кислому середовищі (pH 4,5–5,5). Саме вони є основним джерелом накопичення органічних кислот у ґрунтах.

Культурні рослини по-різному реагують на концентрацію кислот у ґрунтовому розчині **(табл.2)**.

Таблиця 2

Оптимальна кислотність ґрунтів для вирощування деяких сільськогосподарських рослин

Рослини	pH	Рослини	pH
Пшениця	6,5–7,5	Цукрові буряки	7,0–7,5
Жито	5,0–7,0	Кормові буряки	6,5–7,5
Овес	5,0–6,0	Картопля	5,0–5,5
Ячмінь	7,0–8,0	Капуста	6,0–7,4
Кукурудза	6,5–8,5	Редька	5,5–6,5
Просо	6,5–7,0	Огірки	6,0–7,5
Гречка	4,7–7,0	Помідори	6,3–6,7
Льон	6,0–6,5	Морква	5,5–7,0
Соняшник	6,0–6,8	Селера	6,0–7,5
Горох	6,0–7,0	Люцерна	7,0–8,0
		Конюшина	6,0–7,0

Техніка визначення кислотності складається з таких етапів:

1. Взяття зразків ґрунту для аналізу. Здебільшого на полі (у саду, на городі) беруть змішані зразки з орного шару ґрунту. Один зразок береться з площі 5–10 га. На присадибних ділянках достатньо взяти один змішаний зразок. Для цього в різних місцях (рівномірно розміщених на площі поля) земельної ділянки беруть 5–10 проб. При цьому не потрібно брати проби з горбів, глибоких знижень, на місцях, де зберігалися добрива, солома, післяжнивні рештки, сміття тощо.

Проби слід брати лопатою або буром на повну глибину орного шару. Взяті проби висипають на лист фанери (руберойду, синтетичної плівки тощо) і ретельно перемішують. Потім ґрунтову масу розрівнюють тонким шаром на площі приблизно в 1 $м^2$. За допомогою олівця або дерев'яної палички розділяють цей шар борозенками на 10 рівних частин (квадратів) і з кожної беруть по 25–30 г ґрунту у полотняний мішечок або в пакет з цупкого паперу. Це і буде середній змішаний зразок. До нього треба додати етикетку, на якій вказується дата, місце взяття і прізвище дослідника. Взяті зразки розміщують у сухому приміщенні на аркуші паперу, де вони за кілька днів набувають повітряно-сухого стану. З маси зразка ґрунту видаляють коріння, стебла та листки рослин, каміння тощо.

Повітряно-суху масу ґрунту розмелюють у фарфоровій ступці дерев'яним або гумовим товкачиком і просіюють крізь сито з отворами 1 мм. У такому стані зразок ґрунту готовий для аналізу.

2. Приготування витяжки. Для визначення кислотності готують водну та сольову витяжки. Активну кислотність визначають у водній витяжці, обмінну – у сольовій. Визначаючи кислотність дерново-підзолистих ґрунтів, можна обмежитись визначенням pH сольової витяжки.

Для приготування сольової витяжки на технічних терезах відважують (з точністю до 0,01 г) 20 г ґрунту, просіяного крізь

сито з отворами 1 мм і висипають у колбу місткістю 100–200 мл. У колбу наливають 50 мл 1-нормального розчину KCl і старанно збовтують протягом 30 хвилин, після чого вміст колби фільтрують через паперовий фільтр. При цьому необхідно домогтися прозорості фільтрату. Наприклад, 1 н. розчин готують так: відважують 75 г солі KCl, розчиняють її в 500 мл дистильованої води, фільтрують у мірний циліндр місткістю 1 л і доливають водою до мітки. При нагоді можна звернутися по допомогу до вчителя хімії місцевої школи.

3. **Визначення pH витяжки.** Існує кілька методів визначення кислотності ґрунту. Найпростішим і найдоступнішим є визначення реакції розчину за допомогою лакмусового папірця, упаковку якого можна придбати в магазинах хімреактивів. Змочений у витяжці лакмусовий папірець змінює своє забарвлення залежно від концентрації H^+. Порівнюючи колір папірця з стандартною шкалою кольорів, легко встановити pH дослідного розчину.

Нині вимірювання з точністю до 0,01 pH проводять за допомогою потенціометрів вітчизняного та іноземного виробництва. Такі прилади використовують у спеціалізованих лабораторіях під час масових аналізів. У магазинах лабораторного обладнання є кілька моделей pH-метрів, серед яких і портативні. До кожного приладу додається інструкція з експлуатації.

ОЦІНКА ОДЕРЖАНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Результати визначення pH водної і сольової витяжок показують, яку концентрацію протонів водню (H^+) має ґрунтовий розчин (активна кислотність) і яка кількість протонів водню увібрана колоїдами ґрунту (потенційна обмінна кислотність).Чим більша різниця між цими показниками, тим буде більше увібраного водню у ґрунті.

На ріст і розвиток рослин негативно впливає як активна, так і потенційна кислотність. Тому агровиробничу оцінку ґрунту здійснюють за величиною pH сольової витяжки. Щоб зменшити кислотність ґрунту, його вапнують. За ступенем потреби у вапні всі ґрунти поділяють на три агровиробничі групи:

pH вище 5,5 – ґрунти не потребують вапнування;

pH 5,5–4,5 – ґрунти потребують середньої дози вапна;

pH нижче 4,5 – ґрунти потребують великої дози вапна.

Примітка: При вирощуванні буряків, люцерни, гороху та деяких інших рослин доцільно вапнувати ґрунт, якщо pH його орного шару становить 5,5–6.

ВИЗНАЧЕННЯ ДОЗ ВАПНА

Конкретні дози внесення вапна в ґрунт визначають за наявності таких даних: pH сольової витяжки, реагування окремих сільськогосподарських рослин на внесення вапна (табл. 2), механічний склад ґрунту, характеристика наявного вапняного добрива.

Визначення дози вапна доцільно розпочинати з **таблиці 3**, яка наведена в багатьох довідниках з агрохімії і ґрунтознавства. При цьому слід мати на увазі, що норми вапна у цій таблиці обчислені за формулою хімічно чистого карбонату кальцію ($CaCO_3$). А на практиці використовують вапно з певним вмістом інших сполук (домішок) та різної вологості. Тому, визначаючи дозу реального вапна, вносять поправки до дози хімічно чистого вапна.

Таблиця 3

Дози $CaCO_3$, кг на 100 м²

Сівозміна	Механічний склад ґрунту	pH сольової витяжки						
		<4,5	4,6	4,8	5,0	5,2	5,4–5,5	>5,5
З низьким відсотком льону і картоплі, тобто культури, які потерпають від надлишку вапна	Супіщані та легкі суглинки	450	400	350	300	250	200	Вапно не вносять
	Середні суглинки	600	550	500	450	400	300	
	Важкі суглинки	800	750	650	550	500	450	
З високим відсотком льону, картоплі та інших культур, які потерпають від надлишку вапна	Супіщані та легкі суглинки	250	200	200	150	Вапно не вносять		
	Середні суглинки	350	300	300	250			
	Важкі суглинки	500	450	400	350			

Наприклад, необхідно встановити дозу вапна на 1 га дерново-слабопідзолистого середньосуглинкового ґрунту, pH якого 5,2. Вапняне добриво може містити 20% вологи і 23% домішок.

Дозу чистого й сухого вапна ми знаходимо в **таблиці 3**. Вона дорівнює 400 кг/100 м². Нам потрібно внести на 100 м² таку кількість реального вапняного добрива, в якій би містилося 400 кг чистого й сухого вапна.

Спочатку вносимо поправку на вміст домішок (x_1).

400 – 77%

x_1 – 100%

x_1 = (400 x 100):77 = 519,5 кг (520 кг на 0,1 га),

що становить суму чистого $CaCO_3$ і домішок у сухому стані.

Доза вапна з урахуванням вологості (x_2) становитиме:

520 – 80%

x_2 – 100%

x_2 = (520 x 100):80 = 650 кг на 0,1 га.

Таким чином, щоб нейтралізувати кислотність ґрунту (pH = 5,2), у даному випадку нам необхідно внести на 0,1 га 650 кг вапняного добрива.

ВАПНУВАННЯ ГРУНТІВ

Вапнування кислих ґрунтів створює сприятливі умови для засвоєння поживних елементів кореневою системою рослин, інтенсифікує діяльність азотфіксуючих бактерій. При цьому прискорюється розкладання органічних решток.

Вапнують ґрунти, як правило, восени. На великих площах вапно вносять спеціальними сівалками для мінеральних добрив, на присадибних та дачних ділянках – вручну. Вапно повинно бути подрібнене, сипке. Після цього проводять зяблеву оранку або ґрунт глибоко перекопують. Вапнують ґрунт раз у 10–12 років. При систематичному внесенні органічних добрив повторне вапнування не потрібне.

Внесене у ґрунт вапно ($CaCO_3$), реагуючи з вуглекислотою, перетворюється у розчинну сполуку $Ca(HCO_3)_2$, яка взаємодіє з ґрунтовими колоїдами так званого ґрунтового вбирного комплексу (ГВК) за такою схемою:

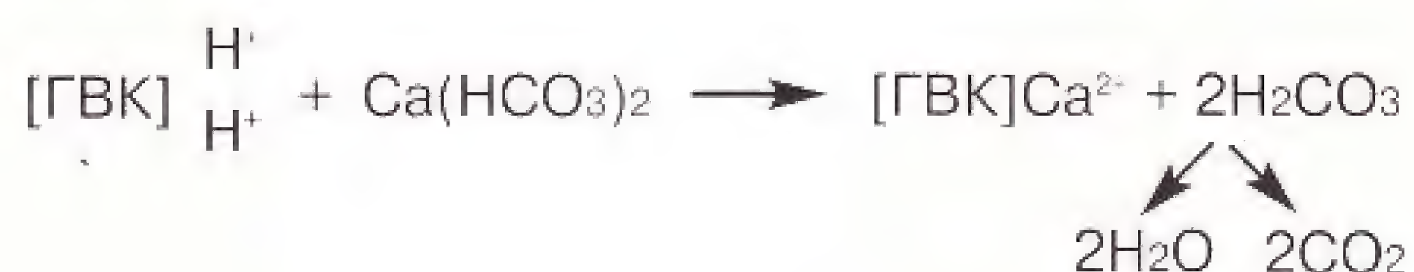

$$[ГВК]^{H^+}_{H^+} + Ca(HCO_3)_2 \longrightarrow [ГВК]Ca^{2+} + 2H_2CO_3$$

$$2H_2CO_3 \rightarrow 2H_2O \quad 2CO_2$$

В.С.Марковський,
д-р с.-г наук, професор,
І.Б.Чорний,
канд. біолог. наук, доцент

Актинідія може замінити виноград

Актинідія ще досить рідкісна культура не тільки в Прикарпатті, а й по всій Україні. А жаль. Культура дуже цінна в усіх відношеннях. Актинідія – це деревоподібна ліана, яка, обвиваючи опори, піднімається вгору, утворюючи шатро, що дає густу тінь. Родом актинідія з Далекого Сходу, де росте в лісах, піднімаючись по деревах у верхній ярус лісу.

Актинідія – рослина дводомна, тобто на одних рослинах зацвітають лише жіночі квітки з зав'яззю, які на осінь утворюють ягоди, а на інших – тільки чоловічі квітки, котрі дають пилок, щоб запліднити квітки на жіночих рослинах. У 1986 р. я в Київському Центральному Ботанічному саду придбала дві чоловічі і три жіночі рослини актинідії аргута сорту Київська великоплідна. Висадила жіночі перед сараєм, а чоловічі за сараєм, зробила їм високі, до 3 м, міцні опори. Тепер сарая не видно – він весь вкритий актинідією. Актинідія дуже декоративна, навесні вона вся в білих квітках, а восени – в плодах. Плоди дуже смачні, солодкі з кислинкою, ніжні, соковиті, мають смак і запах ананаса. Ягоди великі (10–12 г), зеленого кольору. Достигаючи ледь темніють і ягода стає м'якою. З однієї рослини у середньому можна зібрати 5–6 відер плодів. А якщо не обрізувати з куща пагонів на живці, то урожай буде набагато більший. Використання плодів найрізноманітніше – варення, повидло, пастила, компоти, соки, желе, мармелади (плоди мають багато пектину), вино, ізюм. Дуже цінне з актинідії сире варення (40% плодів перетерти з 60% цукру, зберігати за температури не вище +15°С, зберігається до 9 місяців).

Найголовніше, що з кінця серпня й до середини жовтня (а це два місяці) споживаємо свіжі плоди, які мають тонізуючі й лікувальні властивості. Недарма їх називають плодами здоров'я. Достатньо 2–3 ягід, щоб задовольнити добову потребу людини в вітаміні С. Добре допомагає при лікуванні туберкульозу, астми, коклюша, використовують як протицинготний, глистогінний, кровоспинний засіб. Корисні ягоди за ослаблення та виснаження організму після операції, хвороб, після фізичної та розумової перевтоми, а також при хронічних хворобах шлунка та кишківника.

Актинідія дуже витривала рослина. Ще не було випадку, щоб вона підмерзала взимку, витримує морози до –35°С. Розпускається пізно, тому ранні заморозки їй не шкодять. Виняток буває за червневих заморозків, які знищують цвіт під час цвітіння. Але через тиждень після заморозку із сплячих бруньок виростають нові пагони й актинідія зелена й красива продовжує своє життя.

У місцях, де не може визрівати виноград, невибаглива актинідія з успіхом може його замінити.

САДІННЯ

Садити саджанці актинідії на постійне місце потрібно на відстані 2–2,5 м, один від одного. Ямки робити 60х60х60см. В ямки дати 1 відро перегною, 1 відро піску, 1 склянку нітроамофоски, усе добре перемішати з садовою землею. Під час садіння саджанці заглибити на 5–6 см і добре полити. Жіночі рослини бажано садити на сонячному теплому місці, а чоловічі – в прохолоднішому, але не далі як за 3–4 м. На 5–7 жіночих рослин садять 1 чоловічу. Річ утім, що я всі свої рослини актинідії висадила перед сараєм у гарному, теплому й сонячному місці. Мої рослинки підросли і почали цвісти. Першими зацвіли чоловічі, а коли вже цвіт обсипався, то почали цвісти жіночі. Запилення не відбулося й урожаю актинідії того року не було. Наступного року історія повторилася і знову актинідія не вродила. На третій рік, як зацвітали чоловічі рослини, я заздалегідь наламала букет з напіврозпущеними квітками і поставила його до холодильника. А коли зацвіли жіночі рослини, поставила букет у банку з водою, а саму банку причепила між гілками квітуючої жіночої актинідії. Дослід удався, урожай був гарний. Я подумала, що якби чоловічі рослини росли у холоднішому місці, то пізніше розвивалися навесні і пізніше цвіли, і можливо, б їхнє цвітіння збігалося б з цвітінням жіночої актинідії. Восени пересадила "чоловіків" за сарай у тінь, і навесні на мою превелику радість і чоловічі, й жіночі рослини актинідії цвіли водночас.

Після садіння саджанців актинідії обов'язково треба поставити досить міцні опори, бажано у вигляді арки, висотою 2,5–3 м. Можна зробити опору у вигляді шпалери з натягнутими дротами на відстані 50 см один від одного. Від нижнього дроту до верхнього протягнути шнури, по яких буде витися актинідія.

ФОРМУВАННЯ КУЩА І ДОГЛЯД ЗА РОСЛИНАМИ

Коли саджанець актинідії висадили, його треба обрізати на дві бруньки. Наступного року, коли з цих бруньок виростуть міцні й довгі пагони, їх можна спрямувати по шпалері на два рукави. Формують ак-

тинідію на шпалері так само, як виноград: щороку вирізуючи старий рукав, а на заміщення лишаючи той, що виріс цього року. У мене актинідія росте на арці вільно. Спеціально не формую, але щороку вкорочую приріст, який використовую на живці. Актинідія любить помірне, але постійне зволоження ґрунту і обприскування крони водою в спекотні дні. Найкраще удобрення – це коров'як, курячий послід і деревний попіл. Ґрунт під актинідією не перекопувати, коріння розміщене на поверхні ґрунту, тому копати не можна, краще мульчувати поверхню ґрунту перегноєм або опалим листя. Для полегшення збирання врожаю треба підстилати плівку під кущами або рядна і час від часу струшувати стиглі ягоди на них.

З усіх рослин, що ростуть у моєму саду, актинідія найневибагливіша рослина. Ніколи не помічала на ній хвороб чи шкідників. Але й вона вразлива. У перші 2–3 роки її можуть повністю знищити коти. Не дивуйтеся, але наші улюбленці Мурки та Мурчики дуже полюбляють сік актинідії і гризуть молоді пагони, ласуючи соком рослин. У сокові актинідії є речовини, які діють на котів як валеріана і, нализавшись актинідієвого соку, вони "кайфують", даючи концерти як справжні наркомани. Коли мине 2–3 роки і актинідія підросте, коти вже не цікавляться нею. У нижній частині стебла кора грубіє і котам вона вже не "по зубах", а верхні пагони вони не дістануть. Аби врятувати актинідію від котячої навали, треба відразу після садіння зробити захист стебла актинідії. Захистити можна по-різному. Можна взяти шматок шланга великого діаметра довжиною 1 м, розрізати уздовж і вставити в нього стебло актинідії, закріпивши його в кількох місцях, щоб стебло не випадало з шланга. Можна взяти шматок руберойду або металевої сітки, скрутити їх у вигляді трубки і в неї вставити стебло. Можна густо обтикати міцними паличками навколо стебла і міцно закріпити їх, щоб коти не зруйнували цю огорожу. В кожному дворі у будь-якого господаря знайдеться якийсь підручний матеріал, який згодиться для того, щоб врятувати актинідію від кицьок.

Мені доводиться важко вирощувати актинідію. Уся тепличка, парничок і шкілка щільно вкриті з боків і згори металевою сіткою. Варто тільки залишити десь маленьку щілинку, як коти вмить знаходять її і вже, забравшись в актинідію, таке там зроблять, що страшно й дивитися. Не стільки погризуть, як поламають і повитовчують, "кайфуючи" на молодих рослинах. У той же час старі рослини актинідії добре ростуть і плодоносять зовсім не страждаючи від котів.

РОЗМНОЖЕННЯ

Найпростіший, доступний і найефективніший спосіб розмноження актинідії – зеленими живцями. При цьому способі особливості материнських рослин, з яких нарізують живці, повністю передаються, що дає змогу зберегти і розмножити ті з них, які мають найкращі якості. При розмноженні живцями відразу відома стать рослини. Живці нарізую з 20 червня по 20 серпня. Вирізую зелений однорічний приріст там, де кущі загущені, пагони викривлені, чи дуже довгі. Одночасно формую кущі і нарізую приріст для живців. Верхівку приросту не використовую на живці, бо вона молода і коріння не утворить. Не беру дуже тоненький приріст, бо запас поживних речовин у ньому незначний і живці не укоріняться. Живці нарізую довжиною 12–20 см з 2–3 листочками. Зріз під нижнім листком роблю на відстані від нього на 3–5 мм, косий, над верхнім листком зріз прямий на 1 см від листка, знизу один листок видаляю. Заготовлені живці висаджую в тепличку, накриту плівкою для збереження вологи. Живці висаджую на відстані 12–15 см один від одного, на глибину 3–4 см. Ґрунт у тепличці: 50% піску, 50% торфу. Після садіння добре поливаю. Протягом трьох тижнів живці вкорінюються. Щодень листки живців двічі–тричі зволожую водою залежно від погоди. Зимують живці у тепличці до весни. Навесні вкорінені живці висаджую дещо рідше 20 х 20 см у шкілку. Упродовж літа догляд звичайний – прополювання, підживлення, за сухої погоди – поливаю. На осінь виростають саджанці, готові до висаджування на постійне місце.

Пробувала вирощувати актинідію з насіння. Насіннєвий спосіб теж має деякі переваги. За такого розмноження майбутні рослини з перших днів свого життя пристосовуються до нового середовища і згодом у дорослому віці вони дуже витривалі до всіляких погодних сюрпризів. Для насіннєвого розмноження відбираю найбільші ягоди, вибираю з них насіння і ставлю на зиму на стратифікацію. Для цього насіння змішую з вологим піском приблизно 1:5 і висипаю у торбинку з марлі, а краще – з капронової панчохи. Цю торбинку кладу в ящичок, засипаю зверху шаром вологого піску товщиною 12–15 см. І ящичок опускаю у підвал. Протягом зими 3–4 рази торбинку витягую, перемішую її вміст, провітрюючи насіння і перевіряючи вологість. Пісок має бути не мокрий і не сухий, а лише вологий. Навесні насіння сію в ящички або парнички і злегка затінюю. Коли з'являться сходи і виросте 4–7 листочків, я їх пікірую у шкілку, де вони ростуть до осені, а восени найбільші сіянці можна вже пересадити на постійне місце.

Плодоносити актинідія з насіння починає на 4–5-й рік (з живців на 3–4-й). Стать рослини, вирощеної з насіння, розпізнаю під час цвітіння.

За вирощування актинідії з насіння бувають приємні сюрпризи. Були сіянці, які під час плодоношення показали набагато кращий результат, ніж материнські рослини, окремі рослини з більшими ягодами, ніж у материнських рослин, а в деяких екземплярів ягід було набагато рясніше, ніж на тих, що вирощені з живців. Такі сіянці можна використовувати в селекційних цілях, відбираючи з-поміж них кращі з кращих, а потім розмножувати їх живцюванням, щоб зберегти їхні кращі якості і таким чином поповнювати сорти цієї цікавої й корисної рослини.

Г.П. Хоменко,
м. Долина,
Івано-Франківська обл.

Цвітіння колоноподібного саду.

ЯБЛУКА НА КОЛОНАХ

П'ять років тому в Києві придбав десять саджанців колоноподібної яблуні. За весь цей період лише одна з них плодоносить (протягом трьох років). У чому причина і як її уникнути?

З. Протасавицький,
м. Кременець,
Тернопільська обл.

Третій рік у мене ростуть колоноподібні яблуні. Продавець саджанців запевняв, що такі дерева не обрізують. Але майже на всіх моїх 12 деревцях є гілки довжиною до 1 м, що ростуть вертикально. У газеті "Дачник" їх рекомендують обрізувати. Тож розкажіть, будь ласка, на сторінках журналу про цей вид яблунь і догляд за ними.

М.П. Діденко,
м. Київ

"Тонна яблук із сотки!" Заманливо? – Так. Можливо? – Так. То чому ж так багато садівників-аматорів жалкують за даремно потраченими грошима на придбання диво-дерев, котрі не виправдали покладених на них сподівань?

ІСТОРІЯ. 40 років тому канадський фермер показав вченому-селекціонерові К. Лапинсу незвичайну гілку, що виросла на одному із старих дерев сорту Мекинтош. Вона різко виділялася на фоні інших незвичайним виглядом – мала жорстку деревину, росла прямо, майже без бокових галужень і вся була вкрита кільчатками і списиками з яблуками. Цей мутант одержав сортову назву Важак. Саме так назвав його фермер-оригінатор, хоч за правилами транскрипції з англійської мови слово Wijcik має звучати по-іншому. Спочатку його зараховували до спурових форм, для яких характерне рясне утворення кільчаток, укорочені міжвузля, компактні і потовщені прирости, листки темно-зеленого забарвлення з доволі товстою листковою пластинкою. Пізніше головною ознакою колоноподібних форм почали вважати здатність рости вертикально вгору, відсутність бокового гілкування, потовщення пагона, твердість і жорсткість міцної деревини.

Канадські й англійські селекціонери задіяли Важак до схрещування з метою виведення нових сортів яблуні і незабаром з'явилися перші сорти, що мали комерційну цінність. Цю групу англійських сортів стали називати яблунями Балеріна (Ballerina apples). На початку 1970-х років генофлазма колоноподібних форм стала доступна вітчизняним селекціонерам. Велику роботу у Москві в Інституті садівництва виконав В.В. Кичина, який створив на основі канадського і англійського матеріалів великий гібридний фонд колоноподібних яблунь, з якого виділив багато відбірних форм і сортів. З його легкої руки почалося поширення колон по всій країні. З 1980-х років колоноподібні почали вивчати і в Україні – спочатку в Києві в Інституті садівництва УААН, а затим й в інших наукових закладах.

Невеликі розміри крони у поєднанні з добрим урожаєм з дерева забезпечують високу врожайність колоноподібних яблунь з одиниці площі при використанні відповідних підщеп, схем садіння і належного догляду. Потенційна врожайність досягає 400 т/га, або 4 тонни яблук з сотки на третій рік після садіння. Такий офіційно зареєстрований рекорд продуктивності сорту Трейджак.

Як і в звичайних, так і в колоноподібних яблунь сорт – запорука успіху. Тому подаємо короткий опис головних сортів і кращих форм яблуні колоноподібного типу.

СОРТИ КАНАДСЬКОЇ І АНГЛІЙСЬКОЇ СЕЛЕКЦІЇ

ВАЖАК. Плоди кулеподібно-конічні з червоно-бордовим розмитим рум'янком на половині поверхні плоду, масою 100–160 г. М'якуш світло-жовтий, соковитий, дрібнозернистий, кисло-солодкий, десертного смаку. Осіннього строку достигання.

МАКЕКСЕЛ. Плоди, як правило, сплющені до кулеподібно-конічних, з рожево-червоними плямами і смугами на зеленувато-жовтому фоні до темно-червоних на більшій частині поверхні, масою 120 г. М'якуш кремово-білий, соковитий, твердий, хрусткий. Осіннього строку достигання. Стійкий до парші і борошнистої роси.

МЕЙПОЛ. Декоративний сорт. Плоди дрібні, придатні для приготування мармеладу.

ОБЕЛІСК. Плоди середніх розмірів, сплющено-кулеподібні, з бордово-червоним розмитим рум'янком на більшій частині поверхні. М'якуш білий, соковитий, десертного смаку. Зимового строку достигання.

ТАСКАН. Плоди сплющено-кулеподібні, жовто-зелені, масою 140–180 (300) г. М'якуш кремовий, соковитий, дрібнозернистий, кисло-солодкий, десертного смаку. Осіннього строку достигання.

ТЕЛАМОН. Плоди сплющено-кулеподібно-конічні, з бордово-червоним рум'янком майже по всій поверхні, масою 100–130 (250) г. М'якуш світло-кремовий, соковитий, дрібнозернистий, кисло-солодкий, десертного смаку. Осіннього строку достигання.

ТОТЕМ. Декоративний сорт.

ТРЕЙДЖАН. Плоди кулеподібно-конічні, з яскраво-червоним рум'янком майже по всій поверхні масою 80–120 г. М'якуш кремовий, соковитий, дрібнозернистий, сколюється, кисло-солодкий, десертного смаку. Осіннього строку достигання.

ШАРЛОТТА. Плоди великі, сплющено-кулеподібні, світло-зелені, з червоним смугастим рум'янком. М'якуш жовтий, соковитий, дрібнозернистий, солодкий. Сорт кулінарного призначення. Зимового строку достигання.

СОРТИ ТА КРАЩІ ФОРМИ РОСІЙСЬКОЇ СЕЛЕКЦІЇ

АРБАТ (КВ43). Плоди сплющено-кулеподібні, з яскраво-червоним рум'янком на більшій частині поверхні, масою 60–90 (150) г. М'якуш кремовий, соковитий, зернистий, со-

лодкувато-кислий, посереднього смаку. Осіннього строку достигання. Імунний до парші.

БАРГУЗИН (КВ53). Плоди червоні, масою 70–110 г. М'якуш кремовий, соковитий, солодкий, десертного смаку. Пізньо-літнього строку достигання.

ВАЛЮТА (355/37). Плоди кулеподібні, золотаво-жовті з червоним рум'янком, масою 100–140 (250) г. М'якуш білий, соковитий, дрібнозернистий, сколюється, кисло-солодкий, десертного смаку. Осіннього строку достигання. Імунний до парші.

ВАСЮГАН (376/106). Плоди конічні і видовжено-конічні, червоно-смугасті, масою 100–140 (200) г. М'якуш злегка кремовий, щільний, дрібнозернистий, сколюється, кисло-солодкий, десертного смаку. Осіннього строку достигання.

ДЖИН (КВ5). Плоди сплющено-конічні, з червоним рум'янком, масою 100–140 (250) г. М'якуш білий, соковитий, дрібнозернистий, кисло-солодкий. Осіннього строку достигання.

ДІАЛОГ (330/43). Відібраний у 1992 році. Плоди сплющено-кулеподібні, жовті, масою 70–100 г. М'якуш білий, соковитий, дрібнозернистий, сколюється, кисло-солодкий. Раньолітнього строку достигання.

ІКША (330/62). Плоди сплющено-кулеподібні, оранжево-жовті з червоно-смугастим рум'янком, масою 70–140 (180) г. М'якуш кремовий, соковитий, зернистий, кисло-солодкий, десертного смаку. Пізньолітнього строку достигання.

КРЕСТЬЯНІН (КВ87). Плоди сплющено-кулеподібні, злегка ребристі, зелені, з рідкими червоними смугами, масою 150–190 (250) г. М'якуш білий, соковитий, солодко-кислий. Раньозимового строку достигання.

КВ7. Плоди сплющено-кулеподібні, з червоно-бордовим рум'янком по всій поверхні, масою 120–150 г, м'якуш білий, соковитий, дрібнозернистий, кисло-солодкий. Осіннього строку достигання.

КВ22. Плоди сплющено-кулеподібні, з червоним розмитим рум'янком з одного боку, масою 120–160 (250) г. М'якуш жовто-білий, соковитий, сколюється, кислувато-солодкий, десертного смаку. Раньозимового строку достигання.

КВ27. Плоди сплющено-кулеподібно-конічні, з бордово-червоним рум'янком по всій поверхні, масою 110–140 г. М'якуш білий, соковитий, дрібнозернистий, солодко-кислий. Осіннього строку достигання.

МАЛЮХА (268/64). Плоди зрізано-конічні, жовто-оранжеві, масою 60–80 г. М'якуш жовтий, соковитий, дрібнозернистий. Осіннього строку достигання.

ОСТАНКІНО (КВ71). Плоди сплющено-кулеподібні, яскраво-червоні, масою 100–160 (200) г. М'якуш білий, соковитий, дрібнозернистий, десертного смаку. Осіннього строку достигання.

ПРЕЗИДЕНТ (385/250). Плоди сплющено-кулеподібні, зелені, затим біло-жовті, масою 140 г. М'якуш білий, дуже соковитий, дрібнозернистий, кисло-солодкий, десертного смаку. Осіннього строку достигання.

ЧЕРВОНЕЦЬ (КВ82). Плоди кулеподібні, яскраво-червоні, масою 120–160 (350) г. М'якуш злегка кремовий, соковитий, м'який, зернистий, солодкий з легкою кислинкою, десертного смаку. Осіннього строку достигання. Високостійкий до парші.

ЕЛІТА М38/37. Плоди сплющено-кулеподібні, червоно-смугасті, масою 90–140 (200) г, м'якуш білий, соковитий, сколюється, солодкий з кислинкою, десертного смаку. Осіннього строку достигання.

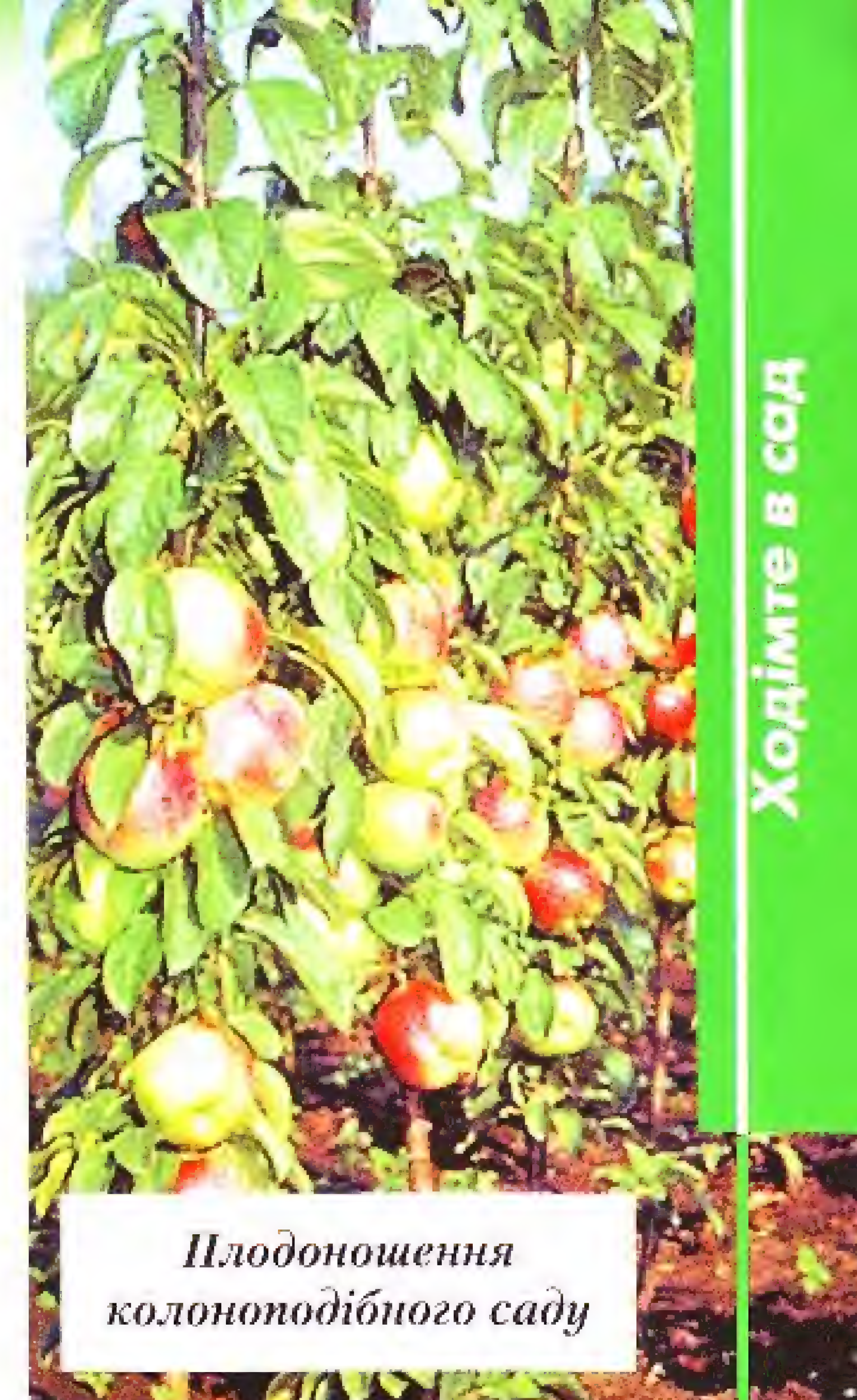

Плодоношення колоноподібного саду

ЕЛІТА М38/39. Плоди кулеподібні, червоно-смугасті, масою 120–160 (300) г. М'якуш злегка кремовий, соковитий, м'який, солодкий з кислинкою, десертного смаку. Раньозимового строку достигання.

ЕЛІТА 224/8. Плоди кулеподібно-конічні, з розмитим червоним забарвленням, масою 70–100 (120) г. М'якуш біло-кремовий, соковитий, м'який, кислувато-солодкий, десертного смаку. Осіннього строку достигання. Високостійкий до парші.

ЕЛІТА 310/3. Плоди кулеподібні, червоно-смугасті, масою 100–140 (200) г. М'якуш білий, соковитий дрібнозернистий, кислувато-солодкий, десертного смаку. Осіннього строку достигання. Імунний до парші.

ЕЛІТА 368/139. Плоди кулеподібні, з червоним рум'янком на більшій частині поверхні, масою 80–120 (150) г. М'якуш кремовий, соковитий, м'який, кислувато-солодкий, десертного смаку.

ЕЛІТА 385/185. Плоди кулеподібно-конічні, у верхній частині дуже ребристі, червоно-смугасті, масою 120–160 (250) г. М'якуш злегка жовтий, соковитий, сколюється, кисло-солодкий. Раньозимового строку достигання.

Крім вищеназваних сортів і відбірних форм, а також численних номерних форм КВ селекції ВСТІСР, у Росії з'явилися колони, створені в інших закладах: Золота колона, Колос, Щит, серія Т, серія Х та інші, які можуть зацікавити українських садівників.

СОРТИ УКРАЇНСЬКОЇ СЕЛЕКЦІЇ

ВЕРТИКАЛЬ. Плоди сплющено-кулеподібні, з яскраво-червоним розмитим рум'янком на більшій частині поверхні, масою 160–180 г. М'якуш світло-кремовий, соковитий, дрібнозернистий, кисло-солодкий. Зимового строку достигання.

ВЛАДВИК. Плоди сплющено-кулеподібні, з червоно-смугастим рум'янком на більшій частині поверхні, масою 100–120 г. М'якуш жовтий, соковитий, кисло-солодкий. Літнього строку достигання.

СПАРТА. Плоди кулеподібно-конічні, з яскравим рожево-червоним рум'янком на більшій частині поверхні, масою 150–170 г. М'якуш світло-кремовий, соковитий, дрібнозернистий, кисло-солодкий. Зимового строку достигання.

ТАНЦІВНИЦЯ. Плоди кулеподібно-конічні, з яскраво-червоним смугасто-розмитим рум'янком майже на всій поверхні, масою 150–160 г. М'якуш світло-кремовий, соковитий, дрібнозернистий, кисло-солодкий. Зимового строку достигання.

З нових сортів селекції В.П. Коняя слід також відзначити сорти **АННУШКА, АНТЕЙ, РУСЛАН**.

ТО ЧОГО Ж НЕ ПЛОДОНОСЯТЬ КОЛОНИ?

Однією з причин є розмноження і вирощування колоноподібних яблунь, котрі не пройшли всебічної перевірки. Так, наприклад у 1992 році в розсаднику нашого закладу на замовлення В.В. Кичини був вирощений садивний матеріал кількох десятків селекційних форм колоноподібного типу. Саджанці, які залишилися після виконання замовлення, були висаджені в саду для подальшого вивчення. На жаль, сортовивчення не відбулося, позаяк настали кризові часи і насадження залишилися без належного догляду та охорони. Ці селекційні форми, що не пройшли перевірку у наших грунтово-кліматичних умовах, безконтрольно почали розмножувати всі, кому заманеться. Численні приватні розсадники і торгові фірми від Донбасу до Києва постачали на ринок саджанці, єдиним достоїнством яких коли-не-коли була колоноподібність, яка не підкріплювалася ні продуктивністю, ні якістю плодів. Такі дерева мають лише декоративне значення.

На даний час створено досить широкий сортимент високоякісних колон (дивись перелік сортів), який дає змогу підібрати найпридатніші сорти для будь-якого регіону. На жаль, у більшості випадків через недостатнє їх вивчення, неможливо дати рекомендації, яким сортам із вищенаведеного списку слід віддати перевагу. З цього питання садівникам-аматорам слід консультуватися у найближчому науковому закладі садівницького профілю, де вивчали колоноподібні яблуні або покладатися на досвід знайомих садівників. На Донбасі непогано зарекомендували себе сорти англійської селекції. Щодо найновіших колоноподібних сортів селекції В.В. Кичини, В.П. Копаня та інших селекціонерів ще важко зробити грунтовні висновки. Їх слід ретельно вивчити в різних регіонах, порівнюючи з кращими районованими сортами яблук.

Однак придбання навіть сортових колон не забезпечує гарантії одержання надвисоких урожаїв внаслідок того, що багато садівників від незнання чи від невміння не дотримуються агротехніки. Колони слід вирощувати на **середньорослих і карликових** клонових підщепах залежно від сили росту самого сорту, хоч нерідко їх прищеплюють на сіянцеві підщепи, які затримують початок плодоношення і не є оптимальним варіантом для суперінтенсивного саду. Серед колоноподібних гібридів є як урожайні, з регулярним плодоношенням, так і маловрожайні і схильні до періодичності плодоношення. Причиною невисокої продуктивності також може бути **низький** рівень агротехніки. Якщо рослинам не забезпечений відповідний рівень живлення, зволоження грунту, освітлення, не здійснюється комплекс заходів боротьби проти шкідників та хвороб, та ще й сам сад розташований у непідходящому місці, то не слід розраховувати на щедрий урожай.

Свідченням недостатнього догляду є нездоровий вигляд дерев, поганий листковий апарат, здрібнення плодів, зменшення щорічного приросту. Стовбур типової колоноподібної яблуні густо вкритий по всій довжині плодовими утвореннями і за поганого догляду спостерігається відмирання кільчаток знизу стовбура, які в подальшому відновити неможливо. Колони на клонових підщепах вступають у період плодоношення у рік садіння або на наступний рік і незабаром виходять на стабільний урожай 5–10 кг з дерева. Окремі дерева здатні регулярно давати по 10–20 кг плодів.

Садити дерева слід загущено, щоб повністю використати особливості їхнього колоноподібного габітусу. В.В. Кичина рекомендує закладати товарні сади кварталами довжиною 100 м у вигляді смуг по шість рядів з триметровим проходом для трактора між стрічками. Відстань між деревами в ряду має бути 0,4 м, між стрічками – 0,9 м. На гектарі розміщують 20–22 тис. саджанців. У присадибному саду саджанці висаджують за схемою 0,9х0,4 м, розміщуючи на сотці близько 200 саджанців. Відстань в ряду між рослинами і між рядами можна варіювати як у бік збільшення, так і в бік зменшення з урахуванням особливостей росту дерев і систем догляду. Висота дорослого дерева сягає 1–5 м залежно від сили росту прищепи і підщепи.

Садять однорічні саджанці, які найліпше приживлюються. Не слід купувати саджанці з листям. Багато продавців, як правило – це перекупщики, підтримують цю безглузду "моду", яка призводить до погіршення приживлення, а нерідко й до загибелі купленого саджанця.

Автор статті у дорослому колоноподібному саду

Часто садівники цікавляться, що робити, якщо колоноподібний саджанець не росте колоною, що буває, наприклад, при пошкодженні верхівки, коли замість одного пагона виростає кілька. У такому разі залишають один добре розвинений пагін, який росте вертикально, продовжуючи пряморослість основного стовбура. При появі бокових пагонів їх найкраще своєчасно прищипнути або обрізати до 2 см, переводячи в плодоносну деревину. Пагони, що досягли довжини 5–8 см, можна й не обрізувати, але якщо вони не зупиняться в рості, то навесні їх слід все-таки вкоротити. Якщо ж вирощувати колоноподібні дерева з кількома стовбурами і не вкорочувати бокові пагони, то сумарний урожай з одного дерева буде вищим. Часто таке й трапляється з багатьма сортами, якщо залишити дерево само по собі. Однак це не плюс, а мінус. Вони потребують більшої площі живлення, розріджене насадження втрачає ті переваги, заради яких і культивуються колоноподібні яблуні в суперінтенсивних насадженнях. Крона у таких дерев буде швидше кипарисоподібною або пірамідальною, а не колоноподібною.

На закінчення хочу порадити садівникам, які хочуть закладати товарні сади площею від 10 до 100 соток і більше: спочатку зробіть ретельний економічний розрахунок своїх можливостей, врахуйте недостатнє всебічне вивчення колон і, можливо, закладіть свій інтенсивний сад кращими сучасними сортами звичайного типу. А на невеличкій ділянці посадіть колони, переконайтеся в їхніх достоїнствах, наберіться необхідного досвіду і тоді вже переходьте до масштабнішого їх вирощування. Або ж посадіть кілька штук чи з десяток колон для душі і особистого споживання.

В.М.Меженський,
кандидат сільськогосподарських наук

Піч для лазні

Збудувати лазню не важко. Є століттями перевірені методи будівництва. Щоправда, у старовину лазні робили "по-чорному", а нині їх будують "почистому": з передбанниками, мийними відділеннями, а на підприємствах — з кімнатами відпочинку, басейнами, спортивними залами й іншими атрибутами зміцнення здоров'я.

Але найголовніше в лазні — це піч. Не буде гарної печі — не буде жаркої лазні. Крім того, ще й температура і пара, і пара найкраща суха. Але як збудувати "це головне" у себе на присадибній ділянці?

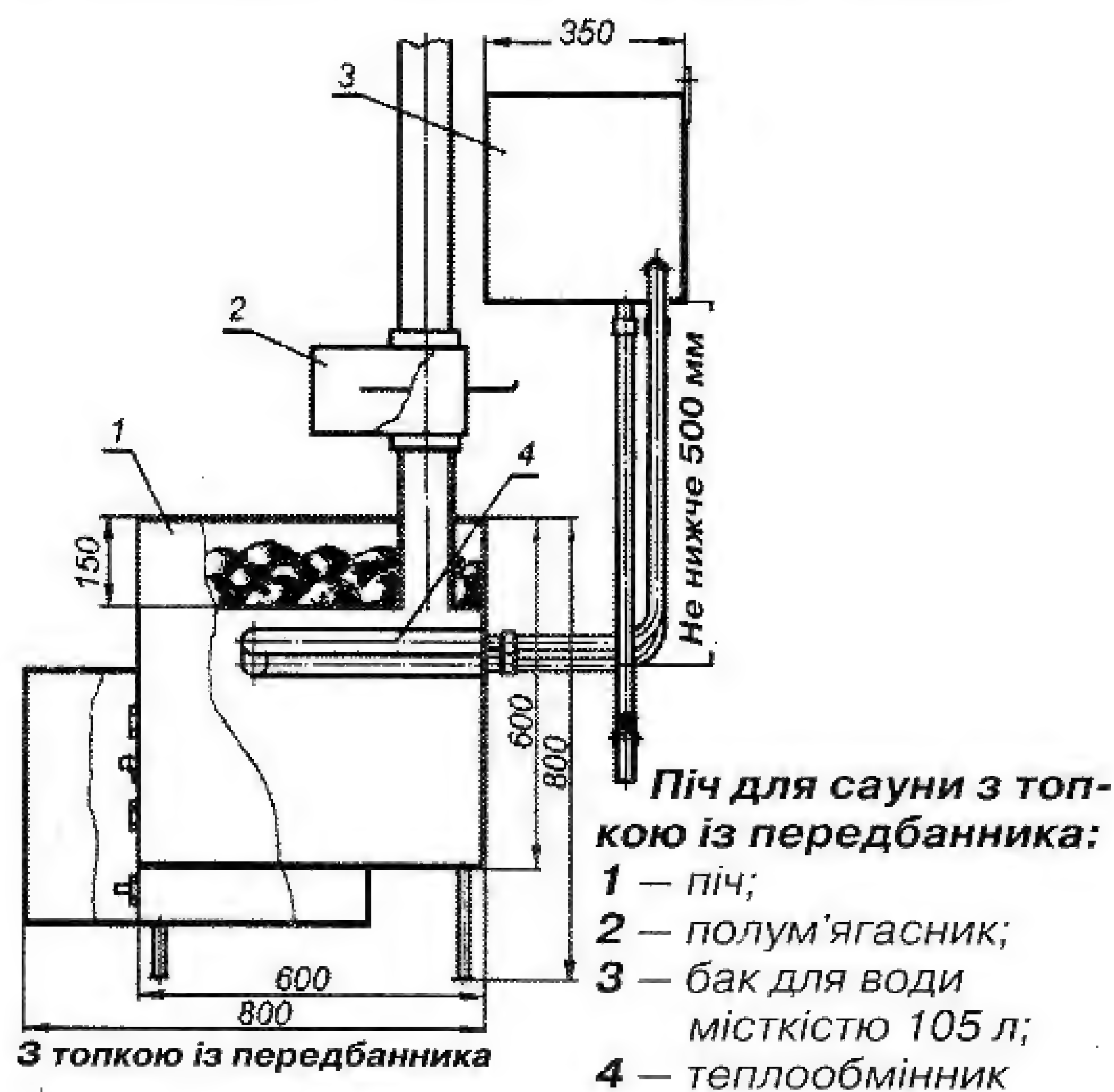

Піч для сауни з топкою із передбанника:
1 *— піч;*
2 *— полум'ягасник;*
3 *— бак для води місткістю 105 л;*
4 *— теплообмінник*

Застосовувати електронагрівач економічно невигідно. Конструкція печі з бічними баками для нагрівання води не дає змоги одержати суху пару, тому що лазня ще не прогрілася, а вода в баці вже кипить, що створює в лазні сиру пару.

Зробіть звичайну пічку-буржуйку з регістром усередині топки для нагрівання води, а вгорі над топкою улаштуйте відкриту кишеню для каменів, відкриту, тому, що коли "піддаєш" пари, то ллєш воду наверх печі, де лежать камені, що безпечно, адже пара піднімається вгору. Якщо зробити кишеню закритою з виходом пари збоку, то парою, що виходить, легко й обпектися.

Саму піч виготовляють зі звичайної листової сталі завтовшки 4—5 мм (з нержавіючої сталі піч краще не робити, тому що в неї дуже низька тепловіддача).

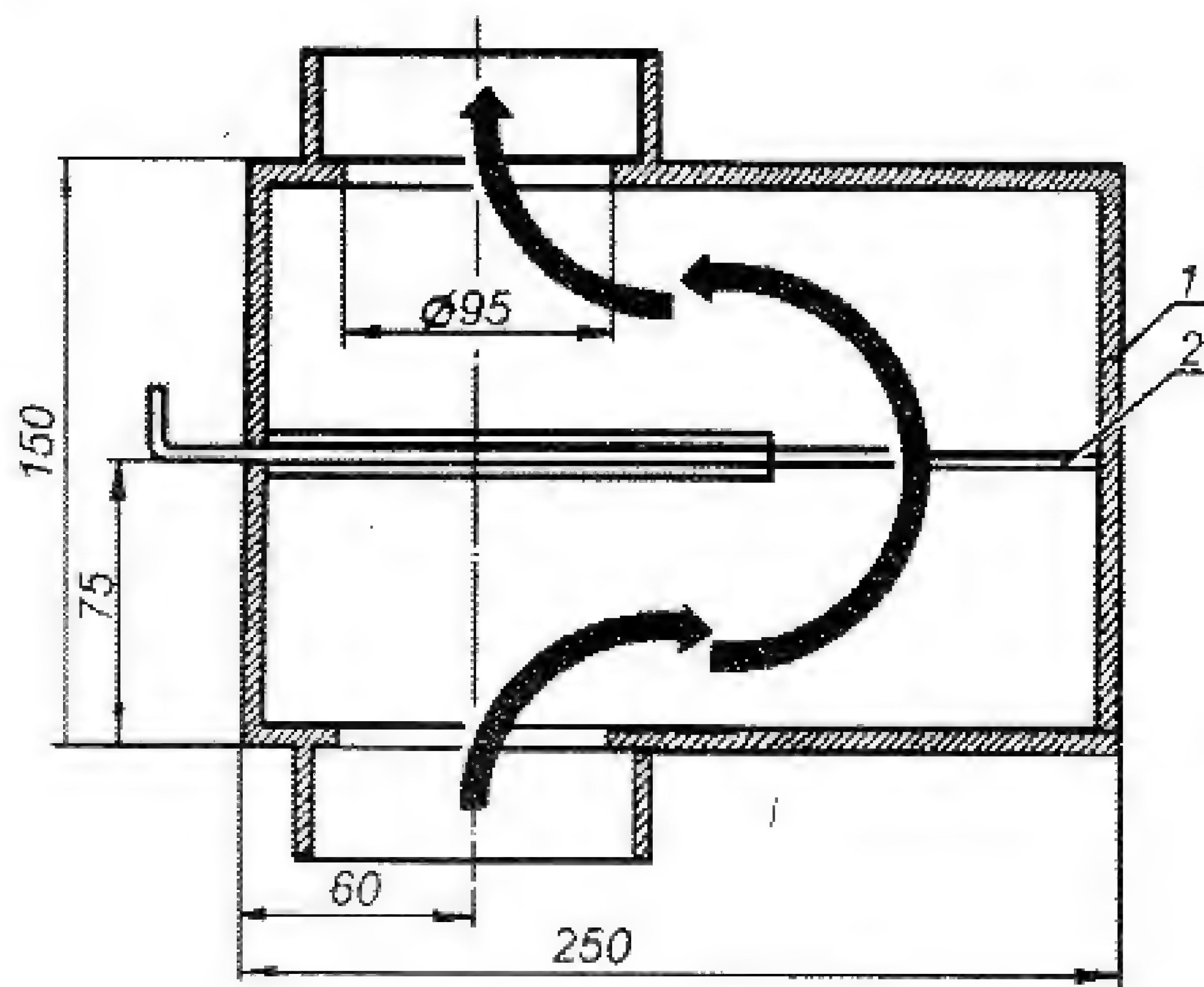

***Пристрій полум'ягасника: 1** — корпус; **2** — заслінка (матеріал — листова сталь завтовшки 2 мм)*

А от регістр і бак для гарячої води необхідно виготовити або з нержавіючої сталі, або з будь-якого іншого нержавіючого металу.

Бак для гарячої води виготовляють окремо від печі. Це зроблено для того, щоб його можна було помістити в будь-якому приміщенні: передбаннику, мийній або навіть за стіною лазні — на вулиці. Бак підвішують на стіну, і нижній рівень баку має бути вище регістра печі мінімум на 500 мм. Штуцери баку і регістра печі з'єднують гумовим шлангом, який кріплять хомутами так, щоб шланг, піднімаючись поступово від печі до бака, провисав. Та краще шланг замінити на труби.

На зимовий період воду з бака і регістра зливають, аби уникнути їх розриву. Роблять це, знявши шланг із нижнього штуцера регістра печі. Якщо водяна система з труб, то в нижньому штуцері регістра печі слід передбачити трійник із заглушкою, яку, зливаючи воду, знімають.

Підготувала ***Г. Коваленко***

Погріб

Погріб, або як на Вінниччині називають — льох, має винятково важливе господарське значення як місце і спосіб зберігання продуктів харчування, незважаючи на широке використання електричних холодильників.

У погребах з гарною гідроізоляцією і вміло підібраною вентиляцією створюється постійний температурно-вологісний режим і сприятливі умови для зберігання продуктів — вони довго не псуються, не всихають і не втрачають властивих їм смаку і запаху.

На території Могилів-Подільського і Мурованокуриловецького районів Вінницької області, наскільки мені відомо, збереглись і використовуються погреби, які можна віднести до шедеврів майстерності і доцільності, а за довговічністю їм немає рівних — це споруди 100—200-річної давнини розмірами від побутових 2×3 м до 50 м і більше завдовжки і 20 м завширшки, всередині яких можуть розвернутися сучасні вантажні автомобілі. Побудовані вони, як правило, з каменю (граніт, пісковик, вапняк) на різних за складом скріплювальних розчинах, але обов'язково — склепом.

На території колишнього цукрового заводу, а тепер заводу мінеральної води "Регіна", що в Мурованих Курилівцях, зберігся погріб (*див. фото*), побудований з тесаного каменю-пісковика без скріплюючого розчину (насухо) склепом. Цукровий завод почав діяти в 1834 році. Мабуть, тоді і був побудований погріб. Заводських будівель і маєтку власника заводу вже давно немає, а погріб і кам'яний мур (теж складений насухо) стоять і понині і, мабуть, стоятимуть довго. Над погребом проходила дорога-бруківка, яку давно розібрали, а погріб стоїть без будь-яких ознак руйнування.

Погріб розміром 6×4×2 м використовують для зберігання картоплі, овочів і солінь для заводської їдальні. У ньому ремонтувалась тільки частина фасаду, і то для заміни вхідних дверей.

У минулому майстри-умільці, які могли спорудити надійний погріб, користувалися великою повагою нарівні з майстрами-криничниками і пічниками.

У районах придністрянської зони Вінниччини, де материкова частина грунтів здебільшого складається з кам'янистих порід, різних видів каменю є вдосталь, а відтак усі споруди, зокрема погреби, традиційно мурують з каменю. Погреби з каменю, побудовані склепом, є майже в кожній оселі, що будувалися чи перебудовувалися до 60-х років, а після я не пам'ятаю, щоб хтось збудував погріб склепом.

У користуванні моєї сім'ї є декілька погребів, один з яких побудований у 1914 році. Погріб дістався мені від діда, Максима Тимофійовича, у спадщину, і за час експлуатації упродовж 90 років ремонтували тільки вхідні двері і фасад. Будував один майстер із сусіднього села на прізвище Дудка. Сам викопав яму в глинистому грунті, сам виготовив дерев'яну опа-

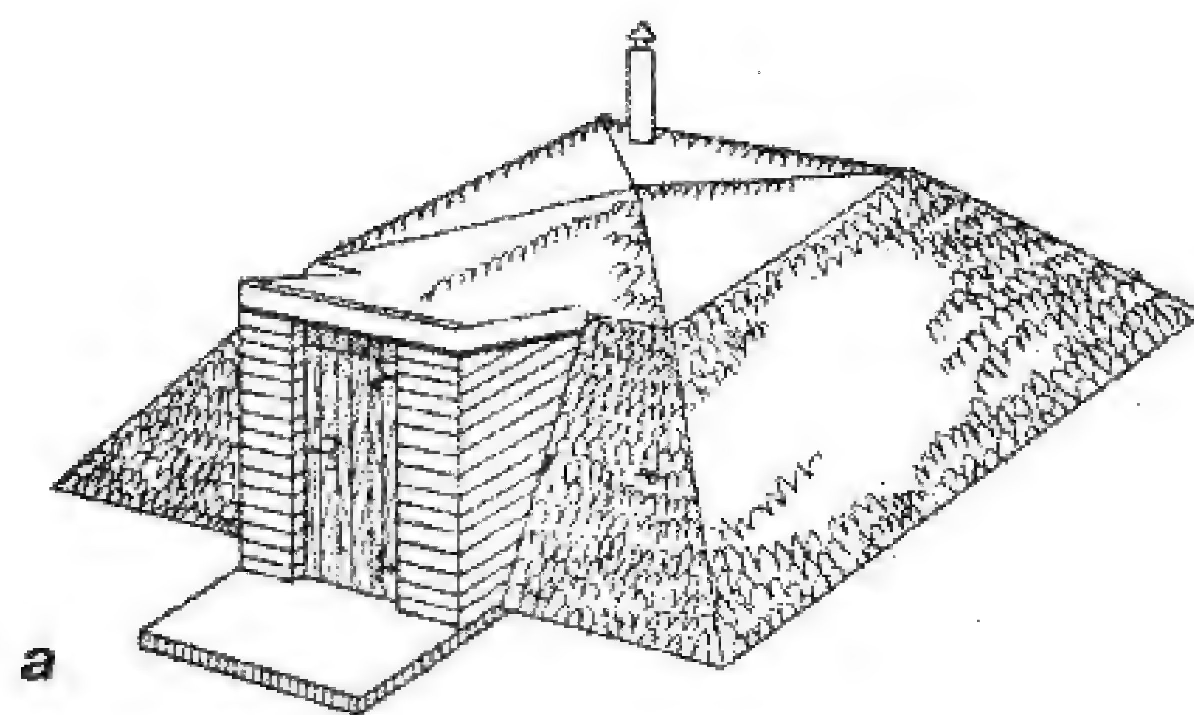

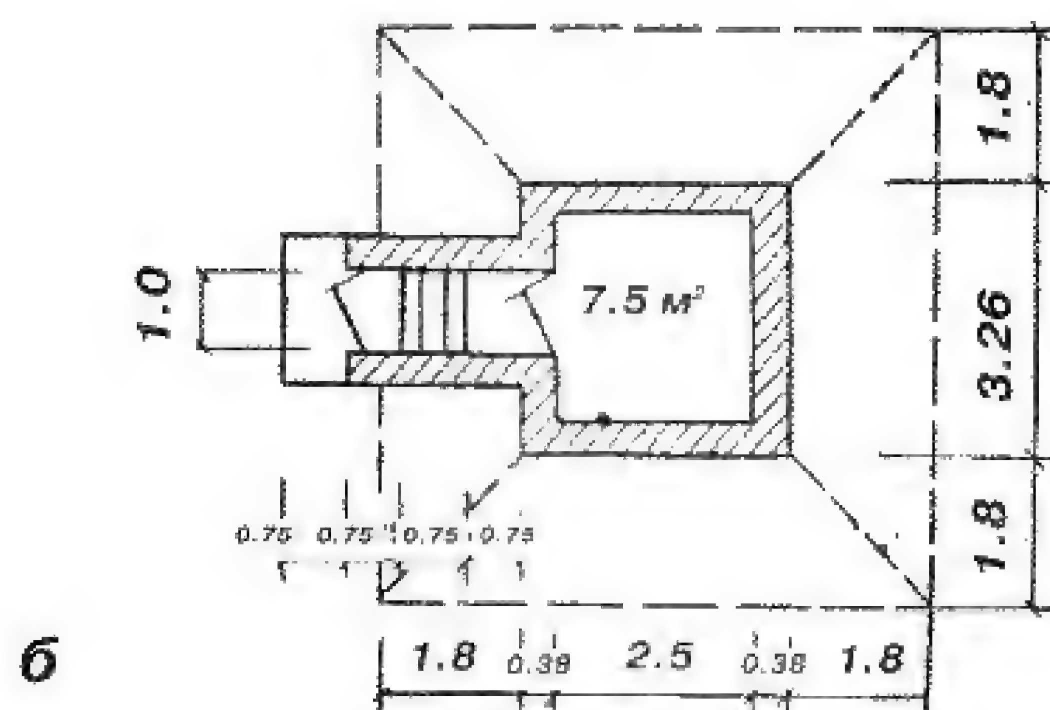

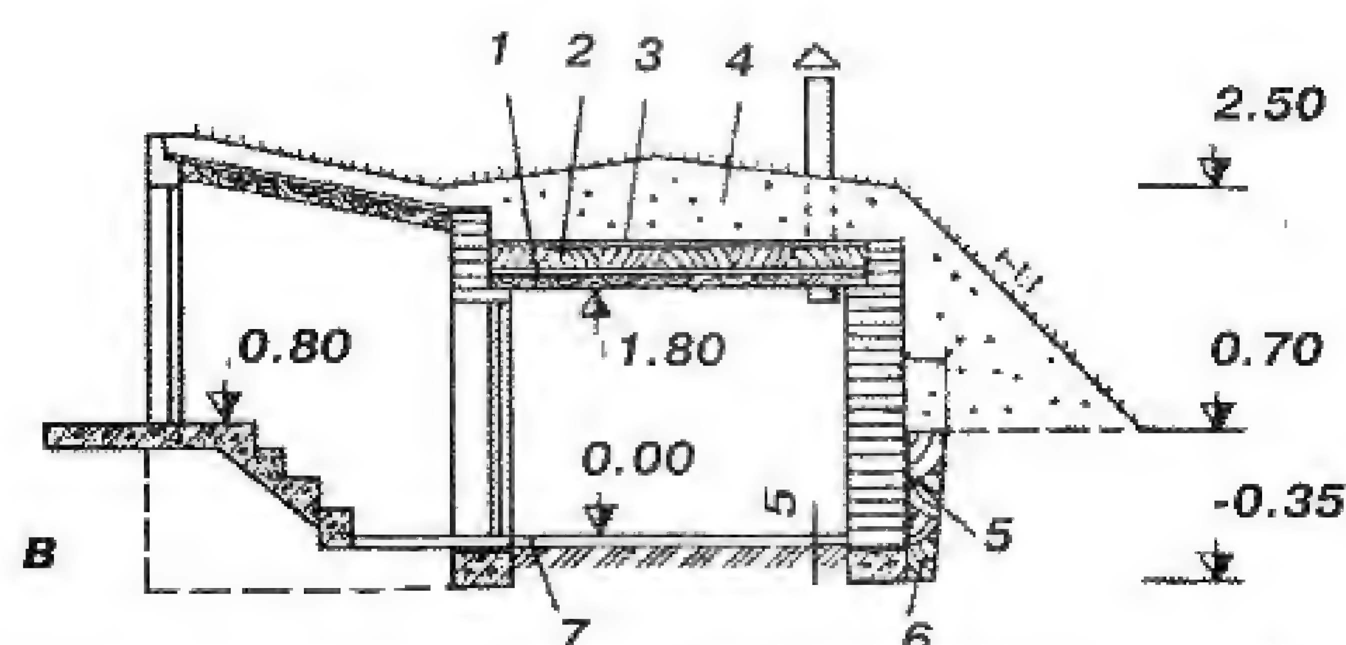

Напівзаглиблений погріб, окремо збудований. *Основу заглиблюють на 0,7 м, що дає можливість побудови його у вологих місцях: а — загальний вигляд; б — розріз; в — план; 1 — дерев'яне перекриття; 2 — глиносолома; 3 — глиняна замазка; 4 — насипний грунт з посівом трави; 5 — обмазка гарячою бітумною мастикою; 6 — глиняний замок; 7 — цементно-піщана стяжка.*

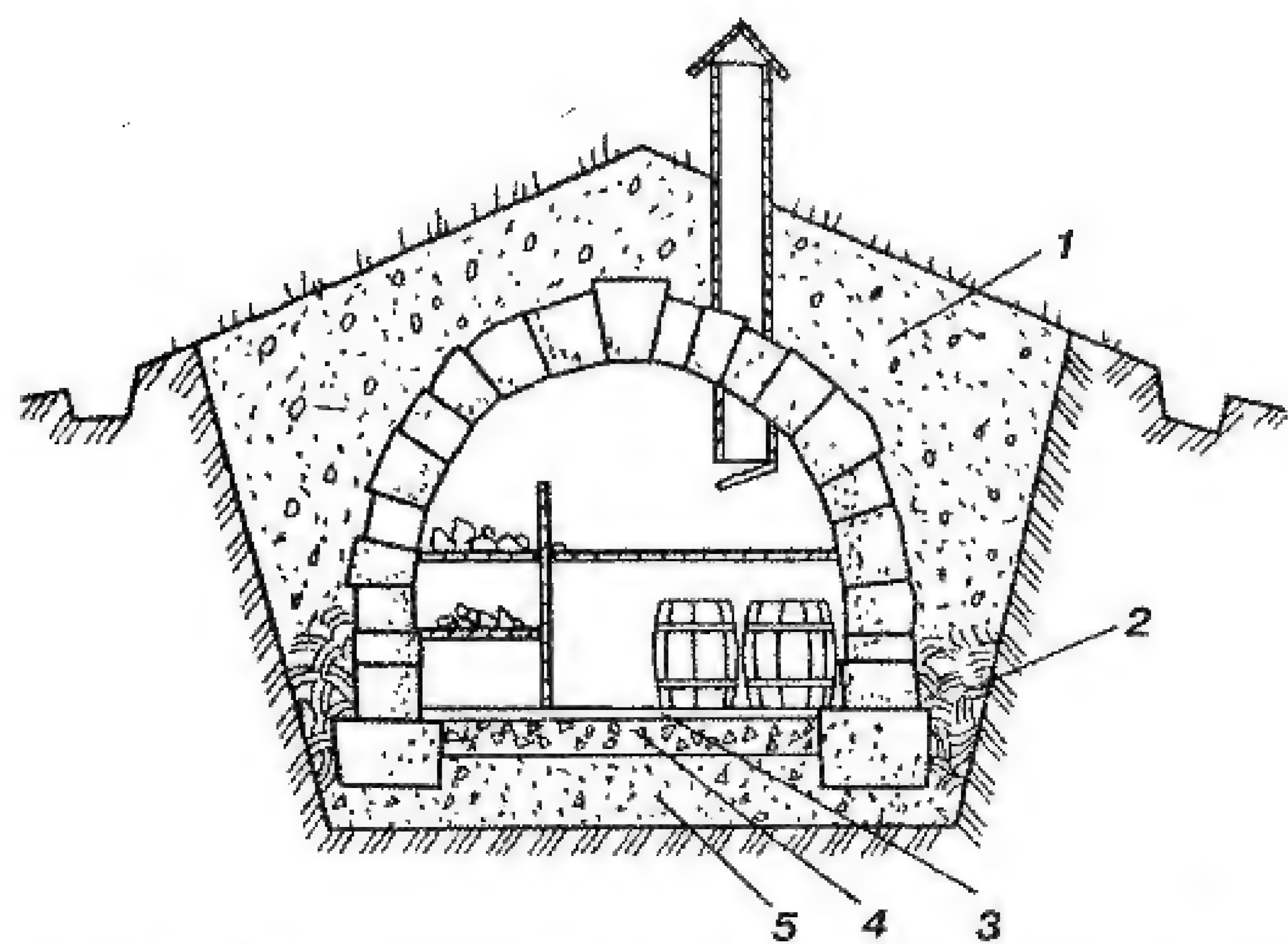

Погріб, побудований склепом: *1 — засипка грунтом; 2 —глиняний замок; 3 — цементна стяжка; 4 — утрамбований бетон; 5 —щебінь.*

лубку з кружалами і камінь до каменя склав склеп льоху, забиваючи молотком напівсухою глиною щілини між верхніми частинами каменів-клинів. Камені перед кладкою сортував, обробляв і підганяв один до одного. Будівництво почалося, за словами діда, після Благовіщення (7 квітня) і закінчилося перед Спасом (19 серпня). У діда була пара коней і сільгоспреманент, а Дудка був "безлошадним" власником землі площею в 1 десятину (близько 1,5 га). Умови будівництва були такі: Максим Тимофійович виоре, засіє і збере урожай на полі Дудки, а той побудує погріб. Умови були виконані з обох сторін, і в результаті, я користуюсь погребом 90-літньої давності.

Погріб розміром 3,5×2,5 м і заввишки 1,9 м заглиблений у грунт на 3 м, зверху засипаний метровим шаром глини, а на поверхні ростуть суцільні хащі бузку. Вхід у погріб — 12 кам'яних східців, розміщених у похилій частині погреба. Похила частина вимурована з каменю і перекрита кам'яними плитами, а зверху обвалована грунтом, який задернів. У стелі склепу є вентиляційний канал. Погріб відносно сухий, у ньому добре зберігаються картопля, овочі, фрукти і соління в різні за погодними умовами роки. Температура в погребі тримається в межах 5—6 °С, а за потреби регулюється відкриттям дверей. Дверей у погребі двоє — одні вхідні, а другі — між похилою частиною погреба і власне погребом. Повітря в погребі завжди чисте, без затхлості.

Тепер будують кам'яні погреби, але не склепом, а перекриваючи їх бетоном з арматурою, готовими бетонними плитами або дерев'яним накатом з міцних порід дерева — дуба, білої акації тощо. До речі, дерев'яна стеля з глиняною стяжкою і засипкою грунтом забезпечує кращі умови, ніж бетон.

Я не раз брав участь у будівництві таких погребів, і переважно не тих, що ставлять окремо, а, як правило, під літньою кухнею, гаражем чи сараєм (мабуть, з метою економії площі і здешевлення будівництва). Доцільність конструкції і місце побудови погреба — це проблеми власника чи замовника.

Я, наскільки це можливо, поділюсь знаннями і досвідом будівництва погребів, які будував сам або у спорудженні яких брав участь.

Конструкцію погреба вибирають залежно від плану ділянки, гідрологічних умов місцевості і наявності будівельних матеріалів. Існує кілька прийомів побудови погреба на ділянці: під будинком, поряд з будинком (під гаражем чи сараєм), пристінний і що окремо стоїть. Останній погріб будують повністю заглибленим на 2—2,5 м, на 1,3 м чи на 0,7 м. Вхід у повністю заглиблений погріб здійснюється східцями, розміщеними в похилій частині. Над погребом, заглибленим на 1,3 м, будують погрібницю, а погріб, заглиблений на 0,7 м, обваловують землею з подальшим задернінням, засіявши травою.

Повністю заглиблений погріб на 2—2,5 м будують на сухому місці з низьким рівнем підгрунтових вод. Якщо є досвід робіт на такій ділянці, то котлован під будівництво погреба копають без попередніх проб на визначення рівня підгрунтових вод. Якщо ж такого досвіду немає, потрібно провести обстеження ділянки шляхом вертикального виймання грунту за допомогою садового бура або спеціально виготовленої з відрізку труби бурової ложки. Рівень підгрунтових вод має бути не менше ніж на 0,5 м нижче рівня підлоги погреба.

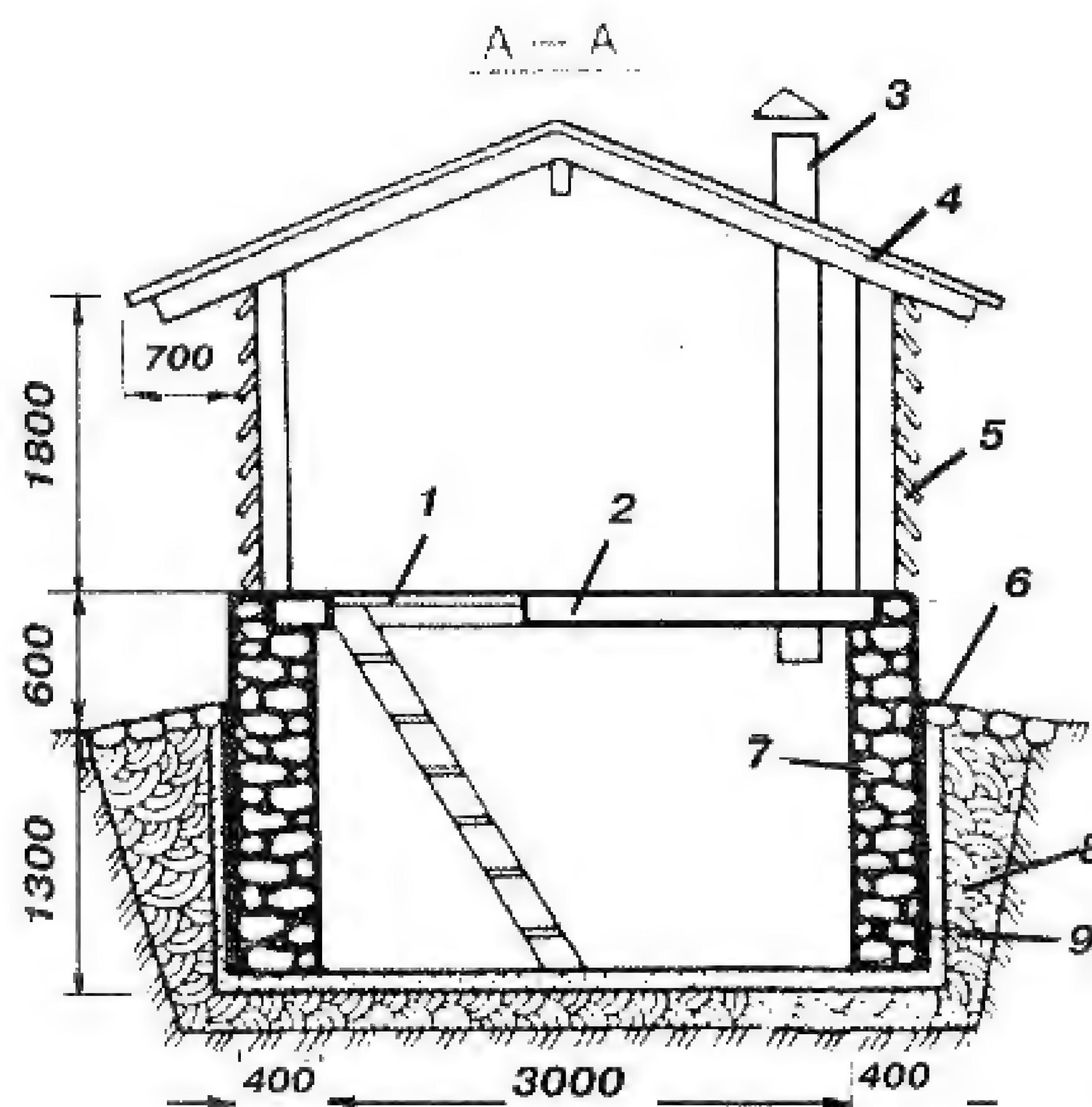

Погріб, заглиблений на 1,3 м: *1 — люк у погріб; 2 — утеплене перекриття; 3 — вентиляція; 4 — надбудова; 5 — жалюзійні решітки; 6 — відмостка; 7 — бутобетонна стінка; 8 — глиняний замок; 9 — бітумна замазка.*

Котлован копають здебільшого вручну на 0,6 м більше майбутнього погреба.

Для будівництва кам'яного погреба склепом придатний камінь-плитняк, пісковик або вапняк відповідної міцності. Якщо шматки каменю після насичення їх водою розм'якшуються чи ламаються — для кладки він не придатний. Камінь для будівництва погреба сортують за розміром і формою. В роботу його зразу не пускають, а складають на осінь і зиму під навісом. Будують погріб у суху пору року, щоб не допустити намокання котлована від дощів. Гідроізоляцію стін і фундаменту проводять глиняним замком завтовшки 0,20—0,25 м з усіх боків. Підлога погреба може бути глиняною з утрамбованим щебенем або бетонною з подальшою цементно-піщаною стяжкою.

Для будівництва погреба склепом з дерев'яних брусків чи обтесаного кругляка виготовляють спеціальну опалубку з кружалами, яка надає форми склепу. Опалубку обшивають дошками і обмуровують підготовленим каменем. Особливість склепової конструкції кам'яних погребів полягає в умінні розрахувати і закласти у верхню частину склепу замковий камінь, який ніби запирає, розклинює склеп, за-

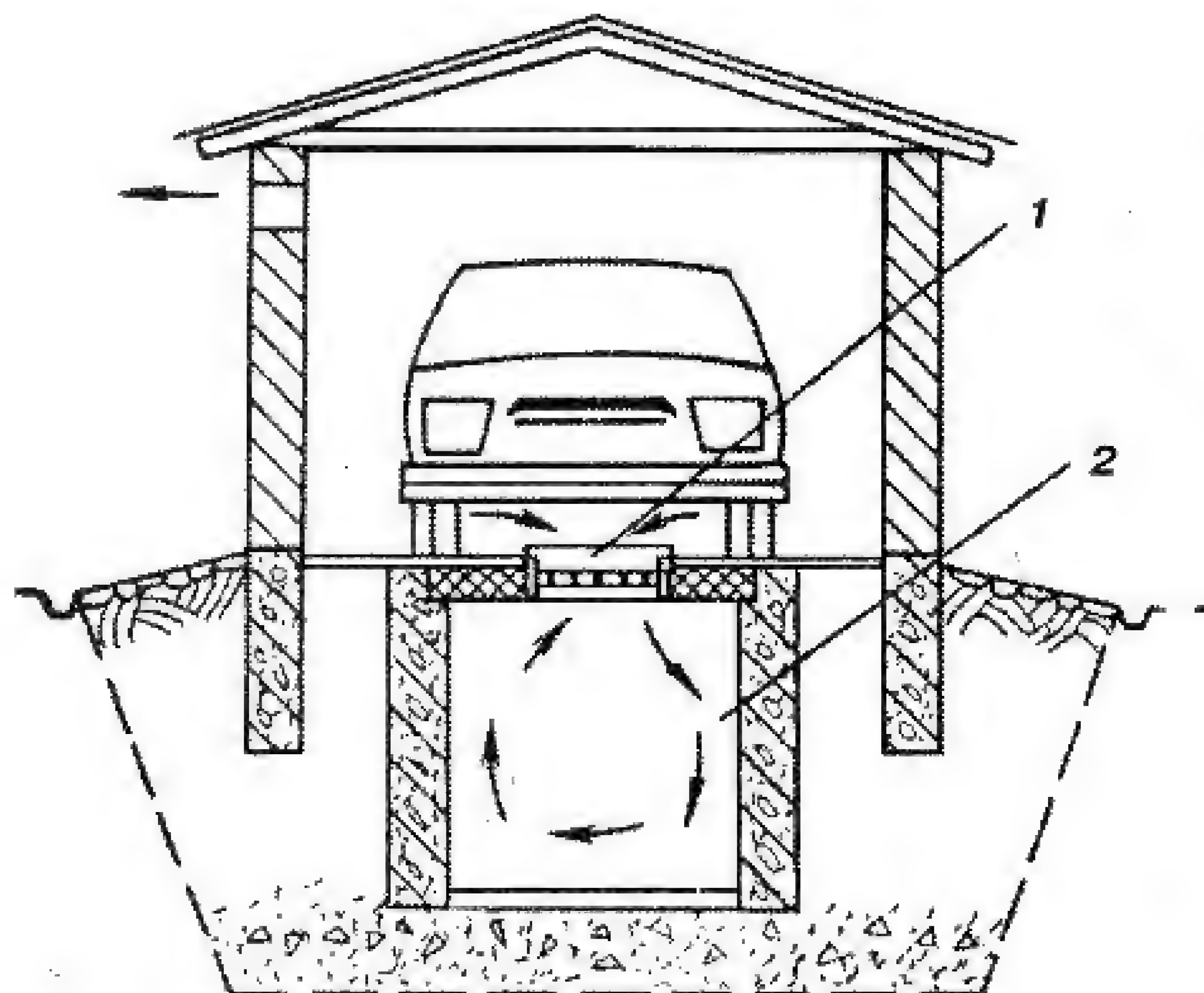

Погріб під гаражем:
1 — люк з решіткою; 2 — погріб.

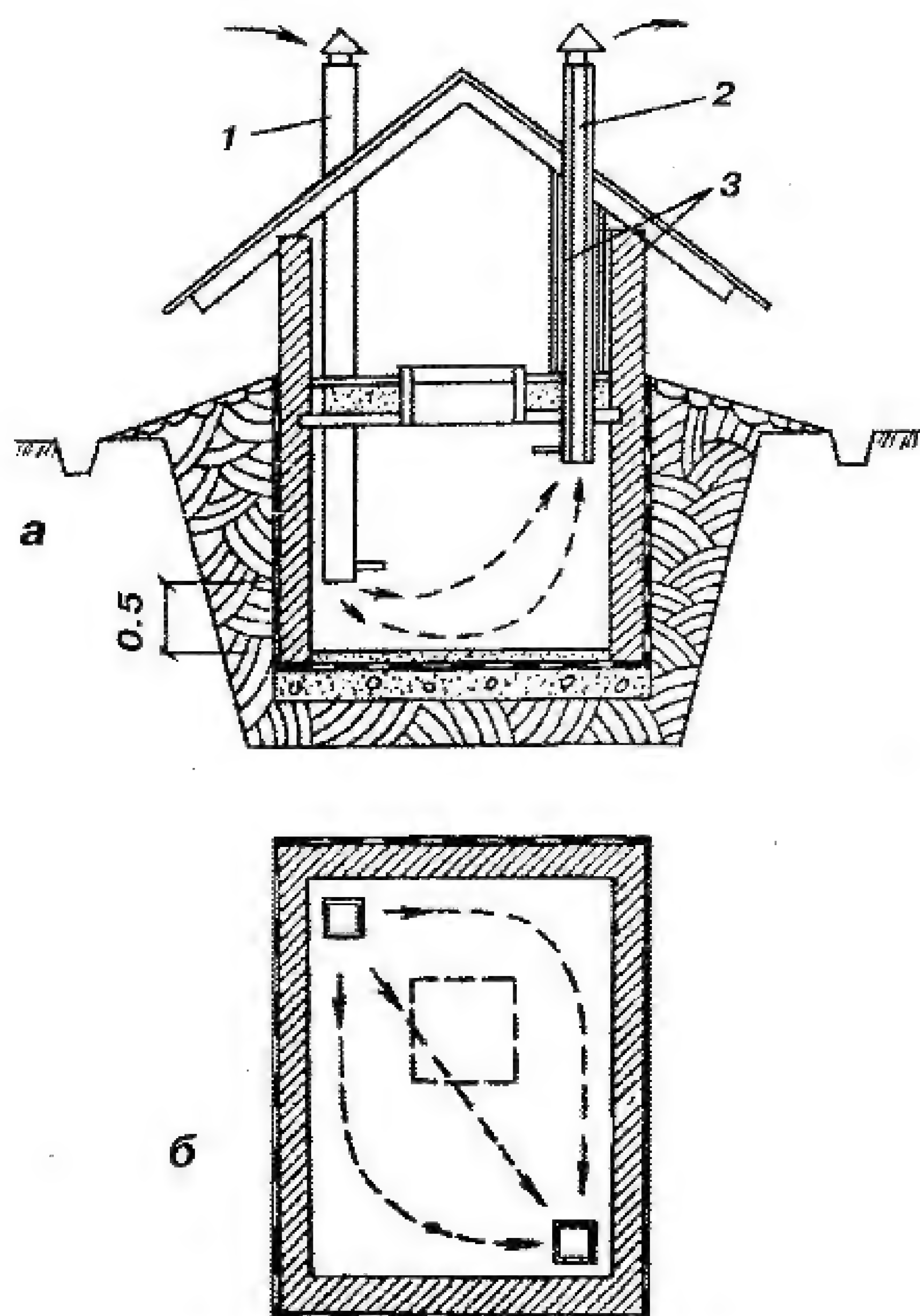

Правильно змонтована припливно-витяжна вентиляція погреба: *1 — припливна труба; 2 — витяжна труба; 3 — утеплення труби.*

безпечуючи надзвичайну міцність і надійність усієї конструкції.

Глину для кладочного розчину заготовляють завчасно (за рік, не менше) в невисоких грядах, щоб вона набула пластичності й однорідності, а дощові води вимили з неї шкідливі домішки.

Напівзаглиблений погріб, збудований окремо, складається з нижньої і верхньої частин. Нижня підземна заглиблена в землю на 0,7—1,3 м.

Дно котловану вирівнюють, трамбують і засипають дренуючим матеріалом — шаром щебеню або цегляного бою завтовшки 8—10 см. На щебінь вкладають шар м'ятої масної глини, розрівнюють і трамбують. Потім виконують бетонну підготовку завтовшки 10 см. Після затвердіння бетону через 10—15 днів його заливають цементно-піщаною стяжкою завтовшки 5 см і загладжують.

Стіни погреба мурують з монолітного бетону (товщина 200—300 мм), бутового каменю, цегли чи дерева і надійно їх ізолюють. Простір між стінами погреба і грунтом заповнюють глиною. Перекриття найкраще з дерев'яних балок (дуб, біла акація) з подальшою глиняно-солом'яною стяжкою і теплоізоляційною засипкою з шлаку, керамзиту, битої крейди тощо. У перекритті — люк для спуску в погріб розміром 70×70 см, під ним приставна драбина. Наземна частина погреба служить ніби тамбуром, який захищає основну підземну частину від надмірного нагрівання влітку й охолодження взимку.

Погріб під гаражем зручний тим, що не займає окремого місця на ділянці, в нього легко потрапити взимку, бо вхід не засипається снігом. Такий погріб набагато дешевший за окремо збудований, крім того, його можна пристосувати під оглядову яму для автомобіля. У бокових і задній стінах передбачено ніші завширшки 0,5—0,8 м, у яких роблять засіки для різних видів продукції.

Глибина погреба 1,8—1,9 м, ширина — 1,5 м, довжина — залежно від довжини гаража.

Вентиляція може бути двох видів: вентиляційна труба на два канали, що забезпечує одночасно притік і витяжку повітря, або через люк, який, крім кришки, має решітку. Стелю такого погреба по всій довжині вкладають щільно підігнаними відрізками дощок завтовшки 40—50 мм, а зверху настеляють руберойд, плівку, фанеру тощо. На решітку для утеплення кладуть стару ковдру, ватник.

Вентиляція погреба

Для підтримання нормального температурно-вологісного режиму погріб повинен бути забезпечений достатньою припливно-витяжною вентиляцією.

Ознакою недостатньої вентиляції є тухле, сперте повітря, відчуття вологості, поява плісняви, краплі і конденсаційна волога на стелі, стінах, засіках і стелажах, запітніння верхнього шару картоплі в насипу.

Найкраще забезпечують вентиляцію дві труби — витяжна і припливна, розміщені на двох рівнях у протилежних кутках погреба.

Витяжну трубу розміщують вгорі під самою стелею, а припливну — внизу на висоті 50—60 см від підлоги. Вентиляційні труби виготовляють з металевих, азбоцементних труб або збивають з дощок. Витяжну трубу виводять по можливості якнайвище, а припливну — дещо нижче. Залежно від площі погреба вентиляційні труби ставлять з поперечним перерізом 120 120 мм і більше.

Щоб знизити надмірну вологість повітря, проводять наскрізне провітрювання: восени відчиняють люки і двері, засувки вентиляційних труб, бо рух повітря знижує вологість. Для цього внутрішні двері роблять решітчастими. Одночасно вносять у погріб ящик з негашеним вапном, деревним вугіллям, мілку посудину з сірчаною кислотою.

Щоб підвищити вологість, потрібно розбризкати воду, а ще краще посипати підлогу мокрою тирсою або поставити ящик з мокрим піском.

Б.Сеник

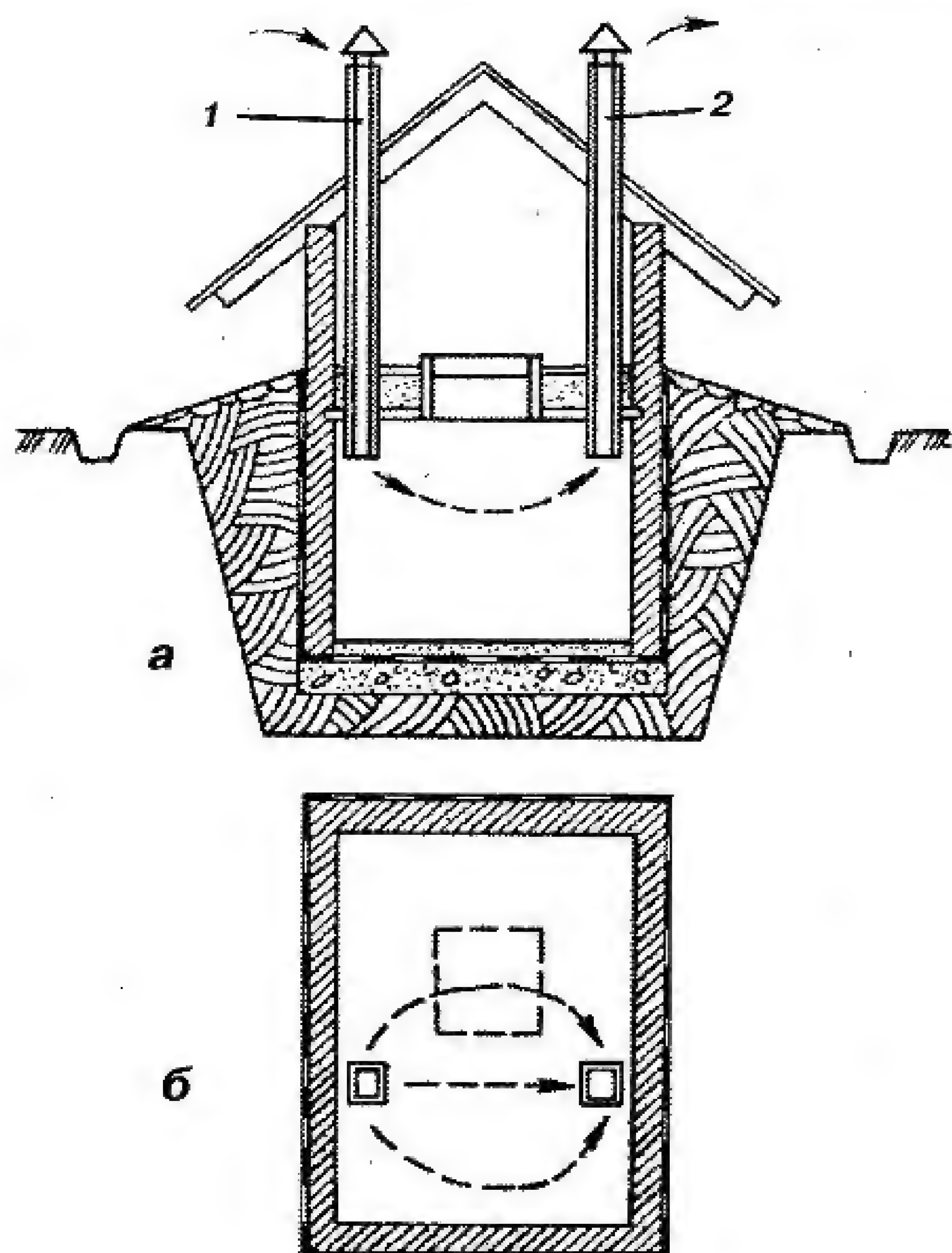

Неправильно змонтована припливно-витяжна вентиляція погреба.

Закон України Про фермерське господарство у запитаннях і відповідях

(Продовження. Початок у № 6)

Яким чином може бути відчужене майно фермерського господарства?

За рішенням членів фермерського господарства відповідно до закону фермерське господарство як цілісний майновий комплекс може бути відчужене на підставі цивільно-правових угод громадянам України, які мають право на створення фермерського господарства, або юридичним особам України для ведення товарного сільськогосподарського виробництва.

Громадяни, які придбали майно фермерського господарства як цілісного майнового комплексу на підставі цивільно-правової угоди, подають у встановленому порядку Статут фермерського господарства на державну реєстрацію.

Якщо фермерське господарство успадковується двома або більше спадкоємцями, то земельна ділянка поділу не підлягає, якщо в результаті її поділу утвориться хоча б одна земельна ділянка менше мінімального розміру, встановленого для даного регіону.

Науково обґрунтовані регіональні мінімальні розміри земельних ділянок визначаються центральним органом виконавчої влади з питань аграрної політики України та Українською академією аграрних наук і затверджуються Кабінетом Міністрів України.

Як визначаються напрями діяльності і спеціалізація фермерського господарства?

Фермерське господарство діє на умовах самоокупності. Усі витрати господарство покриває за рахунок власних доходів та інших джерел, не заборонених законодавством.

Фермерське господарство самостійно визначає напрями своєї діяльності, спеціалізацію, організовує виробництво сільськогосподарської продукції, її переробку та реалізацію, на власний розсуд та ризик підбирає партнерів з економічних зв'язків у всіх сферах діяльності, зокрема іноземних.

Фермерське господарство має право вступати в договірні відносини з будь-якими юридичними або фізичними особами, органами державної влади та органами місцевого самоврядування.

Суперечки, що виникають під час виконання договорів, укладених фермерським господарством, вирішуються відповідно до закону.

Фермерське господарство зобов'язане дотримуватися встановлених відповідно до законодавства екологічних, ветеринарно-санітарних правил і норм щодо якості виробленої продукції та інших вимог.

Реалізація сільськогосподарської продукції, що виробляється фермерським господарством, на вітчизняному ринку та її поставки на експорт, а також розрахунки з українськими та іноземними партнерами здійснюються відповідно до законодавства України.

Чи можлива кооперація фермерських господарств?

Фермерські господарства разом з іншими сільськогосподарськими товаровиробниками мають право створювати обслуговуючі сільськогосподарські кооперативи, спілки, інші об'єднання, а також бути засновниками (учасниками) господарських товариств.

На чому базуються трудові відносини у фермерському господарстві?

Трудові відносини у фермерському господарстві базуються на основі праці його членів. У разі виробничої потреби фермерське господарство має право залучати до роботи в ньому інших громадян за трудовим договором (контрактом).

Трудові відносини членів фермерського господарства регулюються Статутом, а осіб, залучених до роботи за трудовим договором (контрактом), — законодавством України про працю.

Трудові спори у фермерському господарстві вирішуються у встановленому законом порядку.

З особами, залученими до роботи у фермерському господарстві, укладається трудовий договір (контракт) у письмовій формі, в якому визначаються строк договору, умови праці і відпочинку (тривалість робочого дня, вихідні дні, щорічна оплачувана відпустка, форми оплати праці та її розміри, харчування тощо).

Видача трудових книжок членам фермерського господарства і громадянам, які працюють у ньому за трудовим договором (контрактом), та їх ведення здійснюються відповідно до законодавства України про працю.

Розмір оплати праці і тривалість щорічної відпустки осіб, які працюють у фермерському господарстві за трудовим договором (контрактом), не повинні бути меншими за встановлений державою розмір мінімальної заробітної плати і передбачену законом тривалість щорічної відпустки.

Голова фермерського господарства створює безпечні умови праці для членів господарства і громадян, які уклали трудовий договір (контракт), забезпечує дотримання вимог техніки безпеки, виробничої гігієни та санітарії, пожежної безпеки.

Володимир Тарасюк

Передплатний індекс журналу "Пасіка" — 74429

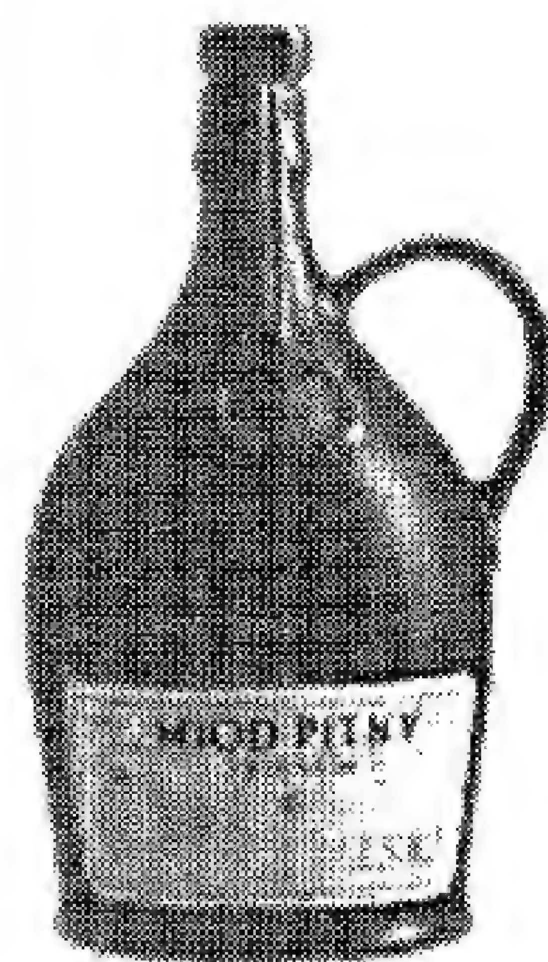

Продовження. Початок у № 8.

Питні меди,

або Новий трактат про старі трунки, із книг колишніх і теперішніх укладений, а власною цікавістю помножений

Монастирські — найліпші

Не гребували колись хмільним медом і чернецтво та духовенство — особливо палкі шанувальники шляхетних трунків. Це тяглося ще з княжих часів: у "Житії Феодосія", приміром, оповідається, як цей старець пригощав у Києво-Печерському монастирі, котрий лаврою тоді іще не був, князя Ізяслава Ярославича. Він наказав подати князеві вечерю, але скупий монастирський ключник відмовив: "...Меду не имам, еже на потребу пити и сущим с ним". Така відповідь не задовольнила гостинного ченця, й, помолившись, він наказав ключникові ще раз піти до монастирського льоху і принести меду не лише князеві та його людям, а й усю братію почастувати — "да пиют". Як і кожен майбутній святий, старець Феодосій був добрим чоловіком...

У добу пізнього середньовіччя монастирі — як православні, так і католицькі — були знаними і чи не найбільшими осередками медоваріння. Це завдяки їм маємо меди монастирський, бернардинський, капуцинський та ін. Кажуть, московські царі навіть спеціально посилали своїх медоварів до монастирів, аби ті там вдосконалювали свою майстерність і переймали давні традиції приготування напоїв — таке собі середньовічне стажування. Звітність була суворою: якщо медовар-невдаха подав до царського столу недобрий напій — себто не виявив належної кваліфікації, — то міг бути підданий тортурам і навіть втратити голову (істину глаголять: о часи, о норови!). Загалом же — переконує історія — московські медовари були добрими учнями і мали неабияку фантазію; у старосвітській Московії — тій допетровській — яких тільки не було медів: простий, прісний, червоний, білий, боярський, оброковий, смородиновий, вишневий, малиновий, чорничний, ожиновий... — і то, стверджують тодішні дегустатори, а між ними й відомий мандрівник Адам Олеарій, відмінної якості. Про популярність цього напою дають уявлення вже самі тамтешні рецепти з тих давніх часів; взяти хоча б початок із оцього: "Пуд меда развести 8 ведрами воды и варить пока не уварится..." Але повертаюся до чернецтва: по всій Слов'янщині — від Вісли аж до Волги — монастирські меди вважалися найліпшими. Відомо ж бо: що більше літ мед лежакує, то досконаліший у нього смак і запах. Хто ж іще міг похвалитися таким янгольським терпінням — ченцям, як кажуть, і сам Бог велів...

Братські учти

Був у давній Україні ще один важливий осередок медоваріння — церковні братства. У XVI — XVII ст. українські міщани організовувались у них при православних парафіях для захисту своїх національно-релігійних, та й станових, інтересів. Братства мали чітку структуру, самоуправління, свій суд, устави та власну скарбницю. Важливим джерелом її поповнення і було медоваріння — одна з форм господарської діяльності, кажучи по-теперішньому. Доходи з нього, зрештою, як і з воскобійництва — виготовлення свічок, ішли на утримання шкіл, шпиталів, а також на видавничі справи і т.ін. — цілі благородні і богоугодні (от, нам би тепер хоч краплю тієї

громадянської свідомості). Братчики варили мед напередодні храмових свят та громадських урочистостей: зазвичай 6—8 разів на рік, а розпродаж щоразу тривав не більше трьох днів. Далеким відгомоном отих братських учт був звичай, який ще в середині XIX ст. побутував у деяких місцевостях Лівобережної України на храмові свята, котрі там так і називали — "меди", бо всією громадою мед варили і спільно споживали.

В українських середньовічних містах існували й окремі ремісничі цехи медоварів — поряд із пивоварними, кравецькими, теслярськими тощо — людство вже тоді якраз вступило в добу спеціалізації, і треба було якось до цього пристосовуватися. У ті часи медоваріння було справою дуже прибутковою. Кожен медовар-фахівець мав свої секрети приготування сити, котрі зазвичай успадковував від діда-прадіда і дбайливо їх оберігав — конкуренція ж бо явище старе, як світ. Не завжди свої таємниці тоді встигали передати нащадкам (або ті, кажучи по-сучасному, розпочинали якийсь інший бізнес), тому не один добрий старий рецепт відійшов у вічність разом із своїм власником.

Мед монастирський (четвертак)

До 1,5 кг меду додати 4,5 л м'якої води і 3 чайні ложки квіток хмелю. Мед розмішати в кип'яченій воді, довести до кипіння і варити на слабкому вогні 3 години. Хміль покласти в марлю разом із невеличким промитим камінцем, зав'язати у вузлик й опустити в каструлю з розчиненим медом, аби той там не спливав. Кип'ятити протягом години, періодично доливаючи гарячу воду в міру її википання. Потім зняти з вогню, процідити через марлю у скляну посудину, наповнивши її не менше, ніж на 80% об'єму, і поставити в тепле місце для бродіння, яке почнеться через 1—2 дні. Коли бродіння закінчиться, влити до меду склянку чаю, завареного з розрахунку: 1 чайна ложка чаю на 1 склянку окропу, і два рази процідити напій через марлю або фланель. Якщо напій витримувати у прохолодному місці протягом року, колір і смак меду буде найкращим.

Ситний бюджет

А де хоч трохи пахне грішми, держава тут як тут — нам, теперішнім українцям, про це не треба оповідати. Так і з медоварінням: спочатку були привілеї, потім почалися обмеження, а далі пішли заборони; дійшло до того, що варити мед можна було лише з дозволу властей. Традиційно діставали їх монастирі, усі решта простих смертних мусили оббивати королівські пороги (що за часи? — антимонопольних законів, з усього видно, тоді також іще не було). Простий посполитий все частіше купував медовицю у шинку чи корчмі. Хіба що хотів платити поведерщину — податок від виробництва хмільних напоїв, — бо відро й у нас колись було універсальною одиницею міри всіх рідких продуктів. Та це ще біда-півбіди, бо були ті шинки передусім такими собі давніми сільськими клубами, де не тільки трунки смакували, а й вирішували всі громадські справи — нагальні і менш важливі — різні. З часом, однак, державці прибирають до рук і їх, віддаючи в оренду людям, котрі, як колись казали, і на вербі грушку зірвати можуть...

Про отих орендарів розписувати не буду. Бо правда правдою, історія історією, а демократія демократією. При тій останній теж можуть бути рівні й рівніші: перипетії однієї необережної газети ще дуже свіжі... Отож, кожну правду можна так догори ногами перевернути, що вже вона й не правда ніби, а кривда. Історія, та й грішниця-політика, виходить, ще мають у нас своїх "священних корів", про котрих можна писати або добре, або ніяк. На цій сторінці нашої минувшини пристаю на те друге.

Ситення питного меду було справою державної ваги й у Країні козаків, як називали Гетьманщину в XVII — XVIII ст. заморські мандрівники і картографи. Ясновельможні пани гетьмани тримали цей промисел під особистим контролем, бо був він важливим джерелом поповнення державної скарбниці. До нас дійшли цікаві документи з гетьманських канцелярій, котрі трохи кидають світло на те, як колись регулювали медоварську справу в Україні. "Ознаменуєм тим писанієм нашим, іж що надали єсьмо універсал свясченикам капітули Києвской на сиченіє канунов... — диктував 1655р. своєму писареві Б.Хмельницький, — по дві кади меду ситити, і то в бровари місцком ратушном, а єжели би который свясченик міг где інде канон ситить, і больш ніж дві кади, теди од того наданя певне отпадут". Привілеї "меди ситити і онії продавати" у своїх універсалах надавав або підтверджував давніші й гетьман І.Мазепа. Архидиякон Павло Алепський, котрий у 50 роках XVII ст. супроводжував антіохійського патріарха Макарія в його подорожі Східною Європою, поміж іншими цікавими свідченнями (а був він чоловік, з усього видно, спостережливий і допитливий, та й до козацької України прихильний) залишив і таке: "...Хміль дає митникам на відкуп усі збори митниць на границях своєї країни з купців та податки з питного меду, пива і горілки за сто тисяч золотих динарів у рік — і цього йому вистачає на видатки протягом цілого року". От як просто й легко було колись формувати держбюджет.

Богдан Завітій

Біодинамічний

ЛИСТОПАД

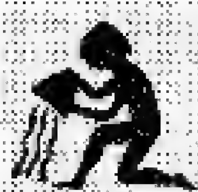

Водолій — 1 — 2.11

☽ – Перша чверть Місяця

Листопад — передзимовий місяць. Основними його ознаками є повне завершення листопаду дерев і кущів, установлення снігового покриву, холодних вітрів і зниження температури. Водні плеса вкриваються кригою.

У саду землю густо вкриває опале листя. Не спалюйте його, а розпочніть закладання у компостні купи. Акуратно підгрібаючи і складаючи в купу, подбайте, щоб листя не розліталося. Для цього з усіх боків купи поставте щити з дерева, шиферу чи іншого матеріалу, закріпіть кілками. Дехто для компостної маси викопує неглибоку яму, а зверху листя та інші рештки рослин накриває шаром землі.

Для компосту непридатні бур'яни з уже достиглим насінням і хворі рослини, наприклад, капустяні корені, уражені килою, плоди помідорів, уражені гниллю тощо. Краще не закладати у компост і такі бур'яни, як пирій, яглиця, берізка. Додавання у компост гною, торфу, меленого вапна сприяє нормальному перебігу процесів розкладення органіки й перетворення її у гумус. На кубометр компосту вносять приблизно 10 кг меленого вапна.

Нагадаємо, що компост слід хоча б раз на рік перелопатити, не допускати, щоб температура всередині маси піднялася вище 60 градусів. Якщо ж це станеться, тоді компост слід полити. Влітку, якщо є змога, його поливають гноївкою.

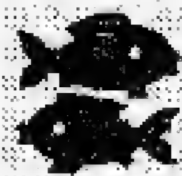

Риби — 3 — 5.11

Листопад — сприятлива пора для підзимової сівби холодостійких овочевих рослин: моркви, петрушки, пастернаку, салату, капусти пекінської, кропу, шпинату.

Хоч надворі холодний вітер, у кімнаті ви можете створити літо на вікні. На підвіконні можна розпочати вигонку зелені цибулі, петрушки, селери. Особливо завзяті городники висівають кімнатний огірок. Ароматний урожай хрумких плодів вони збиратимуть у тріскучі морози.

При цьому дуже важливо, щоб висіяне насіння овочів восени не встигло накільчитися й не загинуло.

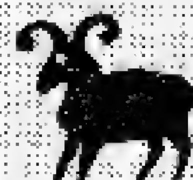

Овен — 6— 7.11

У першій декаді листопада нерідко температура надворі вдень відносно висока, тому приміщення, де зберігаються плоди, слід провітрювати. Особливо інтенсивно необхідно вентилювати приміщення, якщо в них зберігаються яблука таких сортів, як Мекінтош, Бойкен, Антонівка.

Яблука пізньозимових сортів у перший період зберігання не виділяють великої кількості етилену, тому провітрювання плодосховища може бути менш інтенсивним. Причиною поганого зберігання, наприклад, сорту Джонатан найчастіше є висока температура.

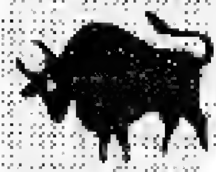

Тілець — 8 — 10.11

○ – Повний Місяць – 9.11

☊ – Перетинання екліптики під час піднімання Місяця – 9.11

АГ – Апогей – 10.11

Як відомо, у листової і кореневої петрушки використовують листя, а в кореневої — ще й корені. Листя петрушки сушать, але у свіжому вигляді воно корисніше. Тому в зимових умовах листя петрушки, як і цибулі-різанцю, виганяють у теплих приміщеннях на підвіконні. Саме тепер (найоптимальніше — 8 листопада), з цією метою можна висадити корені петрушки у квіткові горщечки і поставити у парник або у холодний погріб. Потім у міру необхідності горщечки виносять до світла, в тепло.

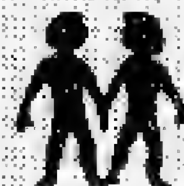

Близнюки — 11 — 12.11

Деякі багаторічні рослини і дворічники слід підготувати до зими. Їх укривають з метою захисту не стільки від морозу, скільки від різких коливань температури, висушуючого впливу вітру і сонячних опіків у безсніжні зими. Укриття повинно бути легким і проникним для повітря. Кращим матеріалом є гілки хвойних дерев, соснові голочки, торф, мох. Укривають першочергово багаторічники, посаджені у вересні і жовтні. У них не встигла розвинутися достатньо сильна коренева система, тому вони чутливіші до морозу. Рекомендується також укрити всі низькорослі зелені багаторічники — іберис, гусимець, флокс шилоподібний, а з дворічників — братки садові, маргаритки і гвоздики.

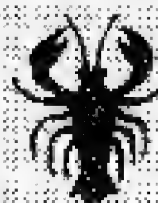

Рак — 13 — 15.11

☊ – Найвища точка піднімання Місяця

Городники досить часто вирощують не одну, а різні листяні рослини. Серед них набуває популярності листяний овоч — крес-салат. Споживають його соковиті, солодкуваті на смак листки, які обривають взимку й навесні. Як і цибулю-різанець, крес-салат додають в салати і паштети. Висівають крес-салат у березні у відкритий ґрунт, а збирають вже через 2—3 тижні в міру необхідності. Зберігати листя довго не можна — воно швидко в'яне.

Частіше здійснюють вигонку крес-салату в зимовий період. Насіння його висівають у миски або в іншу посудину, яку засипають піском чи тирсою або частково торфом. Насіння, посіяне на поверхню або трохи заглиблене в ґрунт, сходить за температури 16—18 градусів тепла через 3 дні, а через тиждень можна зрізувати ніжну зелень.

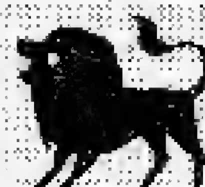

Лев — 16 — 17.11

☾ – Третя чверть Місяця – 17.11

Якщо під час збирання врожаю не вистачало часу правильно підготувати плоди до зимового зберігання, то, перевіряючи їх стан, необхідно остаточно їх посортувати, видаливши всі пошкоджені і хворі. Нагадуємо, що ящики або полиці потрібно ретельно вимити й продезінфікувати. Яблука вкладають плодоніжкою донизу, груші — догори. Щоб забезпечити максимально довгий термін зберігання, кожний плід загортають у папір.

У приміщенні для зберігання повинно бути темно, температура восени й навесні має становити 6—8, а взимку — 2—4 градуси тепла і ніколи не понижуватися нижче 1 градуса морозу, оскільки за такої температури плоди починають замерзати. Якщо у сховищі сухо, плоди в'януть, тому зволожують підлогу або ставлять посуд з водою чи мокрим мохом.

У надмірно вологих приміщеннях, навпаки, слід поставити ящик з хлористим кальцієм, гашеним вапном або сухим мохом.

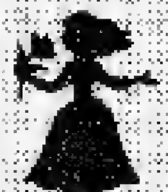

Діва — 18 — 19.11

У кліматичних умовах України більшість троянд необхідно оберігати від холоду, але коли саме їх слід укривати від майбутніх морозів, визначити складно. Декілька градусів морозу трояндам не зашкодить. Але як тільки темпе-

Місяць, зорі і врожай

календар

ЛИСТОПАД

ратура впаде до мінус 10 градусів або настануть тривалі морози, з укриванням треба поспішити. Важливо також, щоб земля або інший матеріал, який будете використовувати, не був мерзлим.

Кращий захист для троянд на зиму — пухка повітропроникна земля, якою їх укривають. Можна скористатися також компостом, торфом.

Для укладання крони троянд у землі викопують невелику ямку, обережно в неї нагинають крону, прикріплюють гачком до землі й засипають шаром ґрунту завтовшки 20 см. У сильні холоди укриті троянди можна ще й утеплити гілками сосни чи ялини.

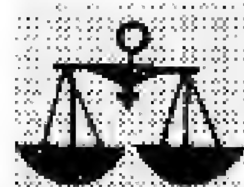

Терези – 20 – 21.11

Однією з головних передумов високих урожаїв овочів є сівба високоякісним насінням. Якість насіння залежить не тільки від способу вирощування, збирання й обробки, а й від умов зберігання.

Для збереження високих посівних якостей насіння слід тримати в сухому, добре провітрюваному і теплому приміщенні за температури 7—10 градусів тепла, а насіння кавуна, дині, огірка та інших гарбузових — за 14—16 градусів. Не слід допускати перезволоження та різких коливань температури.

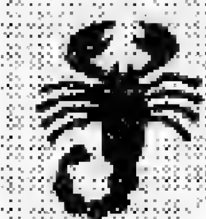

Скорпіон – 22 – 23.11

☊☋ – Перетинання екліптики під час піднімання Місяця – 23.11

Звільнені від овочевих рослин теплиці, парники, а також рами, мати, посівні ящики і робочий інвентар дезінфікують, провітрюють, просушують.

У зимових пристінних теплицях на стелажах, у ящиках, на підвісних полицях здійснюють вигонку цибулі-ріпки, шалоту і батуну, петрушки, селери, буряків столових, мангольду, спаржі. Це, звичайно, можна здійснювати й у кімнаті.

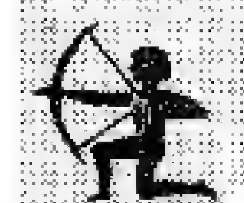

Стрілець – 24 – 25.11

ПГ – Перигей – 24.11

● – Новий Місяць – 24.11

З настанням сталого похолодання утеплюють траншеї, бурти, погреби, сховища, закривають віддушини, але в разі потепління їх відкривають на ніч. У підвалах та погребах стежать за температурою: якщо вона вища 5 градусів тепла, посилюють провітрювання.

Козеріг – 26 – 27.11

– Найнижча точка опускання Місяця – 26.11

Одержані у теплиці плоди помідорів збирають незалежно від їхньої стиглості. Зелені і бурі закладають на дозарювання в суху чисту тару без стороннього запаху в один-два шари. Ящик встановлюють так, щоб забезпечити надходження повітря до плодів.

Зберігають помідори в теплому, добре провітрюваному приміщенні у ящиках, перешарувавши їх торфовою крихтою. Торфу необхідно одне відро на 10 кг помідорів. При цьому створюється найрівномірніша температура, оскільки торф вбирає зайву вологу, нагромаджує у собі вуглекислоту, що сприяє збереженню плодів.

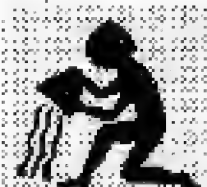

Водолій – 28 – 30.11

☽ – Перша чверть Місяця

Цвітна капуста, яка зберігалася в парниках або у підвалі без світла, до кінця листопада утворює стандартні головки, маса яких до цього часу збільшується майже втричі за рахунок відтоку поживних речовин з листя. Парники розкривають, очищають капусту від землі і вкладають у ємкості.

Якщо настали сильні морози і земля промерзла на глибину 1—2 см, траншею з цибулинами тюльпанів та інших квітів для вигонки необхідно прикрити 10—15-сантиметровим шаром листя, торфу або соломи.

Таким же матеріалом, але тоншим шаром, прикривають грядки з цибулинними рослинами у відкритому ґрунті.

Сітка "РАБИЦЯ"

Сітка "Рабиця", звичайно, добре знайома багатьом. Її нерідко використовують садівники, дачники, фермери для зведення огорож, загонів для дрібних домашніх тварин та інших потреб. Найчастіше застосовують сітки з розміром вічок 45x45, 60x60 і 80x80 мм. Можна придбати сітку "Рабиця" в магазинах, але виготовити деяку її кількість для особистого користування під силу кожному справжньому чоловіку. Звичайно, для цього необхідно мати м'який дріт і невеликий набір пристосувань.

Технологічний процес виготовлення сітки "Рабиця": *а — подавальне пристосування; б — натяжний пристрій; в — підставка для змащування; г — робочий стіл з верстатом для гнуття та місцем для ручного плетіння сітки; д — приймальний барабан.*

Технологія виготовлення сітки складається з двох послідовних етапів: виготовлення хвилеподібних спіралеподібних деталей-заготівок і подальшого їхнього збирання — власне, плетіння сітки й згортання її в рулон для зберігання або транспортування.

Верстат для гнуття: *а — загальний вигляд; б — труба з наскрізним спіралеподібним пазом; в — вал; г — опора; д — сталевий кутник; е — вигляд звареного вузла; ж — ніж-оправка; з — плита основи.*

Увесь технологічний процес виготовлення сітки показано на рисунках. Так, згорнутий колами (в бухту) дріт укладають на подавальне пристосування. З бухти через пристрій попереднього натягування та підставку із змащенням дріт надходить до верстата для гнуття, встановленого на робочому столі. Хвилеподібний спіралевидний дріт, що виходитиме з нього, відрубують відрізками необхідної довжини. Ці відрізки сплітають руками на робочому столі в сітку. Готову сітку в міру плетіння натягують на приймальний барабан.

Основне пристосування для виготовлення сітки — верстат для гнуття, що являє собою товстостінну трубу з наскрізним спіралеподібним пазом, усередині якого на валу обертається плаский ніж-оправка із смугової сталі. Спіралеподібний наскрізний паз завширшки 4—5 мм фрезерують у трубі під кутом 45°, відступивши 50 мм від краю труби і до виходу на протилежному кінці. На початку паза свердлять отвір діаметром 6 мм.

Трубу кріплять зварюванням на сталевому кутнику так, щоб зварювання не закривало паз. Потім цей зварений вузол міцно монтують (також за допомогою зварювання) на масивній плиті — основі верстата. Конструкція та розміри вала також представлені на рисунках.

У верхній частині опори свердлять отвір для заливання мастила. Ніж-оправку кріплять на валу за допомогою гвинта або шпильки. Зазор між стінками труби й ножа-оправки — 0,5—1 мм. Вільного обертання вала досягають правильним встановленням опори за допомогою регулювальних шайб.

Натяжний пристрій: *а — загальний вигляд; б — корпус; в — вигляд на центральний ролик.*

Натяжний пристрій являє собою П-подібну металеву конструкцію, куди вмонтовано три ролики. Центральний ролик може переміщатися у вертикальному напрямку. Зміною положення цього ролика регулюють попередній натяг дроту. Ролики повинні легко обертатися, для чого на болти, що слугують осями роликів, по обидва боки надягають обмежувальні шайби завтовшки 1—1,5 мм.

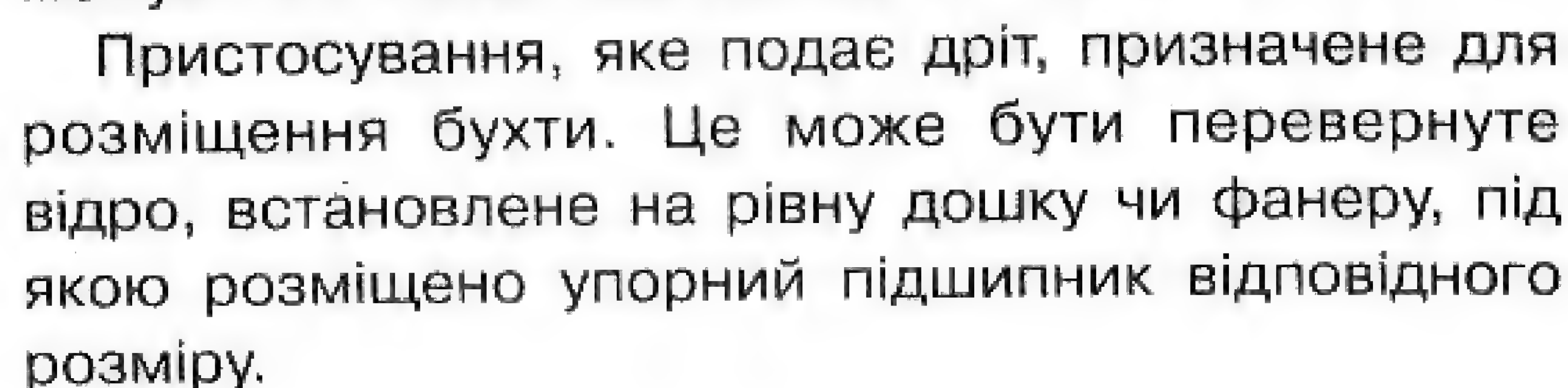

Пристосування, яке подає дріт, призначене для розміщення бухти. Це може бути перевернуте відро, встановлене на рівну дошку чи фанеру, під якою розміщено упорний підшипник відповідного розміру.

Підставка для змащування — будь-якої конструкції, бо призначена лише для розміщення на ній ганчір'я, добре просоченого машинною олією.

Приймальний барабан використовується на завершальному етапі виготовлення сітки і забезпечує її укладання для зберігання та наступного транспортування до місця застосування. Приймальним барабаном слугує дерев'яна вісь або жердина. Обертає барабан вантаж (наприклад, цегла), підвішений до міцного дроту, який прикріплюють до вічок намотаної готової сітки.

Виготовляють сітку в такій послідовності. Роботу починають з ретельного змащення натяжного пристрою і верстата для гнуття. З пристосування, яке подає дріт, його протягують через натяжний пристрій і підставку з мастилом. Кінець згинають у формі гака на половину довжини сторони вічка, вставляють у початок паза (в отвір) труби верстата для гнуття й чіпляють за ребро ножа-оправки.

Після цього, обертаючи рукоятку верстата, на виході з нього отримують безупинний хвилеподібний спіралевидний дріт. У міру виходу дроту від нього відрубують відрізки, що відповідають висоті майбутньої сітки з припуском у половину висоти вічка. Якщо дріт надто твердий і погано гнеться, його варто обпалити: нагріти на вогні, скажімо, багаття з сухого хмизу, а потім повільно охолодити.

Окремі мірні відрізки зігнутого дроту сплітають уручну на робочому столі, взаємно "угвинчуючи" їх. Готову сітку, яка не вміщується на площині робочого столу, поступово натягують вантажем на приймальний барабан.

За допомогою описаного набору пристосувань легко виготовити дротяну сітку "Рабиця" практично будь-якої висоти і довжини.

Найпридатнішим матеріалом для її виготовлення є м'який оцинкований сталевий дріт діаметром 2,2 мм. Орієнтовно для виготовлення 1 м² сітки з вічками 80x80 мм використовують 37 м дроту. Маса 1 м дроту близько 30 г. Отже, для виготовлення 1 м² сітки потрібно приблизно 1,1 кг дроту.

Середня продуктивність описаного пристосування 3—4 м²/год. Представлених у статті загальних технічних даних цілком достатньо для того, щоб підготувати комплект пристосувань і виготовити сітку "Рабиця". Проте умільцю, що вирішив самостійно зробити описаний комплект пристосувань, доцільно знати й враховувати ще й таке: зв'язок між розмірами ножа-оправки й вічка готової сітки, спосіб ручного плетива сітки з окремих спіралеподібних відрізків дроту, порядок закріплення кінців цих відрізків у готовій сітці, уточнену геометрію й конструкцію натяжного пристрою та опори верстата для гнуття, правила техніки безпеки під час роботи.

10 метрів за день

Для намотування сітки "Рабиця" сконструйоване просте пристосування зі змінними пластинами, щоб плести сітку з різними вічками. Для сітки літньої вольєри для курчат, наприклад, передбачено вічка 20x20 мм, для кролячих кліток— 50x50 мм. У кожнім випадку підбирають змінну пластину-оправку з відповідними розмірами.

Пластину (потрібного розміру) виготовляють з листової сталі завтовшки 4—5 мм і приварюють до сталевої трубки діаметром 32—40 мм. Цю трубку із шайбою-кільцем вставляють у відповідну за розмірами втулку, приварену до пластини-основи. Як закріпити на верстаті або пласі цю основу (у лещатах, струбциною, цвяхами-шурупами) — залежить від вас. З іншого боку на трубу надівають рукоятку і закріплюють болтом. Корисно пару "втулка-труба" змастити солідолом.

Дріт вставляють у трубу оправки, загинають на 90° і навивають на оправці потрібну кількість витків. Потім, трохи постукавши по боках спіралі молотком, його знімають і починають намотувати наступну.

Спіралі одна в другу вкручувати зручніше на верстаті (або на горизонтальній дошці), по краю якого для кріплення спіралі забивають три цвяхи (враховуючи крок спіралі). На початку плетива для натягування сітки підвішують до неї невеликі вантажі на дротиках (по краю й усередині), а після десятка спіралей сітка починає змотуватися під власною вагою. Кінці спіралей у сітці підрівнюють, відкусивши лишки, і загинають їх парами. Після невеликої практики за 1 годину можна виготовляти (залежно від розмірів вічка) до одного метра сітки — цілком достатня продуктивність.

Для плетива сіток з різними розмірами вічок краще відразу виготовити кілька труб з відповідними пластинами.

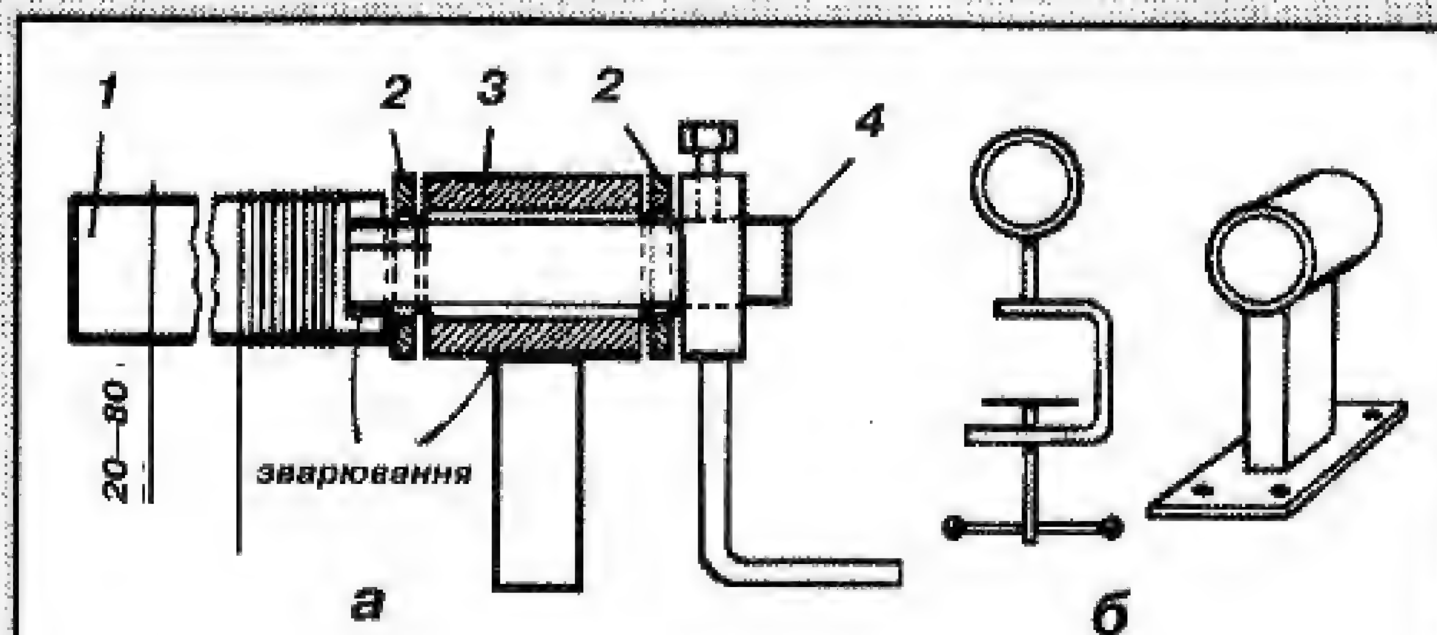

Пристосування для намотування сітки:
а — пристосування; б — варіанти кріплення пристосування до верстата;
1 — пластина; 2 — шайби; 3 — втулки; 4 — труба

Матеріали до розвороту зібрала і підготувала
Г. Ткаченко

Передплатний індекс журналу "КВІТИ УКРАЇНИ" — 74275

Світловий режим

Перш ніж купувати рослину, необхідно знати, яких світлових умов вона потребує. Кількість світла в кімнатах залежить від розміру вікон і від їхнього розташування. Найкраще мати вікна, звернуті на південний схід і південний захід. Рослини на таких вікнах будуть освітлені з ранку і майже упродовж усього дня. Вікна, звернуті на південь, краще освітлені взимку, але навесні і влітку вони дуже нагріваються, тому опівдні їх краще затіняти. Вікна, зорієнтовані на захід і схід, освітлюються майже однаково, тільки в різні години дня і практично не потребують затінення.

Чомусь багато людей з великою недовірою ставляться до північних вікон, деякі навіть вважають, що на них узагалі неможливо вирощувати рослини. Але це не так. Є дуже багато рослин (деякі ми наведемо нижче), які добре ростуть на північних вікнах, більш того відомі випадки, коли на північних вікнах вирощували навіть кактуси (а вони, як відомо, світлолюбні). І вони не тільки прекрасно росли, а й навіть цвіли.

Не треба, мабуть, нагадувати: чим більші вікна, тим більше світла дістається рослинам, і чим ближче до вікна вони розташовані, тим краще освітлюються. Однак за будь-якого розташування вікон не варто затінювати їх щільними шторами (якщо в описі рослини вам нагадують про затінення, то для цього достатньо тюлевої фіранки, можна використати сітку від комарів, якщо рослина стоїть на підвіконні).

Північні вікна

Є безліч красивих кімнатних рослин, що потребують розсіяного світла і тому добре підходять для розміщення на північному вікні чи безпосередньо біля нього. До квітуючих рослин для північного вікна можна віднести сенполії, або узамбарську фіалку, екзотичні гібриди антуріуму Шерцера, цикламени, каланхое. Підходять і гібридні види бегоній, наприклад, бегонія Лоррен. Якщо на підвіконні досить місця, то можна поставити на ньому невибагливу,

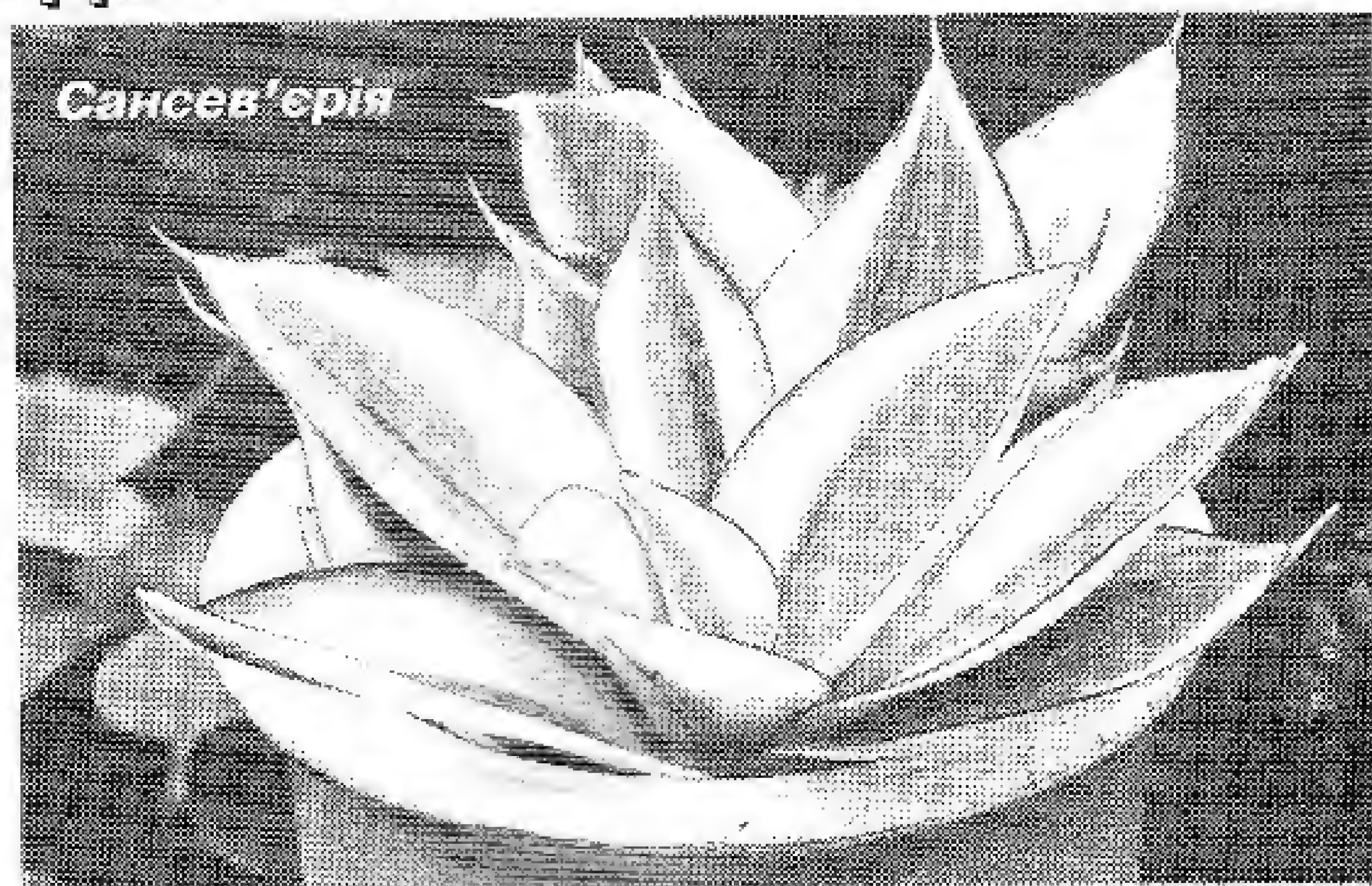
Сансев'єрія

але дуже гарну пасифлору, що хоч і світлолюбна, але цвісти буде і на північному вікні (після цвітіння її обрізують). Більшість бромелієвих також будуть добре рости на північному вікні. А біля вікна можна розмістити деякі пальми, наприклад, ховею чи фінік Лорера.

Увага! На північному вікні варто враховувати різницю температур, тобто рослини, що стоять у тепліших приміщеннях, як правило, потребують більшої кількості води, ніж у холодніших.

Рослини для північного вікна

Аглаонема, адіантум, аспідістра, бегонія вуглувата, біота східна, гелксина, драцена запашна, ломикамінь, карагуата червона, лігодіум японський, пеперомія круглолиста, пеперомія сіра туполиста, папорті, сансев'єрія, сциндапсус, толмія, фатсхідера, фатсія, фікус карликовий, філодендрон повзучий, фітонія.

Південні вікна

Вирощувати рослини на південному вікні більш клопітно, ніж на північному, оскільки лише деякі з них витримують тривалий вплив прямих сонячних променів. Зазвичай у найспекотніші години дня треба їх притінювати марлевою чи тюлевою завісою. Це створює певні незручності — коли ви на роботі, зробити це може бути нікому і рослини можуть постраждати. Тому треба особливо ретельно підбирати рослини на підвіконня південного вікна. На самому підвіконні можна розмістити тільки найстійкіші до сонячних променів рослини,

Хойя

прикладом, кактуси й інші сукуленти, хойю м'ясисту, стефанотіс рясноцвітий, пасифлору та ін. Якщо рослина світлолюбна, але потребує затінення, то розмістіть її на столику біля південного вікна під захистом тюлевої фіранки. Таке місце ідеально підійде для таких декоративнолистяних квітів, як циперус, хамеропс, цисус, колеус і вічнозелений мирт.

Рослини для південного вікна

Азалія індійська, алое деревоподібне, алое Ханбуріана, бувардія, жасмин Самбак, камелія японська, колеус Блюмі, маміллярії, опунції, лівістона китайська, плектрантус, фуксія витончена, хавортія мозаїчна, хойя, цереуси, ехінокактуси.

Східні вікна

На східних вікнах набагато менша освітленість, ніж на південних. Крім того, зранку промені не такі палючі і затемнення на східних вікнах не потрібне.

Рослини для східного вікна

Аспарагус Спренгері, аукуба, бегонія деревоподібна, бегонія волосиста, бегонія металева, бегонія смарагдова, гризелінія, драцена вузьколиста, драцена деременська, плющ звичайний, цисус, фатсія японська, фіалка узамбарська, фікус, епіфілюм Русселя та ін.

Фікус

Західні вікна

Західні вікна, зазвичай, тепліші, ніж східні, однак їх так само не затінюють.

Рослини для західного вікна

Аспарагус пір'ястий, бегонія Рекс, більбергія поникла, вероніка Андерса, гатерія плямиста, жасмин низький, стробілянтес, філлокактус Акермана, філлокактус Гунтера, фінікова пальма, цисус, хамеропс, евкаліпт, ехмея.

Важливо! Мається на увазі, що кожна з названих рослин буде розміщена на підвіконні, а не в кімнаті.

До нотатника

* Усі без винятку квітуючі кімнатні рослини потребують яскравішого освітлення, ніж декоративнолистяні види, тому що світло їм украй необхідне для утворення квіткових бруньок.

* Рослини зі строкатими листками вимагають більше світла, ніж зеленолисті.

* Світлі стіни в приміщенні відбивають світло, тобто роблять його світлішим.

* Рослини хворіють, якщо їх часто переставляти з місця на місце, тим більше з різною освітленістю.

Кілька порад для тих, хто орієнтується не на сторони світу, а на освітленість приміщення.

Якщо:

**** багато світла, без прямих сонячних променів (на підвіконня не потрапляють прямі сонячні промені, чи місце біля дуже світлого вікна):***

азалія, антуріум, аспарагус, королівська бегонія, бромелієві, виноград, дизиготека, діфенбахія, зігокактус, колумнея, монстера, пеперомія, пілея, плющ, спатифіллум, сциндапсус, філодендрон, фуксія, хлорофітум, цикламен, шефлера.

**** пряме сонце зрідка (підвіконня чи місце в безпосередній близькості від східного або західного вікна):***

бальзамін, белопероне, гінура, зербина, капсикум, кодіеум, куфея, нертера, пуансетія, сенполія, пасльон, спарманія, традесканція, фікус каучуконосний, хлорофітум, хойя, хризантема.

**** сонячне вікно (підвіконня південного вікна чи місце в безпосередній близькості від нього):***

агапантус, акація, бугенвіллея, бувардія, геліотроп, гібіскус, гіпеаструм, жасмин, зебрина, ірезина, кактуси й інші сукуленти, калістемон, колеус, лантану, цитрусові, олеандр, пасифлора, пеларгонія, троянда, целозія.

* Узимку рослини необхідно розташувати ближче до вікна.

* Брудне скло затримує близько 40% світла, тому намагайтеся частіше мити вікна. Узимку можна за будь-якої плюсової температури скористатися можливістю і вимити їх.

* Щойно пересаджена і тільки-но куплена рослина потребує затінення. Більшість рослин треба притіняти від полуденного сонця.

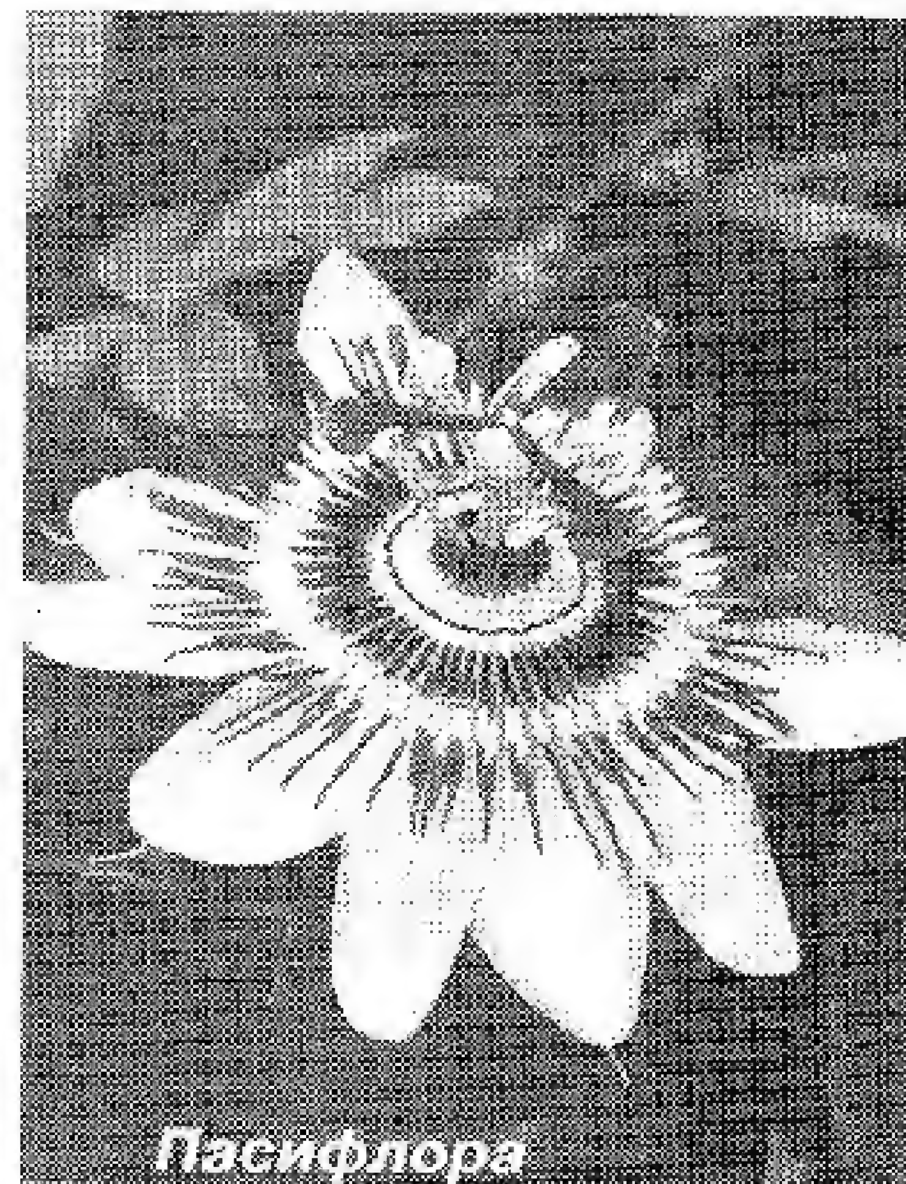
Пасифлора

* З усіх цих правил є винятки, тому докладно прочитайте про свою рослину в енциклопедії.

Ознаки нестачі світла

* Листки бліді і менші, ніж мають бути.
* Рослина або не цвіте або ж квітки у неї дрібні і неяскраві.
* Стебла рослини витягнуті з дуже вузькими міжвузлями.
* Строкаті листки стають зеленими.

Ознаки надлишку світла

* Нижні листки жовтіють, засихають і обпадають
* Листки в'ялі, никнуть.
* Листя блякле.
* На листках з'являються коричневі плями від опіків.

Олена Зелик,
Київ

Пристрій для в'язання віників

Перед тим, як в'язати віник із сорго, його необхідно очистити від насіння. Для цього треба виготовити пристосування, зображене на *рис. 1*. Це, по суті, токарний верстат, в який забито дерев'яну чурку, в неї набиті цвяшки для засклення вікон. Зверху з жерсті краще зробити захист, щоб насіння не розліталося в різні боки, а сипалося в відро.

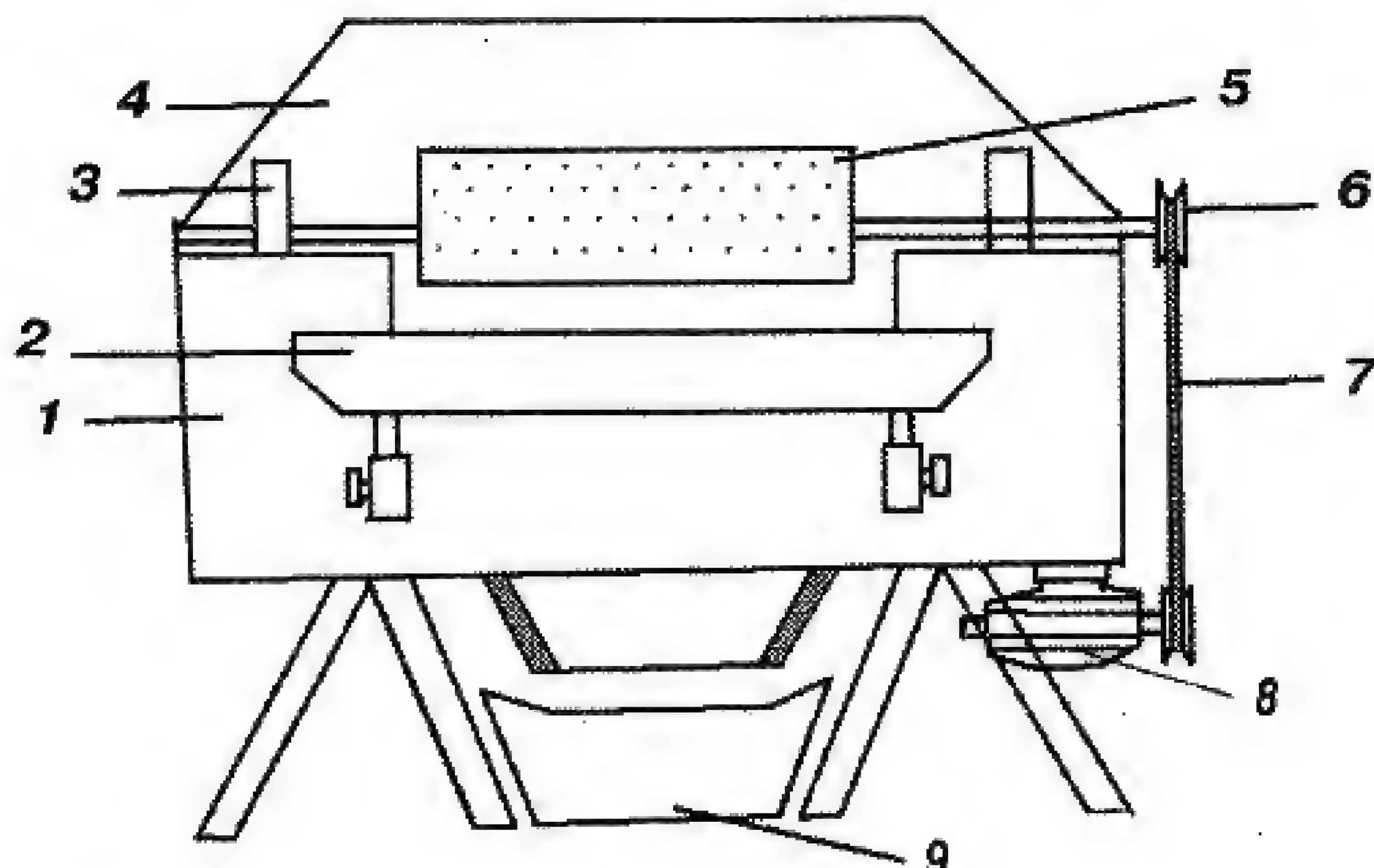

Рис. 1.
1 — основа; 2 — упор; 3 — підшипники; 4 — захист; 5 — чурка з цвяхами; 6 — шківи; 7 — пас; 8 — електродвигун; 9 — відро для насіння.

На *рис. 2* подано креслення пристрою для в'язання віників. В'яжуть так: беруть жмут сорго і обмотують шнурком *3*, на кінці якого прив'язаний гачок *9*. Сам гачок чіпляють за скобу *5* і натискують на педаль *8*. Після цього перев'язують капроновими нитками в п'яти місцях — і ручка готова. На *рис. 3* зображені лещата, в які після того як зробили ручку, кладуть віник, і забивають кільце *3*. Віник став пласким. Все це перешити нитками. Ось віник і готовий. Бажаю успіху.

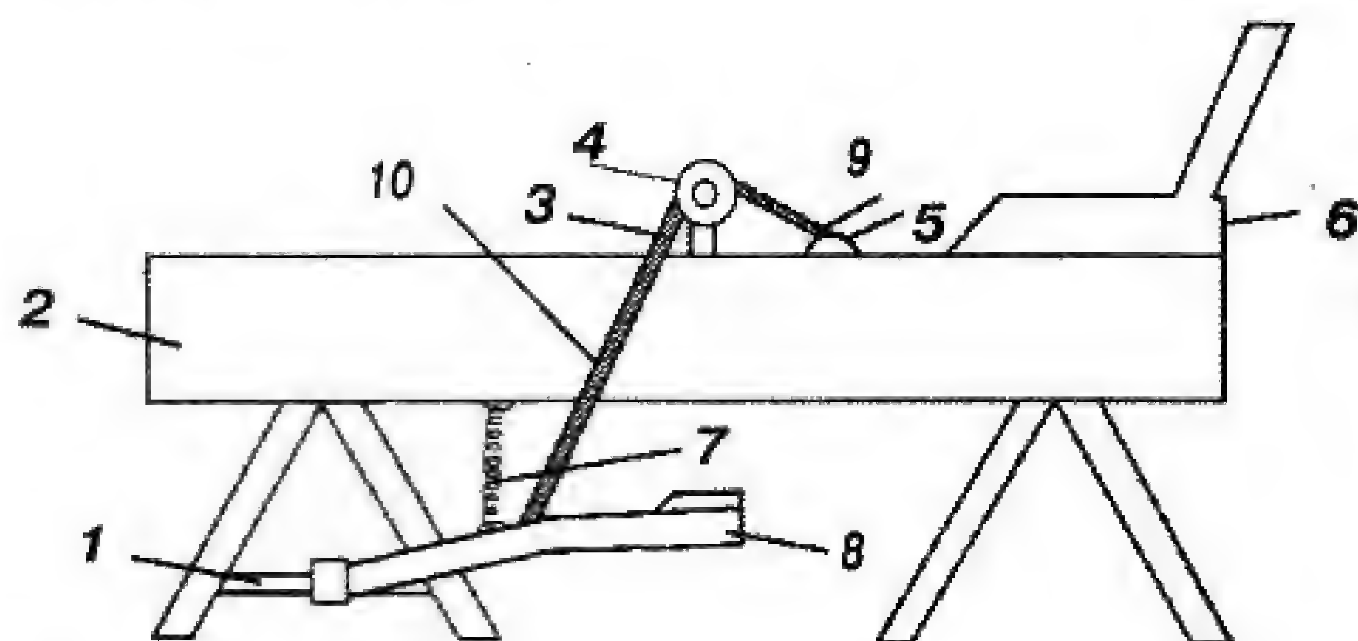

Рис. 2.
1 — вісь; 2 — основа; 3 — капроновий шнур; 4— блочок; 5 — скоба; 6 — сідло; 7 — пружина; 8 — педаль; 9 — гачок на кінці шнура; 10 — отвір в основі.

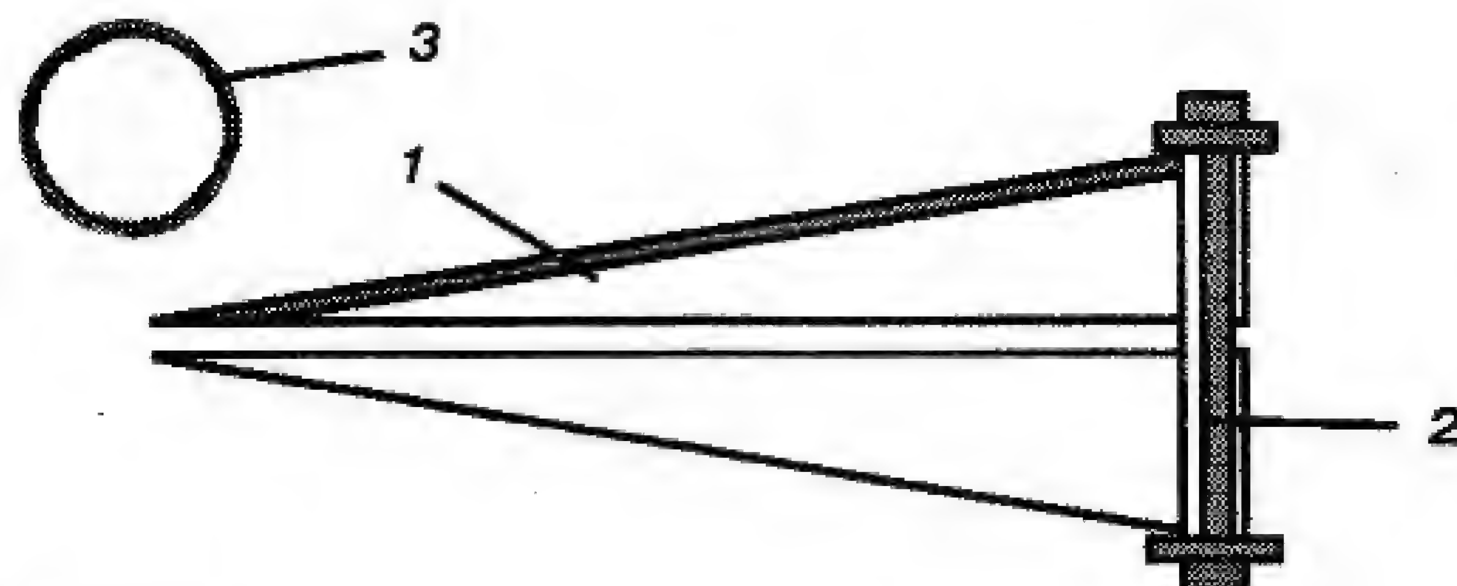

Рис. 3.
1 — дерев'яні лещата; 2 — вісь; 3 — металеве кільце діаметром 6 см.

Віталій Саміла,
Вінницька обл.

Пряно-лікарські рослини в побуті

Ялівець звичайний

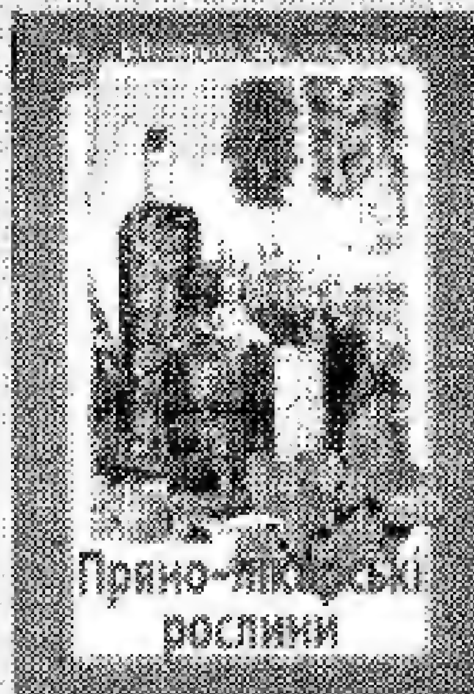

Ще у сиву давнину люди помітили, що місця, де росте багато ялівцю, інтенсивно відвідують виснажені і хворі тварини. Мабуть, не випадково у Північній Америці індіанці для лікування туберкульозу шкіри, кісток і суглобів поміщали хворих у заростях цієї рослини, де повітря насичене цілющими фітонцидами. Все: і шишко-ягоди, і глиця, і кора, і коріння ялівцю мають лікувальні властивості. Публій Вергілій Марон писав, що під час найстрашніших епідемій, зокрема холери, у Стародавньому Римі житло обкурювали гілками ялівцю. І в наш час він високо цініться як лікарська і пряна рослина.

Більше про ялівець звичайний та інші рослини ви зможете дізнатися з брошури "Пряно-лікарські рослини", яку торік видала редакція журналу "Дім, сад, город". А вміщені кулінарні рецепти дадуть вам змогу збагатити раціон різноманітними прянощами, поліпшити смакові й лікувальні властивості страв.

Замовити брошуру поштою можна в редакції журналу "Дім, сад, город" за адресою:
вул. Краківська, 20, м. Київ-94, 02094.

ГОСПОДИНІ НА ЗАМІТКУ

✓ Щоб нові стакани менше билися, їх треба загартувати: укладіть їх у каструлю з водою, покладіть між ними папір і поставте на вогонь. Коли вода закипить, каструлю зніміть, але стакани не виймайте, поки вода не охолоне.

✓ Емальований посуд довше послужить, якщо перед першим його використанням налити в нього до країв воду, довести до кипіння, зняти з вогню і не виливаючи воду, дати їй охолонути. Це загартує емалеве покриття.

✓ Скляний посуд з вузькою горловиною (пляшки, банки, графини) зручно відмивати, додавши до теплої води дрібно накришену яєчну шкаралупу або шматочки газетного паперу, а на дачі — кропиву або листя топінамбура.

✓ Нікельований посуд, в якому готувалася дуже жирна їжа, треба промити нашатирним спиртом, потім обмити крутим окропом і натерти крейдою або зубним порошком.

✓ Нікельований посуд добре чистити також розчином, що складається із 1 столової ложки оцту і 1 чайної ложечки кухонної солі.

✓ Потемнілі ложки, виделки і ножі потримайте кілька хвилин у відварі, що залишився після варіння картоплі, витріть насухо — вони будуть як нові.

✓ Нову сковороду потрібно добре прожарити з сіллю, а потім промити гарячою водою.

Підготувала ***М. Чернецька***

…агроном-виноградар пропонує саджанці, чубуки 130 комплексностійких сортів. Конверт — каталог.

Е.М. Олефір,
вул. Авраменка, 18-84,
м. Запоріжжя, 69120,
тел. (0612) 67-49-53

…лілії, тюльпани, хризантеми.

Ольга Василівна Власюк,
п/с 79, м. Павлоград,
Дніпропетровська обл., 51400

…реалізую чубуки і саджанці винограду понад 70 сортів. Конверт — каталог.

Віктор Іванович Пришляк,
вул. Скоробрехи, 5, смт Маньківка,
Черкаська обл., 20100,
тел. 8 (04748) 6-12-07

…допомогу в пошуку рослин. Список надсилається безкоштовно у вашому конверті.

О.І. Болотських,
Банк даних колекціонерів рослин,
а/с 17, м. Київ, 02105

…реалізуємо декоративні рослини,

О.І. Болотських,
а/с 17, м. Київ, 02105

…сенполії 500 сортів. Живці, розетки, вазони.

тел. 8 (044) 406-11-66,
8 (050) 558-84-72

…іриси, гіацинти, тюльпани, крокуси, лілійники, лілії, троянди. Конверт — каталог.

З.К. Глуменко,
вул. Щорса, 20, с. Кожанка,
Фастівський р-н,
Київська обл., 08550

…високоякісну насіннєву картоплю найкращих сучасних сортів: Беллароза, Китайське диво, Бернадет, Фальбо, Агаве, Коллета та ін., а також найкращі сорти минулих років, оздоровлені за біотехнологією (еліта): Світлий, Герба, Уніта та ін.

Вільгельм Адольфович Хілінський,
вул. Метробудівська, 4-а, кв. 39, м. Київ, 03065,
тел. 8 (044) 408-26-32 (дом.),
тел. 8 (050) 551-23-82 (моб.)

…насіння овочів і квітів вітчизняної та зарубіжної селекції, плівку спанбонд, аксесуари, спеціальну літературу, садовий інструмент та інше. Ціни доступні. Заадресований конверт — каталог.

а/с 87, м Київ, 03170

…варотом — препарат для лікування бджіл від вароатозу.

п/с 53, м. Київ, 03146,
тел. (044) 403-06-34, 407-18-86,
моб. 8 (039) 291-25-86

…на осінь маточники хризантем: городньої гіллячкової; голландської гіллячкової; великоквіткової на зріз; великоквіткової горщечкової; городньої — групи Естівал і Гарден Мумс; корейської, що зимує у відкритому ґрунті. Новинки. Конверт — каталог.

Лідія Володимирівна Петрусенко-Касьянова,
вул. Шевченка, 77,
смт Голоби, Волинська обл.,
тел. (03352) 92-0-77

…найновіші сорти гладіолусів, лілії, велику надранню ромашку.

О.В. Притиковський,
вул. Проектна, 14, м. Чернігів, 14034

…штамбовий аґрус, смородину, троянди. Саджанці золотистої і чорної смородини, аґрусу, малини.

В.А. Криворотько,
с.Бутовці, Хорольський р-н, Полтавська обл.,
тел. 8 (050) 580-33-85

…60 високоврожайних сортів картоплі.

Володимир Петренко,
с. Березова Лука, Гадяцький р-н,
Полтавська обл., 37342

…саджанці і чубуки новітніх комплексностійких сортів винограду, смородини, аґрусу, малини, суниці.

Володимир Аполлінарійович Шпак,
вул. 60 років Жовтня, 55-а, м. Карлівка,
Полтавська обл., 39500

…велика надрання ромашка, лілії, нові сорти гладіолусів.

С.П. Крищенко,
вул. Верховної Ради, 10, кв. 18,
м. Київ, 02100

…післяплатою гофровані гладіолуси 180 сортів. Реалізація з 15 жовтня. Осінні знижки. Конверт — каталог.

В.В. Трепачка,
вул. Нагірна, 29, смт Талалаївка,
Чернігівська обл., 17200

…хвойні, вічнозелені, красивоквітуючі, ґрунтопокривні, троянди, лілійники, іриси, канни, гладіолуси та інше.

С.Ф. Тимофєєва,
вул. Вечірня, 11, м. Севастополь, 99018

…найбільша колекція найдешевшого насіння овочів в Україні: помідори (350), перець (150), баклажани (30), фізаліс (7), тютюн (8), соя (15), огірки (20), дині (10), кавуни (10), а також кімнатні: помідори (40), перець (65), огірки (5) та багато іншого. Реалізація цілий рік, кожного сезону новинки. Каталог та пакет насіння безкоштовно — у вашому конверті з марками на 65 коп.

М.В. Семикопний,
с. Нова Басань, Бобровицький р-н,
Чернігівська обл., 17461

…створіть свою справу! Безпрограшний шанс для бажаючих зайнятись надприбутковим бізнесом у новій галузі тваринництва! Реальна можливість заробити від 25000 грн. за 365 днів з ділянки всього 10 х 10 м. Гарантований збут та інвестиційна підтримка. Прийом замовлень обмежений! Конверт із з/а — ознайомлення з бізнес-проектом (безплатно).

Петро Володимирович Кузьмич,
а/с 116, м. Ковель, Волинська обл., 45006

… садивну картоплю 70 новітніх сортів світової селекції. Посилки від 6 кг. Безкоштовний каталог у вашому конверті.

Костянтин Юрійович Давидовський,
пр-кт Корольова, 2-в, кв. 64, м. Київ-134,
03134, тел. (044) 402-58-00

… племінні шиншили кольору — стандарт, блеквельвет. Гарантія збуту. П'ятирічний досвід розведення. Для відповіді — конверт із зворотною адресою.

Олександра Василівна Копій,
а/с 99, м. Житомир, 10024

… саджанці і насіння звичайних, нових рідкісних культур та квітів з власної колекції. Близько 700 найменувань. Конверт з марками на 80 коп. — об'ємний каталог.

О.І. Джус,
с. М. Крушлинці, Вінницький р-н,
Вінницька обл., 23242

… ожина Тайберрі, малина чорноплідна Блекгранд, актинідія Пурпурова, деревоподібна смородина і смородинове дерево, виноград: Лора, Кеша-1, Аркадія, Вікторія, Кодрянка — по 8 грн. за саджанець. Пересилка — 4 грн.

Олег Васильович Грогуль,
вул. Мічуріна, 18, кв. 27, м. Козятин,
Вінницька обл., 22100

… саджанці і чубуки комплексностійких сортів винограду.

Юрій Васильович Кухарєв,
вул. Калмикова, 17-24, м. Костянтинівка,
Донецька обл., 85113

… насіння, саджанці більше 30 видів лікарських рослин. Конверт — каталог.

Іван Остапович Пилипенко,
с. Потоки, Кременчуцький р-н,
Полтавська обл., 39741

… маточники ранніх великоквіткових хризантем. Сортові жоржини на зріз. Конверт — каталог.

Світлана Порфеніївна Горбешко,
вул. Октябрська, 11, с. Слобідка, Кодимський р-н,
Одеська обл., 66050,
тел. 8 (067) 487-19-58

... садивний матеріал гладіолусів на зріз і вигонку. Реалізація з 10 жовтня. Осінні знижки. Конверт — каталог.

Л.В. Петрусенко-Касьянова,
вул. Шевченка, 77, смт Голоби, Волинська обл.,
тел. 8 (03352) 92-0-77, моб. 8 (050) 104-87-53

... післяплатою садивний матеріал картоплі за ціною 5 грн. за 1 кг: ранні сорти — Пролісок, Кобза, Бородянська рожева, Жуковська рання; середньорання — Мавка; по ціні 2 грн. за саджанець ехінацеї; по 1 гривні — айви японської, скорцонери. Всі поштові витрати беру на себе.

Василь Іванович Усенко,
с. Старонове, Лебединський р-н,
Сумська обл., 42240

... коренебруньки канни нових сортів: Дарунок Криму, Хамелеон, Суєвія, Алупка, Блиск золота; м'яти; саджанці декоративних; смородини нової селекції; йошти; аґрусу; бульбоцибулини гладіолусів; з 1.11.04 р. широкий вибір насіння овочевих. Конверт — каталог.

Г.С. Мамченко,
а/с 100, м. Прилуки, 17500

... чубуки, саджанці великоплідних сортів столового винограду.

Микола Терентійович Удовенко,
а/с 753, м. Слов'янськ,
Донецька обл., 84116, тел (06262) 9-18-82

... чому нестандартний агробізнес надприбутковий? Дізнайтесь про секрети гарантованих заробітків на землі (від 5000 до 10000 гривень за сезон всього з 2 соток...). Це — реально! Ви теж зможете досягнути такого успішного результату! Конверт із з/а — додаткова інформація (безплатно). Прийом замовлень обмежений!

А/с 3 "Техноком", смт Ст. Вижівка,
Волинська обл., 44400

... гусей: мамути, холмогори, комогори. Декоративні качки-мандаринки.

Тел. 8 (044) 257-22-31 (з 19⁰⁰ до 22⁰⁰)

... насіння сортових айстр зарубіжної і вітчизняної селекції, інші квіти. Конверт — каталог.

Іван Іванович Васюта,
с. Зачепилівка, Новосанжарський р-н,
Полтавська обл., 39300

... на осінь та весну гладіолуси (100) і цибулинні весняної посадки (10), насіннєву картоплю вітчизняної (50) та зарубіжної (30) селекції. Конверт — каталог.

Анатолій Васильович Харченко,
вул. Л. Українки, 19, с. Ничипорівка,
Яготинський р-н, Київська обл., 07751,
тел. (04475) 54-159

... гладіолуси вітчизняної, зарубіжної і власної селекції. Найкращі і недорого.

І.О. Хотін,
пров. Луначарського, 1, м. Прилуки-8,
Чернігівська обл., 17508

... конструкції вітродвигунів (8 грн.) і каталог корисних порад.

а/с 4, м. Тараща, Київська обл., 09500

... саджанці смородини (Копань В.П.), аґрусу, малини, ожини, суниці (Копань В.П.), шовковиці, фундука, калини, жимолості, півонії деревоподібної, вегетативні підщепи для черешні, вишні (ВСЛ-2). Насіннєву картоплю Беллароза, Каратоп, Пікассо та ін. (25). Конверт — каталог.

А.І. Користятинець,
с. Головниця, Корецький р-н, Рівненська обл., 34742,
тел.: (03651) 2-20-37, 2-62-10

... саджанці, чубуки нових комплексностійких сортів винограду. Конверт — каталог.

Максим Григорович Теслюк,
вул. Комсомольська, 35, м. Карлівка,
Полтавська обл., 39500

... узамбарські сенполії. Каталог у вашому конверті.

Н.В. Савельєва,
вул. Хрустальова, 137, кв. 14,
м. Севастополь, 99055,
savelnat@inbox.ru

... недорого сортові гладіолуси, лілії, тюльпани.

Г.М. Дейцева,
а/с 33, м. Кременчук-8, Полтавська обл., 39608,
тел. (05366) 68-951

... плоскорізи Фокіна, насіння: екзотика (20), овочі (500), квіти (200). Конверт — каталог.

І.А. Рижих,
смт Ружин, Ружинський р-н,
Житомирська обл., 13601

... жоржини, хризантеми, іриси, лілійники, гладіолуси, багаторічники, чагарники (рос. — кустарники), декоративні, плодові.

А.М. Краснухін,
вул. Г. Корольової, 14-68,
м. Дніпропетровськ, 49051

... японський фермент для приготування сиру в домашніх умовах (1 пакетик ферменту на 100 л молока — 5 грн.).

В. Алексюк,
а/с 66, м. Київ-127, 03127,
тел. 8 (067) 277-03-59

... саджанці смородини, аґрусу; насіннєву картоплю; насіння овочів; коренебруньки канн та багато ін. Конверт — каталог.

В.Б. Мосціпан,
пров. Чайковського, 8, м. Прилуки, 17502

... хризантеми (70), гладіолуси (50), жоржини (25), томати (160), квіти (160), овочі. Конверт — каталог.

А.В. Галяс,
с. Іванківці, Бердичівський р-н,
Житомирська обл., 13371

... 300 найменувань овочевих, малопоширених, пряносмакових, лікарських рослин та квітів в т.ч.: помідори (100), батат, чуфа, тладіанта, циклантера, галбрі, сараха, довгоплідні китайські огірки, гарбуз Титан, розторопша та ін.

В. Делех,
вул. Перемоги, 33-а, м. Кузнецовськ,
Рівненська обл., 34400

... насіння: гарбузів Титан (США), маса плодів до 100 кг; рекордний гарбуз, отриманий у США - 360 кг. Вирощене із насіння високої репродукції від фірми "НК" (Москва) і з гарантією від перезапилення іншими сортами. Додаються рекомендації щодо вирощування та кольорове фото (на якому п'ять гарбузів масою від 40 до 100 кг). Великоплідного гарбуза Славута, міні-гарбуза Спагетті, мускатного Новинка — кращих столових сортів, що зберігаються до весни. Надранніх кавунів і динь. Цукрової кукурудзи Кендл (Голландія, кращий європейський сорт). Квасолі турецької (розміром з лісовий горіх). Гороху цукрового Глорія (стручки без пергаменту). Помідорів надранніх високоврожайних Санька, Білецький, Ірина Ідек (кращих не знайдете) та багато іншого. А також насіння у кольорових, захищених від підробок пакетах з адресою і телефоном виробника від двох найкращих українських насіннєвих фірм. Конверт — каталог. Оголошення дійсне до квітня.

Валерій Іванович Мельник,
с. Чернявка, Оратівський р-н,
Вінницька обл., 22612

... насіння овочів і квітів: аматорське, вітчизняне та зарубіжне. Від 10 коп. у міні-пакетах і 50 коп. — у кольорових. Знижки (до 25%), гурт (до 45%), вагові. Захист рослин. Конверт — каталог.

Анатолій Георгійович Авраменко,
вул. Маяковського, 12, м. Красногорівка,
Мар'їнський р-н, Донецька обл., 85630,
тел. (06278) 2-35-20

... недорого! Насіння овочевих, лікарських, екзотичних рослин. Помідорів-гігантів: Новикова, Американський, Семенко, Важкий, Рожевий, Маслова.

Виставковий, Альонушка, Сонце Піднебесної, Еллоу Стаффер, Рожевий Фламінго, Королева Марго, Чіо-Чіо-Сан, Штраус, Спринт Таймер, Ефемер, Король Лондону, Міссурі, Російський розмір, Дарина, Мрія садівника та багато інших.

Біфмастер Вен (до 2 кг один помідор). Каталог безкоштовно у вашому конверті.

Кріпак Олександр Іванович,
с. Мишурин Ріг,
Верхньодніпровський р-н,
Дніпропетровська обл., 51610

ЩОБ НЕ ХВОРІЛИ ПЕРСИКИ

За останні роки культура персика дедалі більше поширилася у різних грунтово-кліматичних зонах. Звісно, що в одержанні щедрих, високої якості та стабільних урожаїв персика особлива роль належить захисту рослин. Тому в статті описано біоекологічні особливості найнебезпечнішої грибної хвороби – кучерявості листя, висвітлено доступні садівникам-аматорам методи і засоби захисту у боротьбі з нею.

Кучерявість листя – хвороба, яка поширена повсюдно, уражує листя і пагони як молодих, так і плодоносних дерев. Хворі листочки можна виявити на початку вегетації. В фенофазі розпускання бруньок на молоденьких листочках видно патологічні ознаки – червонувато-рожевий колір та хвилястість і кучерявість листкової пластинки. Уражене листя товстішає, втрачає еластичність, стає ламким та викривленим. При зараженні старого листя, на ньому місцями з'являються здуття світло-зеленого або малиново-червоного кольору. У заражених листках різко зменшується кількість хлорофілу, що впливає на зниження інтенсивності фотосинтезу. Хворі листки засихають і обсипаються. Масовий розвиток хвороби спричинює оголення дерев. Такий стан є величезним стресом для рослин. Вони скидають сформовану зав'язь, а плоди, які ще залишилися на дереві, стають недорозвинутими і з низькими смаковими якостями. У морозні зими такі дерева підмерзають. Значних збитків кучерявість листя завдає за прохолодної, затяжної і вологої весни. При такій погоді уражується майже все листя сприйнятливих до хвороби сортів персика.

Гриб уражує пагони, які потовщуються, викривляються і стають жовтими. Оголені пагони, після обсипання з них листя, засихають з верхівки. Встановлено, що масовий розвиток хвороби призводить до повної втрати врожаю, розвитку камедетечі, а хворі дерева підмерзають і гинуть.

Через 8–12 днів після інфікування листя, з їхнього нижнього боку формується світлий наліт – спороношення збудника хвороби. Гриб розвивається під кутикулою листків, а під час дозрівання спори розривають її. Інфекція розноситься по саду повітряними або дощовими течіями, комахами. Вона потрапляє під лусочки бруньок, в ранки на корі та на камедь. Спороношення розпочинається у другій половині травня і триває до другої половини червня.

Новоутворена інфекція в поточному році не уражує дерева персика, а зимує на різних його органах.

Для оздоровлення фітосанітарної ситуації персикових насаджень, необхідно провести профілактичні заходи проти кучерявості листків. Ще в осінній період вирізують уражені та засохлі пагони, згрібають та спалюють листя, які є первинними джерелами інфекції. Ґрунт у міжряддях і пристовбурних смугах перекопують на зяб. Навесні після прояву ознак хвороби на пагонах повторно, у травні їх видаляють і спалюють. Ця операція має перевагу в тому, що хворі пагони вирізують ще до утворення нової інфекції.

Для захисту дуже сприйнятливих сортів персика від кучерявості листя, напровесні дерева і ґрунт обприскують 1%-ним розчином препарату ДНОК, (40%-ним розчинним порошком, 100 г/10 л води). Обробляють ДНОКом раз у два роки до розпускання бруньок, при температурі повітря не вище 20° і не нижче 4°С. У фенофазі малиновий бутон застосовують 3%-ну бордоську рідину, якою повторно обприскують рослини восени після листопаду. Після цвітіння обробляти персик мідьвмісними фунгіцидами не рекомендується, через їх фітотоксичність. Відразу після цвітіння і повторно через 12–14 днів застосовують препарати скор, 25%-ний концентрат емульсії (2 мл), хорус, 75%-ні водорозчинні гранули (3 г), делан, 70%-ні водорозчинні гранули* (10 г/10 л води). Сорти раннього строку достигання після квітування обробляють одноразово, а середні та пізні, за високого інфікування – вдруге. На сортах, які слабко уражуються кучерявістю, обмежуються обробками до цвітіння персика. Застосовуючи хімічні препарати, необхідно дотримуватися строку останньої обробки до збирання врожаю. Для скору та хоруса цей термін становить 30, делана – 20 днів. У збудників хвороб при тривалому і беззмінному застосуванні одного фунгіциду розвивається стійкість до нього. Щоб уникнути розвитку стійкості патогенів до препаратів, останні використовують почергово.

Культивування стійких до кучерявості листя сортів персика значно зменшує турботи садівників по догляду за рослинами. Серед поширеного в Україні сортименту стійкими до хвороби є Київський ранній, Сочний, Красноцокий, Золота осінь. В Інституті садівництва УААН отримані сорти, стійкі до хвороб: Княжа краса, Пам'яті Родіонова, Княжа розкіш, Княже багатство, Княже золото, Надранній київський. Із інтродукованих сортів високостійкими є Ерлі Редхейвен, Спринг Тайм, Сунхавен, Старк Редголд, Ерлі ред, Нектаред 2, Нектаред 4.

Примітка: фунгіциди з верхнім індексом "*" не рекомендовані для роздрібного продажу.

І.В.Шевчук,
канд. с.-г. наук,
Інститут садівництва УААН

НЕДБАЛЕ ОБРІЗУВАННЯ ДЕРЕВ ГУБИТЬ САД

Оптимальним строком обрізування плодових дерев вважаю другу половину лютого – початок квітня. Але це лише з погляду на фізіологію дерев. А ще слід враховувати й інший бік проблеми: складність системи й технологію обрізування, якою обумовлюється великий об'єм робіт, їхня кропітливість, багатоваріантність; можливості та обставини самого садівника (зайнятість на роботі, вдома, проблеми здоров'я, повернення заморозків, опади, перезволоженість ґрунту в саду тощо). Тому оптимальний строк, як правило, нереальний. Щоб встигнути з обрізуванням, серйозні садівники розпочинають його значно раніше. Допустимим є початок обрізування – через пару тижнів після закінчення листопаду, а також у зимові відлиги та за слабкого морозу (до –5°С). За нижчої температури кришиться деревина, розтріскуються великі зрізи, стають неслухняними руки.

Звичайно, якщо схалтурити і звести обрізування лише до його санітарного варіанту (видалення сухих, поламаних, хворих гілок, тих, що труться тощо), то можна встигнути й за тиждень. Безперечно, санітарне очищення крони завжди необхідне. Але цього дуже замало. Це, так би мовити, лише "нульовий цикл". А щоб звести власне "будівлю", необхідно зробити ще дуже багато.

Серед дачників і багатьох селян популярний і такий підхід: якщо система обрізування складна, то чи не ліпше без неї якось обійтися? Взагалі, то можна прожити й без неї. Але для чого ж тоді обзаводитися садом? Це все одно, що спочатку купити автомобіль, а потім не захотіти вивчити його будову і як ним керувати. Скучно, морочливо...

Але ж, грамотне обрізування – найважливіша умова життєздатності і продуктивного довголіття саду. Без правильного формуючого обрізування молодих дерев неможливо створити міцний скелет крони, здатний витримати великі навантаження (від врожаю, злив, буреломів, снігопадів, обледеніння), свого роду каркас, який би оптимально розподіляв (без "непрацюючих" пустот і затінень) обростаючу плодову деревину – як найважливішу умову майбутньої оптимальної продуктивності крони. Без грамотного обрізування дерев, що плодоносять, неможливо досягти відповідності процесів плодоношення і росту в кроні, підтримувати в ній оптимальний світловий режим, а відтак і високий рівень ефективності фотосинтезу, домогтися регулярного плодоношення, не допустити його періодичності, продовжити продуктивний період високих урожаїв і якості плодів, відтягнути старіння дерев. Крім того, правильне формування й обрізування крони дерев створює найкращі умови для полегшення багатьох трудомістких робіт, підвищення їх ефективності, зокрема – збирання врожаю, захист від шкідників і хвороб, догляд за ґрунтом у пристовбурних кругах, власне обрізування тощо.

Але щоб обрізування було успішним, його слід виконувати з урахуванням закономірностей росту та плодоношення, особливостей порід, віку дерев, груп сортів, умов. Без цього обрізування не лише неефективне, але й призводить до великих втрат і згубних наслідків у садах.

Якось один дачник показав мені свою, взагалі-то, ще зовсім не стару черешню (років з 12), у якої нижні гілки засохли, ті що прилягали зверху до них зачахли і лише на верхівці були сильні. Там же, головним чином, сконцентрувалося й плодоношення. Крона перемістилася догори і стала недосяжною для збирання врожаю, захисту від шкідників, хвороб, обрізування. Чому? Річ у тім, що на самому початку формування крони слід було дотримуватися закону підпорядкування гілок. Згідно з цим законом стовбур дерева має бути сильнішим за скелетні гілки першого порядку в місцях його зростання з ними. А вони – сильнішими від скелетних гілок другого порядку, що відходять від них. Нижні – сильніші від верхніх, скелетні – напівскелетних і так далі. Дачник проігнорував цей закон, заклав у нижньому ярусі слабкі гілки, а в наступні роки не застосував належних прийомів обрізування для підсилення першого ярусу, безпечно перейшов до закладання наступних ярусів, причому сильнішими пагонами, не турбуючись про їхнє підпорядкування нижнім. Тому нижні гілки неминуче зачахли, потім засохли, а за ними – прилеглі, крона нерегульовано перемістилася вгору і стала недосяжною, тобто не приносить користі знизу до верху, і все це через неграмотне, недбале обрізування.

І ще приклад. Бідкається садівник, що він обрізує свою Чорнокорку "відповідно" до рекомендацій вчених, а вона майже не родить і на 7-й рік. Чому? Бо він проігнорував особливості різних вікових періодів, їхні різні вимоги до обрізування. Як правило, у молодому віці обрізування слабке, зі вступом у плодоношення – помірне, за повного плодоношення – сильне. Той же дачник засвоїв лише той ступінь обрізування, який рекомендований для періоду повного плодоношення і невпопад, по шаблону застосував його не лише в початковий період плодоношення, а навіть і в молодшому віці. Звідси і така реакція його Чорнокорки. А сильне обрізування в молодому віці віддаляє початок плодоношення. У кожного вікового періоду свої особливості, свої вимоги до обрізування. І неприпустимо вимоги до обрізування одного вікового періоду шаблонно застосовувати у других вікових періодах. Інакше втрати та шкідливі наслідки від цього неминучі.

Не можна ігнорувати й особливості груп сортів. Одним сортам характерна висока пагоноутворювальна здатність (сильне гілкування), іншим – слабка. Тому для них характерні й різні вимоги до обрізування, до його прийомів і ступеню. Якщо, наприклад, залишити без належного обрізування дерева сортів зі слабким гілкуванням (вишні: Подбєльська, Елегія, Жуковська; сливи: Ганна Шпет, Кірке, Ренклод Бове; багатьох сортів черешні; більшість абрикоса), то вони виростуть із зрідженими, напівпустими кронами й оголеними гілками, у яких ніде буде розміститися плодовій деревині. Тому загальний врожай з таких дерев невеликий. Щоб стимулювати гілкування, потрібне відповідне обрізування, особливо укорочувальне.

У сортів, що сильно гілкуються – навпаки, більша схильність до загущення, затінення крон. А це гальмує, а то й виключає закладання квіткових бруньок, призводить до відмирання плодових гілочок. Ось чому ці сорти потребують сильнішого проріджування. Без урахування особливостей груп сортів втрати і шкідливі наслідки також неминучі.

У багатьох дерев у саду протягом кількох років плоди обсипаються ще до достигання, чи квітують добре, а зав'язі мало, або ж навіть квітувати почали слабко. Це може бути з різних причин. Але в числі головних така: листковий апарат дерев із згасаючими приростами став недостатнім (на таких приростах листків мало, вони дрібні) для вироблення необхідної кількості продуктів фотосинтезу, щоб забезпечувати ними плоди до їх достигання, чи для утворення зав'язі, або хоч би для цвітіння. Наука стверджує, що лише 5–10% сухих речовин плодів утворюється з тих елементів, які надходять через кореневу систему з ґрунту. А понад 90% їх утворюється з продуктів фотосинтезу. А останніх достатньо утворюється за таких умов: коли скелетні гілки всіх порядків (а на них плодові гілочки) без пустот заповнюють весь об'єм крони і довжина молодих приростів (основних носіїв листкового апарату) підтримується обрізуванням у плодоносних дерев не менше 30–40 см.

Але це зовсім не означає, що чим густіше в кроні гілок, тим краще плодоношення. Всьому є норма. Якщо крона загущена, затінена, то це негативно позначиться на плодоношенні. Визначальним для продуктивності фотосинтезу є світловий режим у кроні. Наукою встановлено, що для диференціації бруньок в генеративні (плодові) необхідне освітлення листків не нижче 30% від повної сонячної радіації. За більшого затінення відмирають плодові гілочки, а нові не утворюються. А для формування добре забарвлених плодів високої якості необхідно уже не менше 50% від повної радіації (Р.П. Кудрявець, 1977). Відрегулювати світловий режим у кроні можна лише грамотним обрізуванням. Але не одним якимось простим прийомом, а всією їх сукупністю: дотриманням необхідних інтервалів між ярусами, гілками різних порядків гілкування, відповідних кутів відходження, розходження, їх підпорядкування; проріджуванням; зниженням крони тощо. А для цього необхідно знати систему і технологію обрізування.

На багатьох деревах більшості ділянок уже на 12–15-й рік плодоношення зберігається лише на кінцівках гілок, а всередині крони старі плодові утворення відмирають, а нові не наростають, тому гілки оголюються. Молоді прирости зменшуються до 10–20 см. Урожаї зменшуються, плоди здрібнюються. Плодоношення стає нерегулярним, періодичним. Щоб зберегти життєздатність і продуктивність дерев їм потрібне омолоджувальне обрізування: легке, середнє, сильне (залежить від віку і стану дерев). Перше – років через 7–8 після вступу в плодоношення. Але якщо перед тим обрізування було недбалим, неграмотним, то й раніше. Якщо ж не вжити заходів, то названі симптоми не лише поглибляться, а навіть почнуть засихати гілки.

Часто неграмотне обрізування прямо сприяє загибелі дерев. Так, під час серпневого буревію 2002 р. у багатьох садах розламало по 2–3 дерева. Причина майже у всіх одна: ще при формуванні крони допущені гострі розвилки, ігнорувався закон полярності росту. Один із проявів цього закону полягає в тому, що на полярних (протилежних: верхньому і нижньому) кінцях минулорічних гілочок ріст молодих пагонів відбувається по-різному. На верхньому кінці виростають сильні пагони і під гострими кутами; у середній частині – помірні і слабкі під кутами понад 45°; а біля основи – бруньки, як правило, залишаються сплячими. Сильні верхні бокові пагони під гострими кутами називаються конкурентами провідника. Вони непридатні для плодоношення; з них утворюються гострі розвилки, у яких слабке зростання з гілкою-носієм. Тому вони відчахуються під тиском урожаю, від буревіїв тощо. Ось чому конкуренти видаляють. Багато садівників-аматорів ігнорують цей закон (і не тільки його), а потім мають такі наслідки.

Майже на всіх ділянках загинули персики, висаджені у перші роки. Правда почали з'являтися нові, але це вже посаджені вдруге, втретє. Але, якщо їх будуть обрізувати неграмотно, то і їх чекає теж саме. У персика дуже складна, своєрідна система обрізування. Але її ігнорують, ріжуть будь-як. А персик хворобливо реагує на найменші промахи. Це ослаблює дерево, знижує весь комплекс його стійкості. І воно гине навіть за невеликих морозів. Скажуть: персик взагалі порода тендітна. Правильно. То для чого ж збільшувати його ранимість ще й недбалим обрізуванням? А на тих поодиноких ділянках, де обрізували грамотно (що дуже похвально), персики в основному вижили ще від першого садіння (навіть у той рік, коли наприкінці листопада нагрянули морози понад -25°С і дерева ще не зовсім підготувалися до зими).

Ігнорувати особливості обрізування неприпустимо й у всієї решти плодових порід. Наприклад, у абрикоса велика схильність до утворення гострих кутів відходження. І якщо в кроні допустити ярусне розміщення скелетних гілок (хоча б нижніх, як у яблуні), то гілки підуть під гострими кутами, що потім призведе до розломів і підмерзання при основі гілок. Ступінь вкорочування пагонів у абрикоса також інший, особливо у віці 2–4 років – він сильніший (на відміну від інших порід). Інакше неможливо сформувати оптимальну для абрикоса крону. За слабкого обрізування вона залишиться напівпорожньою з оголеними гілками.

Тож із сказаного витікає:

- необхідність обрізування плодових дерев очевидна, інакше не уникнути великих втрат;
- обрізування недопустимо проводити недбало або по шаблону;
- щоб воно було успішним, необхідно знати його систему й технологію.

У довідниках для садівників-аматорів подаються базові знання про будову крони, закономірності росту і плодоношення, особливості плодових порід, сортів, вікових періодів, параметри окремих типів крон, елементарні способи обрізування, техніку виконання зрізів, інструменти тощо. Все це садівник має знати. Але якщо обмежитися довідником, то на кожному кроці будете заходити в тупик. Так, довідник рекомендує, як обрізувати стандартні саджанці. Але ж їм не накажеш виростати точно у відповідності з довідником. А що робити, коли для формування ярусу необхідно три пагони, а виросло 1 чи 2? А якщо три, але слабенькі? Або ж під гострими кутами? Чи два, але один під другим? Або ж жодного придатного бокового? Про нестандартні ситуації довідник замовчує. То ж як у таких ситуаціях поступати садівнику – наосліп "придумувати велосипед"? Але ж науці відомі необхідні в таких випадках прийоми.

Не сказано в довіднику і якими способами закладати в необхідних місцях скелетні гілки, а якими – напівскелетні, обростаючі; якими прийомами досягти підпорядкування гілок у кроні тощо. Куці і дають менше 1/10 необхідної для обрізування інформації, описи технологій зниження крони, її омолоджування, особливостей обрізування різних порід тощо. Це й зрозуміло – у загальному довіднику з садівництва десятки тем, а не тільки обрізування. І щоб у кожній темі вникнути в усі її деталі, об'єм довідника довелося б також збільшити в десятки разів. Він став би просто "не підйомним" для читача. Але знати ці всі нюанси все одно потрібно, інакше – тупики в обрізуванні, грубі помилки, великі втрати.

Ф.Г. Білека,
садівник,
м. Дніпропетровськ

Від редакції. _Шановні читачі, щойно ви ознайомилися із вступною статтею Ф.Г.Білеки про обрізування дерев. Цю тему ми будемо розвивати і в наступних номерах "ДСГ"._

Рогіз широколистий

Татарське зілля

РОЗМАЇТТЯ ВОДЯНОГО РОСЛИННОГО ЦАРСТВА
(САМООЧИЩЕННЯ ВОДИ У ШТУЧНИХ ВОДОЙМАХ)

Продовження. Початок у №№ 7,8

ОЧЕРЕТ ЗВИЧАЙНИЙ – багаторічна невибаглива рослина. Стрункі його стебла високо піднімаються над водою. Листки видовжені, загострені, густо вкривають стебло, торкаючись один одного, від чого лунає навкруги постійний монотонний шелест. За невеличкого подиху вітру складається враження, що листочки очерету танцюють і розмовляють з тобою. Цвіте очерет з середини літа до осені. Під час цвітіння на верхівці стебла з'являється пухнаста носоподібна волоть (мітелка), 20–30 см завдовжки темно- або буро-фіолетового кольору. Кожен колосок волоті має довжину 9–12 мм.

Очерет можна накопати в затоплених заплавах, по берегах ставків, озер, водосховищ та річок. Його коріння може ховатися навіть під двометровим шаром води. Кореневища очерету довгі, повзучі, з товстими горизонтальними надземними паростками. Очерет здатний рости практично в будь-яких умовах, зокрема і в солоній морській воді.

Під впливом життєдіяльності цієї рослини якість води помітно поліпшується, оскільки довгі трубчасті пагони і товсті корені мають великі повітряні порожнини, які є своєрідними пагонами рослини і грунту. Очерет пристосовується навіть до несприятливого газового складу болотяних грунтів, у яких майже немає кисню. Завдяки очерету водно-грунтове середовище постійно збагачується киснем і в ньому відбуваються процеси окислення. На 3–5 нижніх вузлах пагонів, вкритих водою, розвивається густа мичкувата сітка додаткових водно-повітряних коренів. З їх допомогою затримуються дрібні і тваринні волокна, жирові й нафтові емульсії, пластівці колоїдів та інші речовини, які можуть потрапити в штучну водойму зі стічними та паводковими водами. Крім того, корені очерету втягують із води різні розчинені в ній поживні для очерету, але баластні і навіть токсичні для водойми речовини й солі. Очерет, що росте на 10 м² штучного ставка, витягує із нього за весняно-літній сезон до 5–6 кг різних солей.

Зарості очерету, які розташовані вздовж прибережної смуги водойми, затіняючи її поверхню і знижуючи температуру води, а також поглинаючи біогенні речовини, значно гальмують розвиток синьо-зелених водоростей. Крім цього, прибережні зарості очерету гасять хвилі і захищають берег від руйнування, а також не дають воді каламутитися. Це особливо важливо для водойм площею понад100 м², а також з дамбою за струмкового водопостачання. Серед водяних рослин очерет, комиш та рогіз – найкращі захисники дамби.

Зарості очерету – найкраще середовище для нересту риб, а також для її зимівлі.

КОМИШ ОЗЕРНИЙ, як і очерет, належить до рослин, у яких тільки нижня частина занурена у воду. Комиш – багаторічна рослина з циліндричним безлистим довгим стеблом до 2,5 м заввишки. На початку вегетативного росту його листки дуже швидко відмирають, а їх функції виконує стебло. Кореневище повзуче, до 12 мм завтовшки. У липні на верхівці стебла з'являється невеличке волотисте суцвіття. Невеличкі лускоподібні квітки зібрані в колоски, які розташовані на кінцях квітконосних стебел. Росте комиш на берегах водойм і на мілководді, а також на болотах. У заростях комиша ховаються водяні птахи і мальки риб.

Комиш, висаджений у присадибну водойму, не тільки покращує її естетичний вигляд, а й сприяє розвитку на своїй підводній частині зоопланктону – природного корму риб.

Дуже привабливий вигляд мають водойми з облаштованими по центру підводними островами, які засаджені комишом, очеретом та рогозом. У спекотні літні дні ці островки стають надійним сховищем для риб, а взимку сприяють благополучній зимівлі.

РОГІЗ ШИРОКОЛИСТИЙ теж належить до рослин, які занурені у воду тільки частково. Кореневище товсте і розгалужене. Стебло високе з плаcкими дворядними лінійними листками синювато- або сіро-зеленого

Очерет звичайний

кольору, до 2 см завширшки. Цвіте рогіз у середині літа. Квітки дуже дрібні, одностатеві, запилюються вітром. Коли період цвітіння закінчується, утворюються темно-коричневі початки з насінням, які, достигаючи, розлітаються білими пушинками на багато кілометрів, щоб дати початок життю нових рослин. Завдяки такому розмноженню рогіз поселився майже на всіх водоймах Європи, Середньої Азії, Кавказу, Сибіру та Далекого Сходу.

Рогіз не лише прикрашає водойму, а й значною мірою очищає воду, а його підводна частина сприяє розвитку зоопланктону – природного корму риб.

ТАТАРСЬКЕ ЗІЛЛЯ (АЇР ЗВИЧАЙНИЙ) – багаторічна трав'яниста рослина з родини ероїдних, має товсте покручене кореневище. Подекуди біля ставків та на болотах аїр утворює великі зарості. Його довгі яскраво-зелені лінійно-мечоподібні листки завдовжки 60–120 см і завширшки до 2,5 см серпоподібно схиляються над дзеркальною поверхнею водойм. Квітконосне стебло прямостояче, сплюснуте на одному боці з жолобком, а на другому – з ребром заввишки до 120 см. Суцвіття – циліндричний початок завдовжки 4–12 см. Цвіте аїр у травні – липні. В умовах України плодів не дає.

Розмножується вегетативно кореневищами. Кореневище товсте (до 3 м у діаметрі), жовто-зелене, майже буре, горизонтальне, повзуче, завдовжки до 1,5 м, розташоване неглибоко. Листя аїру дуже духмяне, і тому з давніх-давен і понині на зелені свята ним застилають підлогу в кімнатах.

Батьківщина аїру – Китай та Індія. У народі його називають лепехою, або татарським зіллям. Існує думка, що в часи татарської навали ця рослина була завезена в Україну татарськими воїнами, котрі використовували кореневища під час походів як тонізуючий засіб. Для одержання освіжаючого тонізуючого напою вони клали шматки зав'ялених кореневищ аїру у посуд з водою і перед вживанням деякий час настоювали. Напій давав їм змогу довго перебувати в сідлі. З часом він поширився на більшості водойм України. Проте за останні 40–50 років через широке використання його в медицині, парфумерії, харчовій промисловості та після масштабного проведення меліоративних робіт з осушення боліт його кількість значно зменшилася.

Маючи протизапальну дію, він відіграє значну роль в оздоровленні риб та підтриманні чистоти водойми. Це своєрідний чистильник водного середовища. Тому не випадково його запах принаджує до себе риб.

У штучній водоймі аїр висаджують у прибережній смузі на глибині 20–40 см.

Заготовляючи аїр, його часто плутають з півником болотним. Зовні вони дуже схожі, інколи навіть ростуть разом, та відрізнити їх неважко.

ВІДМІННІ ОЗНАКИ АЇРУ ЗВИЧАЙНОГО ВІД ПІВНИКА БОЛОТНОГО

Ознаки	**Аїр звичайний**	**Півник болотний**
Запах	Сильний, духмяний	Відсутній
Смак	Гіркий	Без гіркоти
Колір листя	Жовто-зелений	Сизувато-зелений
Квітки	Дрібні, зеленувато-жовті, у початку	Великі, жовті, у нещільному суцвітті
Плоди	Не формуються	Тригранна багатонасіннєва коробочка

Значну роль в очищенні вод, особливо від фенольних сполук, відіграють **харові водорості (хара, нітела, томпела та ін.)**, які ростуть на глибині водойм. **Харові** – клас зелених водоростей. Зовні вони нагадують вищі рослини. Стебло й бічні пагони складаються з багатьох вузлів, які надають рослині велику розгалуженість. Розмножуються харові вегетативним і статевим шляхом.

Комиш озерний

Установленню біологічної рівноваги у водоймі допомагають і дерева, які ростуть у прибережній смузі. Через їхні кореневища як через фільтр проходять грунтові води, які згодом потрапляють у водойму. Крім того, вони укріплюють прибережні грунти і запобігають замулюванню джерел. Дуже часто біля штучних водойм висаджують верболіз, лозу, вільху та березу. Найбільш сприятливо впливає на чистоту води у водоймі береза. На жаль, ця таємниця ще не розгадана. Разом з тим понад 3 тисячоліття люди використовують гілочки берези для очищення води та недопущення розвитку одноклітинних ниткоподібних синьо-зелених водоростей.

Навколо штучних водойм з плівковим, пластиковим чи бетонним покриттям ложа дерева висаджують з таким розрахунком, щоб їхні кореневища не руйнували ізоляційне покриття.

Для доброго проростання водяних рослин велике значення має склад і структура грунту ложа.

Далі буде

Володимир Тарасюк

Фото автора.

ПОРОДИ КРОЛІВ У НАШОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Для кращого виходу готової продукції у кролівництві є безпосередньо знання та хоча б уявне розуміння про породи кролів. Але ці якості особин можна поліпшувати самотужки – шляхом селекції порід. І тих тварин, котрі будуть давати кращі результати, і залишати їх на розплід – як племінних.

Мені відомо, що нині в Україні розводять понад 10 різноманітних порід і з різною промисловою спрямованістю – тобто: м'ясо-шкуркового напрямку, де в основу покладено виробництво м'яса і на другому плані – виробництво хутра та шкурково-м'ясного напрямку, виробництво хутра і м'яса, а також пухово-м'ясного напрямку, де в основу покладено виробництво пуху.

А тепер поіменую усі мені відомі породи: Біла пухова, Білий велетень, Віденський голубий, Каліфорнійська, Короткошерсті, Метелик, Новозеландська, Радянська шиншила, Радянський мардер, Російський горностаєвий, Сірий велетень, Сріблястий, Чорно-бура.

Починаючи з цього номера і в наступних, буду охарактеризовувати по кілька порід.

БІЛА ПУХОВА

Порода пухово-м'ясного напрямку. Жива маса дорослих тварин у середньому 4–5 кг. Кролі цієї породи мають: компактний тулуб, міцний кістяк – трохи видовжену спину, добре розвинуті груди, округлий тулуб, міцні кінцівки.

Самки бувають з підгруддям. У середньому від дорослої тварини за рік можна отримати пуху 350–450 грам. Звичайно у кролиці більше пуху, ніж у самців і він тонший. Самки багатоплідні, але молочність у них нижча, ніж у м'ясних порід.

БІЛИЙ ВЕЛЕТЕНЬ

Порода м'ясо-шкуркового спрямування. Кролі цієї породи мають видовжений тулуб, глибокі розвинуті груди, невелике підгруддя – рівну й широку спину. Голова самців округла, а в самок трохи видовжена. Вуха широкі й довгі – ноги також довгі. Очі рожеві – внаслідок просвічування кров'яних судин сітківки крізь райдужну оболонку ока, котра повністю позбавлена пігменту. Таких кролів ще називають альбіносами. Жива маса дорослих тварин перевищує 5,1 кг. Плодючість самок близько восьми кроленят за один окріл. Шкурки кролів доволі великі з досить вирівняним волосяним покривом підвищеної густоти.

ВІДЕНСЬКИЙ ГОЛУБИЙ

Порода м'ясо-шкуркового напрямку. Будова тіла кролів цієї породи досить міцна, груди добре розвинуті, спина широка, тулуб недовгий широкий, ноги короткі, міцні. Голова невелика, очі темно-голубі. Жива маса дорослих кролів цієї породи близько 4,5 кг. Волосяний покрив густий, сизо-голубого забарвлення без чорного волосся і строкатості. Хутро густе, м'яке, пухнасте і його імітують під котика.

Кроленята родяться сірими – відповідний колір набувають після першої линьки, самки за окріл народжують у середньому по восьмеро кроленят, добре їх вигодовують. Молочність задовільна.

Слід враховувати, що кінцева якість продукції залежить не лише від породи кролів і їхньої відтворювальної здатності, а і від годування якісними кормами.

Кормова база особливо вражає своєю різноманітністю у літній період. Можна сказати, корми валяються під ногами – в безпосередньому й переносному значенні. Зелені трави: спориш, калачики, конюшина, люцерна та наймасовіше господарі використовують кульбабу. За нагоди скажу, що кульбаба справляє надзвичайно позитивну дію на організм і стан тварин – поліпшує обмін речовин, збуджує апетит та поліпшує травлення.

Кролі із задоволенням поїдають гілля усіх видів фруктових дерев, а також липи, тополі, горіха, берези, акації та інших.

До речі, листя горіха я використовую як профілактичний кормовий додаток, бо воно діє на організм кролів: в'яжуче, збуджувально, регулює травну дію організму, має кровоочисну і глистогінну дію.

Оскільки горіхове листя кролі не дуже полюбляють, то свіже листя я їм даю з ранку, коли вухаті за ніч зголодніють, поволі поїдають і його, а через час я даю їм інший, корм котрий вони з задоволенням поїдають.

Так от корисно діє на організм кролів гіркий полин. А, прополюючи городні культури, я збираю берізку, осот та інший бур'ян і його також згодовую тваринам. Адже осот і будяки справляють позитивну дію на організм кролів.

Сукрільним та самкам, що годують приплід у кормовому раціоні я збільшую частку молокотвірних рослин: кульбабу та молочай, а також зернові добавки: з вівса, пшениці, кукурудзи та інших. Адже злакові мають такі корисні елементи, як калій і кальцій, що позитивно діють на будову кісток.

А ще літо для мене – це період заготовки сіна на зиму злучного різнотрав'я та конюшини, люцерни, еспарцету.

З ранньої весни і до серпневих днів, здійснюю парування кролів. Відомо, що серпнево-вересневе кроленя, як м'ясний продукт можна буде використовувати в холодні дні січня та лютого.

Племінному стаду, тобто кролям і кролицям, котрих використовую для парування, у мене посилений кормовий раціон. Його я складаю із зелені, зернових та вареної картоплі.

Охоту самки визначаю, спостерігаючи за її поведінкою. Саме в цей час проявляє неспокій, іноді збирає підстилку і в окремих випадках може виривати з себе пух, погано поїдає корм.

Щоб упевнитися у тому, що самка прийшла в охоту, я легенько кладу руку їй на спину і, коли вона витягується, то легенько по спині погладжую, і якщо під час погладжування кроличка лягає на підлогу, то, не зволікаючи, я переношу її до самця. І коли бачу, що самець виконує свою природну справу, то на певний час їх залишаю.

Тут якраз доречно звернути увагу господаря ось на що: ні в якому разі для парування не слід самця підсаджувати до самки, бо в даному випадку він себе буде почувати невпевнено, а у своїй клітці відчуває себе господарем. А коли самка парується, я проводжу ряд профілактичних робіт. Вичищаю гній з клітки, дезінфікую: обмиваю стіни та дно клітки розчином фурациліну і просмалюю стінки та дно клітки паяльною лампою. До речі, новозбудовану клітку теж слід продезінфікувати. І підстеляю соломою. А виконавши всю цю роботу, я переношу самку до її ж клітки.

Сукрільність самки триває місяць. У цей період намагаюся якомога менше хвилювати її – не стукати, не шуміти, не гупати. Стежу, щоб у неї було вдосталь поживного корму та свіжої води. За 1,5–1 тиждень до окролу, стараючись поменше хвилювати самку, із клітки вичищаю гній і підстеляю м'яким пухким сіном. Дехто з кролівників викладає ще й гніздо, але моя самка це робить сама.

Кроленята народжуються голі та невидющі, мати ж їх прикриває пухом, а якщо надворі прохолодно, може навіть прикрити їх соломою чи сіном, у залежності від підстилки. Аби впевнитися, що кроленята живі, я спостерігаю за гніздом, якщо воно створює таке враження, що пух чи солома ворушаться, то це означає – кроленята народилися живими. Руками до маленьких кроленят торкатися не можна, бо самка перестане їх годувати. І щоденно, роздаючи корми, особливу увагу звертаю до самки-годувальниці і на гніздо. За літньої теплої погоди самка може розкрити гніздо до такого стану, що стає можливим порахувати кроленят.

Після окролу перші два дні самку переводжу на сухий сінний корм і раз на день даю їй воду, підігріту до кімнатної температури. Потім поволі даю коренеплоди та злакові, а потім – зернові із зеленою масою.

До зелені вводжу кульбабу, полин, конюшину й люцерну. Кроленят, коли їм виповниться місяць, привчаю до їжі, своєрідним салатам. Скажімо, буряк і моркву тру на дрібну тертушку, перемішую. Щоправда, можна замість буряків додавати яблука, або замість моркви додавати до бурячка груші. Цю масу розкладаю у годівниці. Щоб кроленятам полегшити доступ до корму, годівницю роблю найпростішим способом: беру дошку товщиною 20–25 мм, гарно відшліфовую і кладу до клітки так, щоб самка не могла її перекинути. І так два–три рази на день протягом тижня, а потім переводжу на зелень. А в віці 45 днів кроленят відсаджую від матері – і таким чином даю їй місяць на відновлення сил. А за необхідності можу знову злучити. Але я вважаю, і в цьому мене переконує моя практика, що не слід зловживати паруванням кроличкі. Достатньо буде її злучати 2–4 рази в рік.

Щодо моєї практики парування хотів би прочитати на сторінках "ДСГ" також думку й інших кролівників України. За поради буду вдячний.

У наступній статті я розповім про породи кролів. А також розповім про відгодовування кролів – і за можливості буду використовувати фотографії.

Для опису порід мені допомагали друзі-кролівники: Рожко Сергій Володимирович, житель села Чернячий хутір Ружинського р-ну Житомирської обл. підтверджую, що Кучерук Олександр Іванович, житель с. Прибережне Ружинського р-ну консультувався зі мною, як із досвідченим кролівником-любителем та нашими товаришами кролівниками для опису різних порід кролів для журналу "Дім, сад, город". Особливо я вирощую породи Білий та Сірий велетні та Радянська шиншила, та їхні помісі.

О.Кучерук,

с. Прибережне, Житомирська обл.

ВІД РЕДАКЦІЇ. "ДСГ" уже неодноразово надавав свої сторінки для розповідей нашим читачам, які ділилися своїм досвідом розведення та утримання кролів у домашніх господарствах.

Як засвідчує практика, такі публікації цікавлять господарів, особливо молодих, котрі хочуть розводити цих тварин у домашніх умовах. Ці наші висновки ґрунтуються на тих листах читачів, що надходять до "ДСГ".

Свою розповідь із власного досвіду про розведення та утримання кролів запропонував журналу й кролівник із Житомирщини Олександр Кучерук.

Нам видається, що матеріал О. Кучерука зацікавить Вас, шановні господарі-кролівники, і ви поділитеся своїми враженнями та думками стосовно цього матеріалу, а також, можливо, надішлете і свої розповіді про власні методи розведення та утримання і про користь від вухастих у вашому господарстві.

"ДСГ" кожній такій вашій розповіді на своїх сторінках надасть, як мовиться, зелену вулицю у розділі "Домашня ферма".

ОСОБЛИВОСТІ ГОДУВАННЯ НУТРІЇ

У нутрії травні органи пристосовані для перетравлювання соковитих об'ємистих кормів, але з невеликим вмістом клітковини. На природі нутрія харчується водяними і береговими рослинами. Тварини охоче поїдають кореневища та молоді паростки таких водяних рослин, як очерет, комиш, рогоза, водний горіх, рдести, іриси, а з берегових – молоді березові, вербові, тополеві та дубові гілки.

За клітинного розведення нутрії цього набору кормів для нормального росту й розмноження тварин буде недостатньо. Тому на подвір'ї, зазвичай, використовують концентратно-коренеплідно-трав'яний тип годування, що підрозділяється на змішаний, або комбінований і рідше сухий тип. За сухого типу тварин годують повнораціонними гранульованими комбікормами.

За змішаного типу годування, щоб краще поїдалися корми, нутрій годують двічі на день у визначені години. Вранці дають приблизно 70–80% добової норми концентратів, іншу частину їх, а також сіно та гілковий корм – увечері. В обід тваринам згодовують коренеплоди і траву.

За такого типу нутрій годують двома способами: роздільно та напіввологими мішанками.

За роздільного способу корм згодовують, не змішуючи один з одним, а в натуральному вигляді. Вада такого годування – у неможливості витримати оптимальне співвідношення кормів у раціоні, оскільки тварина поїдає їх вибірково: більше концентратів і коренеплодів і менше сіна або трави.

Напіввологі мішанки готують із подрібненого або запареного зерна, зволоженого комбікорму, трав'яного борошна та коренеплодів (у зимовий період) або подрібненої трави (влітку). Взимку мішанку роблять густішою, щоб вона не так швидко холонула. Зазвичай, співвідношення концентратів і соковитих кормів у мішанці 1:1.

Для годування тварин можна використовувати промислові комбікорми, призначені для свиней і телят. Не можна згодовувати нутріям комбікорм для птахів та великої рогатої худоби.

За сухого типу тварин годують повнораціонними гранульованими комбікормами для нутрій (рецепт К-91-1 – комбікорм-концентрат для нутрії). Кормові гранули технологічні (їх легко нормувати і роздавати), вони повноцінні й однорідні за складом.

З трав'янистих рослин нутрії добре їдять іван-чай, лободу, кульбабу, підбіл звичайний, подорожник, осот польовий, білу конюшину, буркун. Отруйними для них є аконіт, болиголов, цикута отруйна, жовтець їдкий, сон-трава, наперстянка, чемериця біла і чистотіл.

Можна згодовувати нутріям скошене бадилля моркви й рослинність, зібрану під час прополювання та проріджування городніх культур, а також сіяні трави, вико-вівсяну сумішку, конюшину, соняшник, люпин солодкий і кукурудзу.

Трава має бути чиста, свіжа і зібрана у період цвітіння або колосіння, перестояну нутрії їдять погано, втрати такої трави під час згодовування сягають 50–70%. Силос нутрії їдять неохоче.

За нестачі трави (навесні) і сіна (взимку) їх замінюють листками і молодими паростками дерев і чагарників: берези, дуба, верби, тополі, лапником ялини. Зазвичай, нутрії не їдять гілки граба, ясена, черемшини і липи.

З коренеплодів нутріям згодовують моркву, турнепс, кормовий і цукровий буряки, картоплю, яблука (падалицю), капусту. Перед згодовуванням коренеплоди чистять, миють і нарізують на шматки масою 100–150 г кожний. Картоплю бажано давати вареною, оскільки сира гірше перетравлюється. Вареною картоплею частково можна замінити концентрати з розрахунку 3 кг картоплі замість 1 кг зерна.

КОНЦЕНТРОВАНІ КОРМИ. Нутріям згодовують горох, вику, овес, ячмінь, просо, кукурудзу, пшеницю, жито, а також висівки, шрот і макуху. Пшеницю та жито використовують меленими, зерно бобових перед згодовуванням заливають окропом (узимку) або замочують на 5–6 годин у слабосолоній воді (влітку). Із свіжих харчових відходів нутріям можна давати залишки хліба, м'ясної та молочної їжі, супу, каші, картоплі або її очистки (вареними).

Найкраще харчові відходи давати нутріям у вигляді сформованих куль

ТВАРИННІ КОРМИ. Щоб підвищити плодючість і ріст тварин, а також поліпшити якість волосяного покриву, нутріям дають такі тваринні корми: незбиране молоко і продукти його переробки, залишки домашньої їжі, боєнські відходи, м'ясо-кісткове борошно. Тваринні корми попередньо проварюють і додають до концентратної суміші.

Для забезпечення нутрій (особливо в зимовий період) кальцієм, фосфором та калієм до раціону вводять кісткове, рибне, м'ясо-кісткове борошно або попіл, а також трикальційфосфат або кормовий преципітат.

До корму нутріям додають кухонну сіль, крейду, дріжджі варені. Годуючи комбікормами, крейду і сіль нутріям додатково не дають.

Інші мінеральні речовини (залізо, сірка тощо) тварини вдосталь одержують з кормами.

ВІТАМІНИ. Якщо постійно задаєте нутріям свіжу траву або якісне свіже трав'яне борошно, то у вітамінних добавках тварини не мають потреби. В зимово-весняний період, щоб уникнути авітамінозів, тваринам дають риб'ячий жир, як джерело вітамінів A і D або полівітамінні препарати. Нестача в організмі нутрії вітамінів A і D призводить до розсмоктування зародків або народження слабких щенят.

НОРМОВАНЕ ГОДУВАННЯ НУТРІЙ. Годувати нутрій досхочу економічно невигідно, оскільки це призводить до подорожчання продукції (через перевитрату кормів) і зниження продуктивності стада. Тому прийнято нормоване годування тварин, засноване на задоволенні потреби їхнього організму для одержання максимальної кількості продукції без шкоди для здоров'я.

Норми годування залежать від віку тварин (молодняк, дорослі), господарського призначення (племінне або товарне поголів'я), фізіологічного стану (період спокою, парування, вагітності та лактації), умов утримання й періоду року (зима, літо).

За матеріалами Тімірязєвської академії
підготувала ***Г. А. Коваленко***

Фото Г.Коваленко

ДОГЛЯД ЗА ХУДОБОЮ У СТІЙЛОВИЙ ПЕРІОД

Ветеринарною статистикою встановлено, що основна кількість захворювань і випадків загибелі великої рогатої худоби припадає на незаразні захворювання. Це є наслідком незадовільного годування й утримання тварин.

Годування тварин доброякісними кормами, утримання у чистоті, виконання установленого розпорядку дня, створення належних гігієнічних умов у приміщенні є запорукою міцного здоров'я та високої продуктивності тварин.

Господар повинен знати, що під час стійлового утримання створюються найбільші труднощі щодо збереження здоров'я тварин.

Узимку велика рогата худоба значний час перебуває у приміщеннях. Ще до переведення тварин на зимове утримання приміщення заздалегідь слід очистити від гною, сміття, залишків кормів, продезінфікувати, побілити й висушити. Надмірна вологість у приміщеннях, а також нестача світла шкідливі для здоров'я тварин.

Постійна вентиляція, провітрювання приміщення під час прогулянок тварин забезпечать худобі чисте повітря. Не слід у таких випадках боятися певного зниження температури всередині приміщення, але бажано уникати протягів.

Зрозуміло, що за будь-яких умов утримання тварини потрібно дотримуватися гігієни годування. Адже, якщо згодовувати недоброякісні корми, то вони зумовлять розлад травлення, отруєння і навіть загибель тварин. А будь-яке порушення роботи органів травлення різко знижує удої корови і прирости живої маси.

Промерзлі корми (силос, коренеплоди) можуть бути причиною не тільки розладу травлення, а й простудних захворювань. Особливо небезпечні такі корми для глибокотільних корів (можливий викидень). Згодовувати їх можна тільки після відтаювання. Тепер для годування великої рогатої худоби широко застосовують пресовані солому й сіно. Паки соломи та сіна зв'язують дротом. Під час розрубування шматки дроту збирають і складають окремо.

Тож потрібно пильно стежити за тим, щоб уламки дротяних тросів, за допомогою якого скиртували сіно та солому, не потрапили до корму. Адже гострі предмети проколюють стінки передшлунків, часто проникають у серце, тварини тяжко хворіють і їх здебільшого доводиться забивати.

А згодовування зіпсованої та пророслої картоплі, гнилої гички, цукрових буряків зумовлюють тяжкі отруєння. Ростки пророслої картоплі перед згодовуванням слід обламати, а зіпсовану картоплю видалити.

Велика кількість прокислої барди може спричинити сильний розлад травлення і навіть захворювання на мокрець. Такий корм бажано давати тваринам в обмеженій кількості, краще в суміші з грубими кормами.

Усіх тварин обов'язково треба вигулювати на свіжому повітрі.

ЩО РОБИТИ З РОГАМИ?

Щоб запобігти травматичним ушкодженням тварин, усі виступаючі частини стін, воріт повинні бути округлими.

Аби уникнути заподіяння ран рогами, їх кінці потрібно спилювати. Особливо слід стежити за вим'ям корови. Навіть невеликі подряпини на ньому є воротами для інфекції, що може спричинити запалення вим'я. Захворювання вим'я може бути і простудного характеру, якщо корова лежить на холодній мокрій підлозі. Щоб цьому запобігти, вим'я корів перед кожним доїнням потрібно старанно оглядати, обробляти ушкодження дезінфікуючими речовинами, утримувати підлогу в сухому стані, тріщини на дійках змащують пом'якшуючими речовинами (вазелін) гліцерин.

О.І. Лашко

Служба взаємодопомоги

ДОПОМОЖІТЬ ВИЛІКУВАТИ МОЇХ УЛЮБЛЕНЦІВ

Дорога редакціє "Дім, сад, город"! Я ваша постійна читачка і шанувальниця вашого журналу ще з другого року його заснування. З мого прикладу скористалися ще троє сусідів, яким я розповідала про надруковане у журналі. А пишу ось чому: в одному з номерів "ДСГ" є стаття про хвороби кіз. У мене їх вісім і ваш журнал дуже допомагає мені. Та вже другий рік моїх кізок мучить якась хвороба: з настанням тепла на вимені з'являються пухирці величиною з півгорошинки. Я відчуваю їх на дотик.

Якщо не змащувати їх маззю, то вони можуть бути ціле літо. Потім ці пухирці лопаються і виникають вавки. Вони подібні на вітрянку, на яку хворіють діти. В цьому році я їх мастила синтоміциновою емульсією, зразу вони сховалися, але через місяць знову з'явилися.

Отже, у мене запитання: що з ним робити? Кози тримаю на підстилці. До сараю вони майже не заходять, усю зиму в загоні. Навіть у морози загнати до хліва та зачинити – то вже проблема. Їм там тісно, та й пацюки бігають, мабуть, тому вони й не заходять до приміщення.

Узимку даю їм сіно та харчові відходи картопляне лушпиння.

Цілий рік я їх виганяю пасти: у мене – астма й лікарі порадили гуляти перед сном 2 години на свіжому повітрі. Поки не було кіз, це у мене не виходило. Тож вони їдять і взимку зелену траву, як не замете снігом, а він у нас буває рідко. Козенята ростуть під козами, так легше і швидше ростуть.

Щоб доїти кіз, малечу відсаджую до загінчика, а після того як подою, випускаю до матерів.

М'ясо на нашому столі буває частіше, ніж хліб.

Та не дають кози мені залежуватися, бо я увесь час при ділі. Люди кажуть – навіщо вони тобі, виведи їх чи поріж, або продай та й лежи собі. Але я люблю молоко, кисляк, сир, та вони мене може на світі тримають.

Отже, кози потрібні мені, а я – їм. Та ось, як розповідала вище: мої улюблениці хворіють, а що це за недуга в них, не знаю і не знаю, як їх виходжувати.

Тому звертаюся до вас, шановні, хто з вас тримав чи зараз тримає кіз і, можливо, знає, що це за хвороба і, як вилікувати тварину, що страждає від неї, будь ласка, порадьте.

Буду вам сердечно вдячна.

Чекаю на вашу допомогу!

До побачення.

З повагою ***О.Сусіденко,***
Дніпропетровська обл.

Давним-давно, коли людина, озброєна лише луком, рогатиною або ножем, змушена була добувати собі їжу полюванням або захищатися від нападу хижаків, не було потреби ставити питання про охорону природи. Природна стихія гнітила людину і вона боролася з нею, щоб відстояти право на своє існування.

У цій боротьбі людина перемогла, тому що навчилася використовувати природні багатства для задоволення своїх потреб.

З розвитком продуктивних сил людського суспільства полювання втратило своє панівне значення, але, не зважаючи на це, хутро, м'ясо, шкури й інша продукція полювання і до цього часу посідають певне місце поміж матеріальних вигод, які дає людині природа.

МИСЛИВСЬКА СВИНЯ

Коли техніка мисливського промислу була ще недосконалою, диким тваринам не загрожувала небезпека знищення, але після появи мисливської вогнепальної зброї, сучасних транспортних засобів та широкого господарського освоєння територій, на яких перебували звірі, багато видів тварин у результаті постійних переслідувань людиною швидко гинули. Так, лише за останні 100 років повністю зникли понад 100 видів диких звірів і птахів, а близько 600 видів нині перебувають на межі зникнення. На території України за цей час зникли дикий кінь-тарпан, дикий бик-тур, у багатьох місцях були повністю знищені олень та лось. Майже зникли хохуля, байбак, такі цінні мисливські птахи, як стрепет, дрохва, глухар, рябчик, лебідь-шипун. Навіть дикі сірі гуси, ще зовсім недавно звичайні й численні в нашій країні, стали рідкісними. Бурого ведмедя, степового тхора, видру, європейську норку, тхора-перев'язку, дикого кролика взято під охорону.

Такий стан з мисливською фауною викликав настійну потребу регулювати полювання, розробити спеціальні правила, строки та способи добування диких звірів і птахів. Від стихійного промислу дичини людина перейшла до ведення мисливського господарства.

Мисливство поступово введено в рамки державних законів. У багатьох країнах світу прийнято закони про охорону природи.

Експлуатація природних багатств має здійснюватися розумно, щоб ними могли користуватися не тільки нинішнє, а й прийдешні покоління. Дикі звірі і птахи, що водяться у мисливських угіддях, є державним мисливським фондом, використання якого регламентується спеціальним Положенням. Полювання тут має чисто спортивний характер, але заготівля хутровини й інших продуктів полювання і в наші дні не втратила свого економічного значення.

Уряд України, дбаючи про розвиток мисливського господарства, завжди пов'язував з мисливською діяльністю і природоохоронні заходи, найважливішим з-поміж яких є створення нових комплексних природних заповідників, що перебувають під контролем держави і в яких розводять рідкісних та зникаючих тварин.

Спеціально, для збереження поголів'я диких свиней організації спортивного полювання та спортивно-мисливського туризму, створено мисливську породу свиней. Уся тварина вкрита густою шерстю, яка буває від світло-бурого до чорного із сіруватим відтінком кольору. Маса дорослого кабана досягає 300 кг. Після 116–120-денної поросності самка народжує 4–12 світло-смугастих поросят. У місячному віці смугастість майже зникає. Статевозрілими свинки стають на першому році життя. У віці 11–12 місяців мають перше потомство. Паруються та виводять малюків протягом року. Без чиєїсь допомоги в природних умовах виводять потомство. Вигрівають новонароджених малят, прикривши своїм тілом.

Швидко звикають до людей. Не виявляють особливої ворожості в період вигодовування потомства. Легко піддаються дресуванню. Ведуть переважно нічний спосіб життя, якщо інші умови їм спеціально не нав'язувати. Це всеїдні тварини. В умовах великих вольєрів спосіб життя нічим не відрізняється від того, який ведуть їхні дикі родичі.

Створено дві лінії цих свиней. Першу виведено схрещуванням дикого західноєвропейського кабана з карпатською мангалицею. Другу створено комбінованим схрещуванням дикого західноєвропейського кабана з карпатською мангалицею та східноазіатською дикою свинею.

Коротко охарактеризуємо кожну з них:

МИСЛИВСЬКА СВИНЯ – це доволі масивний звір, який успадкував усі ознаки свого дикого предка, але характер миролюбніший. Утримувати його потрібно на вигулі влітку і взимку. На волі легко витримує українські зими. Усеїдний. Харчується, як дикий, але не гидує і цивілізованішим кормом. Таким як бурда спиртових та пивоварних заводів, силосом, квашеною гичкою, харчовими відходами. Має сильну імунну систему. Це тварина чисто м'ясного напряму. Вирощують як для спортивно-мисливської мети, так і на м'ясо та для дресування мисливських собак. Нова і досить перспективна порода. Нічого подібного в Україні ще немає.

МИСЛИВСЬКА КОРЕЙСЬКА СВИНКА – порода швидкоспіліша, м'ясо-сального напрямку. Має меншу, порівняно з попередньою, масу. За належного відгодовування може нагулювати запас жиру. На випасі – це м'ясна, в міру жирна тварина. Парується у віці 3–4 місяці. Поросність триває 116–120

днів. Народжує до 25 поросят. У середньому в приплоді буває 8–16 особин. Малят відлучають у місячному віці. У природних умовах самка годує їх до трьох місяців. Дуже легко приручити. Утримувати її також потрібно на вигулі. Має слабший, порівняно з попередньою, материнський інстинкт. Тому на період опоросу бажано відокремлювати від основного стада. Краще, щоб поросилася під наглядом, особливо взимку, в сухому теплому сараї.

Обидва види свиней лише відбувають випробовування у кліматичних умовах України. Вивчається попит на них. Досліджують, як вони зможуть виживати без щеплень. І якщо буде виникати потреба в останніх, то розроблятимуться спеціальні способи для їхнього проведення.

Мисливська свиня витримує добре зиму і може стати конкурентом для дикого кабана в лісах України. А от мисливську корейську свинку в сніжні зими потрібно підгодовувати, тому її можна буде розводити лише у вольєрах. На полювання доставляти спеціальним транспортом у визначені місця.

Полювання на кабана в Україні ще не набуло широкого розмаху. По-перше, в нас, крім Карпат, майже немає більш-менш підходящих умов. Та й чого гріха таїти, поголів'я диких свиней винищене. І не тільки свиней, а й диких кіз, оленів, лосів.

По-друге, нікому немає справи до спортивно-мисливського туризму. Хоч це й дуже прибуткова справа. Державні лісництва, цим, на жаль, поки що, не мають можливості перейматися, а нещодавно створені в деяких областях комунальні лісництва якраз і могли б мати статтю прибутку.

Для прикладу візьмемо Росію. Там організовують полювання не менше як з 8 осіб. Коштує така розвага 1500 доларів США з мисливця. До того ж за впольованого підсвинка необхідно доплатити 200 доларів, за свиню – 500 доларів, за сікача масою 100–200 кг – 600 доларів, а понад 200 кг – 800 доларів. До того ж, за різці кабана, залежно від величини, доплачують від 200 до 1700 доларів. Вартість обслуговування – по 135–180 доларів з особи за кожний день полювання плюс 150 доларів за оформлення ліцензії.

Не потрібно бути великим математиком, щоб підрахувати. За організацію лише одного п'ятиденного полювання для групи спортсменів-мисливців отримують близько 25000 доларів США. А наші чиновники, вибачайте за слово, що гірші? Чи Україні гроші не потрібні?

Можливо, знайдуться ділові люди, що організують спортивне мисливство, і поїдуть українські трофеї по світу, прославляючи вдалих мисливців та наш край.

На сьогодні вже створено Всеукраїнську громадську організацію "Клуб любителів екзотики", члени якого уже розводять мисливських свиней.

Костянтин Крепкий,
вул. Леніна, 99, с. Сокиринці, Вінницький р-н, Вінницька обл., 23207

ЧОМУ НЕ ВИЛУПИЛИСЯ УСІ ГУСЕНЯТА?

Шановна редакціє "ДСГ", мене цікавить питання інкубації гусячих яєць.

Старий добрий підручник "Практические советы птицевода" пише, що перегляд яєць для вибору незапліднених та з мертвими зародками зручніше, легше й швидше робити на спеціальному столі конструкції М.Г. Салганника та В.А. Бородаєвського.

Запитання: чи можна самому сконструювати такий стіл, чи в домашніх умовах подібного зробити не можна?

Дуже гарний овоскоп ЦИИПС з лампою у 500 ватт з повітряним охолодженням.

Запитання: де можна придбати таку лампу і яка її ціна?

Кількість мертвих зародків може бути значно більшою, ніж "задохликів".

Запитання: Яка між ними різниця?

Пишуть аматори до журналу, то це добре, але хотілося б, аби хтось із науковців написав до журналу, як можна інкубувати гусячі яйця в інкубаторі "Квочка"?

Дякую за статтю О.Д. Осипова, що надрукована у травневому номері 2004 року. Але хочеться знати, чи увесь час інкубації від першого і тридцятого дня він перевертав яйця о 6–12–18 годині? Чи до кінця все-таки він це робив частіше.

Я користувалася малогабаритним інкубатором МИ-30, міні-інкубатором "Квочка". З 39 яєць вилупилося 22, а через два дні ще двоє, а з семи яєць і через п'ять днів так і не вилупилося, хоча гусенята були живі – аж серце заболіло.

У мене закралася підозра, що обігрів був недостатнім, а восьмеро яєць виявилися "бовтунами", хоч на лампі просвічувалися наче ж нормальні. Я користувалася настільною лампочкою – на 25 ватт.

І ще. Чи правда, якщо у яйці пуха (повітряна камера) вгорі, то вилупиться півник, а якщо збоку, то буде курочка?

Цікаво й таке знати. Колись одна бабуся, так казали люди, виводила тільки курочок.

Щиро буду вдячна, якщо хоч щось з моїх запитань знайде відповідь на сторінках нашого журналу.

З повагою до редакції ***С.С. Бугайчук,***
Рівненська обл.

Від редакції. Шановна Степанидо Степанівно, ваш лист надійшов до відділу "Домашня ферма" в липні місяці, то порадами та відповідями на ваші запитання, які ми надрукуємо в наотупних номерах "ДСГ", ви практично можете скористатися уже в наступному році. А ваше прохання ми обов'язково виконаємо.

Ми певні, що питання про виведення гусенят, які ви ставите у своєму листі, сьогодні цікавлять і досвідчених господарів, котрі розводять гусей, й особливо молодих. А оскільки сьогодні є проблема не лише виведення гусенят, а й утримання та вирощування білокрилих, то віримо, що на ваші запитання, Степанидо Степанівно, аби їх обміркувати й громадою знайти відповіді, досвідчені господарі – читачі "ДСГ" – поділяться своїми думками.

Тож запрошуємо всіх шанувальників "ДСГ" до розмови на сторінках свого видання.

СТРАВИ ДО СВЯТА І НА КОЖНИЙ ДЕНЬ

До редакції надійшов лист з села Великий Чернятин Хмельницької області від Наталії Анатоліївни Просап'юк. Вона пише: "Багато цікавого і корисного я почерпнула зі сторінок вашого журналу. Працюю в школі вчителем біології. Тому журнал "Дім, сад, город" для мене чудова знахідка. З задоволенням читаю кулінарну сторінку. Хочу запропонувати читачам журналу неодноразово випробувані мною рецепти страв. Гадаю, ті хто ними скористається – не пошкодує!
Бажаю всім читачам та працівникам редакції міцного здоров'я та творчих успіхів".

КОТЛЕТИ ІЗ САРДИН

Одна склянка відвареного рису, одну банка сардин в олії (разом з олією), 3 цибулини, 3 сирі картоплини.

Сардини розім'яти виделкою, а все інше пропустити через м'ясорубку, додати 2 яйця, перець, сіль.

Маса вийде рідкуватою для звичайних котлет тому, коли формуєте котлети, руки необхідно змастити олією. Смажити також на олії.

ОЛАДКИ ШВИДКІСНІ

Натерти на тертушці овочі (картопля – 4 шт., половинку середньої головки капусти, 2 морквини, середній кабачок, цибулину, 3–4 зубки часнику). Потім покласти 200 г м'ясного фаршу, 2–3 яйця, трохи борошна, щоб суміш не розсипалась на крихти. Ретельно збити і смажити на олії. Подавати з майонезом.

КАПУСТА КВАШЕНА "ЧЕРВОНА"

Капусту розрізати на 8 частин, залити водою на 4–5 годин. Воду злити. Між листочками капусти покласти тоненькі шматочки часнику, збоку і зверху – кружальця буряка, моркви. Все залити прокип'яченим розсолом: на 1 л води по 2 столові ложки солі і цукру, 0,5 склянки оцту, 6–8 горошин перцю, 4–5 лаврових листочків. Капуста готова через добу.

НЕЗВИЧАЙНІ ВІДБИВНІ

Стегенця курки очищаємо від шкіри і видаляємо кістки. Беремо кілька ложок борошна, 1 столову ложку майонезу, 1 яйце, все перемішуємо. Обмочуємо стегенця в отриманій суміші і смажимо на олії як відбивні. Перед подаванням до столу поливаємо майонезом.

ГРИБНІ ВІДБИВНІ І КОТЛЕТИ

Беремо 1 кг грибів, 3 яйця, 1 цибулину, 1 морквину, 4–5 столові ложки манної крупи, 1 бульйонний кубик (грибний), майонез, панірувальні сухарі, олію.

"Відбивні" готуємо так: шляпки грибів відрізуємо від ніжок, вмочуємо у збиті яйця (2 шт), потім у сухарі і обсмажуємо на сковороді, як відбивні.

"Котлети" готуємо так: відрізані ніжки грибів, моркву, цибулю пропускаємо через м'ясорубку, додаємо одне яйце, манку, грибний бульйонний кубик. Усе перемішуємо. Формуємо котлетки, обкачуємо їх у сухарях і смажимо як звичайні котлети.

РУЛЕТ "НАТХНЕННЯ"

2 філе курки, 4 крабові палички, 1 плавлений сирок, 4 шматочки будь-якої червоної риби (соленої, копченої чи сирої), сухарі, яйце, борошно.

Філе курки відбити, щоб воно стало тоненьким. Ці пластини м'яса густо посипати натертим плавленим сиром. Покласти крабові палички (по дві) на філе. Філе згорнути рулетом. Обкачати у борошні з усіх боків, потім у яйці, а після того – в сухарях. Рулетики покласти на сковороду з киплячою олією, обсмажити з усіх боків і зменшити вогонь. Тушкувати 25–30 хв. Нарізати навскіс і викласти на блюдо віялом.

ТОРТ " ПОЛЬ РОБСОН"

Беремо: 2 яйця, 1 чайну ложечку цукру, 1,5 склянки борошна, 1 склянку молока, 1 чайну ложечку соди, 2 столові ложки какао, 3 столові ложки розтопленого вершкового масла. Усе перемішуємо. Тісто має бути рідкуватим. Ділимо тісто на частини та випікаємо коржі.

Крем готуємо так: одну банку вареного згущеного молока збити з 200 г вершкового масла.

Кремом змащуємо коржі, а зверху поливаємо глазур'ю. Глазур готуємо так: 2–3 столові ложки молока, 0,5 склянки цукру, 2–3 столові ложки какао. Заварити до густоти, додати 50 г вершкового масла і трішки охолодити.

ТОРТ " ВАЛЕРІЯ"

Щоб приготувати тісто, беремо 2 склянки подрібнених горіхів (можна

Конкурс "Господиня"

брати і одну склянку, але чим більше горіхів, тим смачніше), 1,5 склянки цукру, 2 яйця, 200 г меду, 4 столові ложки сметани, 1 чайну ложечку соди, погашеної оцтом, 4 склянки борошна. Все змішати і випекти 3 коржі. Якщо коржі не знімаються з дека, деко з коржем потрібно перевернути догори дном і покласти зверху мокру ганчірку. Через 2–3 хвилини коржі відстануть від дека. Вони виходять тугі, міцні, тому кожний корж має просякнути солодкою водою, до якої додати ром або коньяк. Просякнуті сиропом коржі треба змастити кремом.

Крем готуємо так: 2 склянки подрібнених горіхів, 2 склянки сметани, 1,5 склянки цукру ретельно перемішуємо. Цим кремом змащуємо 2 коржі. Для третього, верхнього коржа, готуємо глазур: 1,5 склянки цукру, 1 склянку молока, 2 столові ложки какао, 100 г вершкового масла уварюємо, бажано на водяній бані (щоб не пригоріло) до в'язкості.

ТОРТ "ПИШНИЙ"

Беремо 5 жовтків і 5 столових ложок цукру, ретельно розтираємо, додаємо 5 столових ложок борошна, 200 г сметани. Білки збиваємо у міцну піну, поступово додаємо у білки 2–3 столові ложки цукру. Збиті білки обережно (щоб не погасити бульбашки) змішуємо з тістом. Форму змащуємо маслом, посипаємо сухарями, випікаємо 20–25 хв. Розрізуємо корж на 2 частини і змащуємо кремом.

Крем готуємо так: 200 г масла розтираємо з 1 склянкою цукру, додаємо 2 яйця. Все збиваємо до однорідної маси. Цим кремом змащуємо коржі.

ДОМАШНІ ЦУКЕРКИ "АНТОШКА"

Консервну банку "Какао з молоком" варимо у воді протягом 1–1,5 год. Потім, злегка охолоджуємо, перекладаємо вміст банки у миску, додаємо 1 склянку подрібнених грецьких горіхів. Викладаємо на деко лист фольги, посипаємо фольгу подрібненими сухарями або борошном і на деякій відстані один від одного викладаємо ложкою невеликі порції цукеркової маси. На кожну таку паляничку кладемо ягідку з варення і ставимо у духовку на 10–15 хв. Охолоджуємо цукерки прямо на деці, а потім обережно знімаємо ножем. Саморобні цукерки дуже смачні.

ПЕЧЕНІ ЯБЛУКА "ОСОБЛИВІ"

Яблука помити, обсушити, ножем вирізати з боку плодоніжки конус (майже на всю висоту яблука). Влити туди згущеного молока (1–2 чайні ложечки), вкласти по 1 ядру грецького горіха і запекти у духовці.

Хочу подарувати господиням кілька корисних порад:

- ✔ ***Білки легше збити, якщо додати до них дрібку солі тонкого помелу.***
- ✔ ***Щоб визначити свіжість яєць, в півлітрову банку потрібно налити воду і розмішати в ній 1 столову ложку солі. Якщо яйця опустяться на дно, то вони свіжі, спливуть – зіпсовані. Яйця середньої свіжості – будуть плавати посередині.***
- ✔ ***Не виносьте свіжовипечений корж на холод. Він може осісти.***
- ✔ ***Випічка із тіста замішаного на маргарині довго не черствіє.***
- ✔ ***Харчову соду використовують як розрихлювач тіста. Зазвичай на 1 кг борошна беруть 0,5 чайної ложечки соди. Щоб сода не надавала кондитерським виробам специфічного присмаку, до рідини при замішуванні тіста, або прямо у ложечку з содою додають розчин лимонної кислоти або сік лимона.***
- ✔ ***Не зловживайте цукром: велика кількість цукру у випічці без жиру робить її твердою, грубою.***
- ✔ ***Якщо повидло для начинки пиріжків рідкувате, до нього треба додати товчених сухарів і отримати потрібну густину.***
- ✔ ***Посуд, у якому було тісто, треба мити спочатку холодною, а потім гарячою водою.***

Постійна читачка журналу Колосова Тетяна Миколаївна із Одеської області надіслала на конкурс "Господиня" рецепти.

ГРЕЧАНІ КОТЛЕТИ

Треба мати: 3 склянки готової для вживання гречаної каші, 6 яєць, 150 г твердого сиру, майоран, паніровані сухарі, олію, сіль.

До гречаної каші додаємо натертий на тертушці твердий сир, яйця, спеції. Усе вимішуємо до однорідної маси, формуємо котлети, паніруємо їх у сухарях і смажимо на олії. До столу такі котлети подають гарячими. До них смакує томатний соус.

РИБНА БУТЕРБРОДНА МАСА "СЕПРА"

Щоб приготувати бутербродну масу, треба взяти один оселедець, очистити його, звільнити від кісток і пропустити через м'ясорубку разом з плавленим сиром (100 г), однією морквиною та 100 г охолодженого вершкового масла. Заправити спеціями за смаком. Виделкою вимішати до однорідної маси. Викласти в посуд і цією масою намащувати хліб.

Смачного усім!

УКРАГРО НПК

пропонує

ДЛЯ ЛІТНЬО-ОСІННЬОГО ВНЕСЕННЯ

КОМПЛЕКСНІ БЕЗХЛОРНІ МІНЕРАЛЬНІ ДОБРИВА

для присадибних ділянок, садів, газонів, квітів та декоративних рослин

м.Київ (044) 201-44-42, 201-44-43
м.Жашків (04747) 2-13-62, 2-16-00
м.Хмельницький (03822) 4-11-56, 4-46-17

ВИМАГАЙТЕ У МАГАЗИНАХ ВАШОГО МІСТА

Універсальне органічне добриво на основі САПРОПЕЛЮ використовується як ГРУНТОСУМІШ

ДОБРИН™

Створено Віками, Відновить силу Землі І дасть життя рослині!

Шукайте в магазинах вашого міста!

Формуємо дилерську мережу
СТ "Вибір" тел./ф. 449-94-66, 451-79-69

Для Ваших рослин

СПЕЦІАЛЬНІ та УНІВЕРСАЛЬНІ

НОВИНА!

ГРУНТИ та УДОБРЮВАЛЬНІ СУМІШІ

ДЛЯ УСІХ ВИДІВ РОСЛИН

СЕРТИФІКАТ ЯКОСТІ

ГОРЩИКИ ДЛЯ КВІТІВ, САДОВО-ГОРОДНІЙ ІНВЕНТАР, НАСІННЯ ГАЗОННОЇ ТРАВИ

ДЕБЮТ®

062/ 345 16 68
382 83 17

Донецьк-59, вул. Складська, 5
E-mail:info@debut.donetsk.ua

НОВИНКА

Вітчизняний мотоблок "АРТАНІЯ" МА 400

Двигун 6 к.с. 4-тактний (США)
Зчеплення дисково-фрикційне
Редуктор черв'ячний
Ширина обробітку 35 — 87 см
Маса — 61 кг
У комплекті — підгортальник
Гарантійний строк — 1 рік (починаючи з 1 квітня)

А також у наявності: імпортні мотоблоки, снігоприбиральні машини, сінокосарки, газонокосарки, кущорізи, пилки, обприскувачі.

ТОВ НВП "Агро-Мото". 03056, м. Київ, вул. Польова, 24, т./ф. 456-17-51, моб. 8 (067) 269-31-90

ЛІТНІ ЗНИЖКИ

ЗЕМЛЕДАР

НАСІННЯ овочів та квітів

В АСОРТИМЕНТІ 400 НАЙМЕНУВАНЬ

ПАКЕТОВАНЕ ТА ВАГОВЕ НАСІННЯ

для Києва та Київської області:
(044)537-10-70
м. Київ, вул. Ежена Потьє, 12

для регіонів
(044)537-10-90
м. Київ, Жуляни, вул. Леніна, 81

КОЛЬОРОВІ ПАКЕТИ ДЛЯ НАСІННЯ

e-mail: zemledar@ukr.net

ЗМІНЕНА АДРЕСА І ТЕЛЕФОН!

1. *Саджанці сортових троянд на шипшині:*
Роза Конина: Шмідс Ідеал, Інерміс, Донецький безколючковий. Сорти троянд: Блек Меджик, Гранд Прі, Біанка, Аква, Вендела, Іліус, та інші.
2. *Саджанці шипшини:*
Роза Конина: Шмідс Ідеал, Інерміс, Донецький безколючковий. Роза Мультифлора, Фандерс. На зимову та літню прививку.
3. *Обприскувачі-туманостворювачі:*
Mgla-E, Mgla-E Turbo
4. *Сульфаратори (випарювачі сірки) та барвники до хризантем:* **BRINKMAN**

ПП Харченко
Тел.: (04497) 57-7-96, (039) 493-36-80, (067) 918-38-48

Пропоную саджанці:

- троянд на зріз та озеленення;
- шипшини та плодових культур;
- пакети молочні літрові.

Знижки для оптових покупців — до 50%. Реалізація на місці, а також надсилаємо поштою, зокрема післяплатою. Конверт — каталог.

Володимир Петрович Цукур,
вул. Лугова, 36, Жуляни, Київ-169, 03169, тел.(04497) 3-25-23, 5-52-30, 8 (067) 712-27-10, 8(067)283-98-86.

ЄВРОПІЧКА

без газу та електроенергії обігріє до 100 м³ житлових приміщень і нагодує

(3-літровий чайник закипає за 15 хв).

Розміри: 42х37х40 см. Паливний бачок 2 л. Маса 7 кг. Теплова потужність 1,8 та 2,3 кВт/год.

Для дому та дачі – немає мороки з вугіллям.

Увага! Тільки в "Меридіані" заводське виробництво та справжня якість.

Працює на дизпаливі без кіптяви та диму, як газова плита (за правильної експлуатації).

Солярка розщеплюється на газ. Сажа осідає на циліндрах пальника. Витрата палива – 120 г за годину. **Вибухобезпечна.** Сертифікована. Усі деталі та корпус металеві, а тому довговічна, не боїться транспортування. **Виготовляється за кращими зарубіжними аналогами.** Популярна в країнах Європи. Висилається поштою післяплатою за ціною заводу-виробника, плюс 30–35 грн. – поштові витрати. Оплата при отриманні пічки у Вашому поштовому відділенні. Перевіряється. Запчастини додаються. Ціна з урахуванням поштових витрат **потужністю 2,3 кВт/год. – 350 грн., 1,8 кВт/год. – 280 грн.**

Довідки і замовлення за тел.: 8(0629) 52-78-42, 23-79-20 з 9 по 21 годину щоденно або за адресою: а/с 36037, м.Маріуполь, Донецька область, 87536 . П/п "Меридіан". Прохання розбірливо вказувати прізвище, ім'я, по батькові замовника та точну адресу.

Пічка 1,8 кВт буде реалізовуватися в кінці березня.

ВІТАЄМО ПЕРЕМОЖЦІВ!

7 вересня 2004 р. у черговий раз відбувся розіграш лотереї "Передплата-2004" за талонами, надрукованими у "ДСГ" №5 за 2004 р. У лотереї взяли участь 3018 читачів, які вчасно надіслали талон до редакції. Високоякісне насіння овочевих культур та добірку цікавої і корисної літератури від редакції журналу "Дім, сад, город" одержать такі читачі:

1. Гіжецька Олександра Миколаївна, смт Журавне Львівської обл.
2. Гладка Марія Іллівна, м. Ірпінь Київської обл.
3. Продан Галина Володимирівна, с. Ониськове Одеської обл.
4. Тарановський Григорій Іванович, с. Антипівка Черкаської обл.
5. Зелінський Микола Костянтинович, с. Красне Рівненської обл.
6. Панімажченко Василь Михайлович, м. Новоград-Сіверський Чернігівської обл.
7. Петрашенко Андрій Прокопович, с. Старий Биків Чернігівської обл.
8. Кабаченко Ольга Дмитрівна, с. Лебедин Черкаської обл.
9. Гайдамащук Григорій Антонович, с. Покутине Вінницької обл.
10. Танасійчук Марія Петрівна, с. Липняжка Кіровоградської обл.
11. Батюх Ганна Степанівна, с. Лідихів Тернопільської обл.
12. Коцюба Іван Захарович, с. Хрінівка Вінницької обл.
13. Осауленко Ольга Григорівна, с. Широке Миколаївської обл.
14. Костриба Марія Миколаївна, с. Томашівка Хмельницької обл.
15. Гапоненко Алла Дмитрівна, смт Великодолинське Одеської обл.
16. Боднарюк Євдокія Олексіївна, с. Ломачинці Чернівецької обл.
17. Старунська Зінаїда Андріївна, с. Сокільча Житомирської обл.
18. Салій Ярослав Тарасович, м. Болехів Івано-Франківської обл.
19. Гречка Любов Василівна, с. Мостовівщина Полтавської обл.
20. Ковальова Лідія Степанівна, с. Августинівка Запорізької обл.
21. Шевченко Григорій Сафронович, с. Зелений Гай Кіровоградської обл.
22. Шутяк Лідія Яківна, с. Летава Хмельницької обл.
23. Дронюк Любов Петрівна, с. Острівець Івано-Франківської обл.
24. Черній Катерина Павлівна, смт Маньківка Черкаської обл.
25. Кислий Григорій Іванович, с. Шкуратівка Сумської обл.
26. Лесік Тетяна Петрівна, м. Глухів Сумської обл.
27. Остапчук Галина Андріївна, с. Новорайськ Херсонської обл.
28. Синецька Наталія Владиславівна, с. Новософіївка Херсонської обл.
29. Титаренко Людмила Павлівна, м. Зміїв Харківської обл.
30. Загурська Лариса Іванівна, м. Верхньодніпровськ Дніпропетровської обл.
31. Хальовчик Надія Юріївна, с. Руське Поле Закарпатської обл.
32. Члек Олександр Іванович, с. Середнє Закарпатської обл.
33. Біла Ольга Едуардівна, с. Октябр Донецької обл.
34. Савчук Микола Петрович, м. Хоростків Тернопільської обл.
35. Маменко Марія Дмитрівна, с. Котовка Дніпропетровської обл.
36. Мачула Людмила Вікторівна, м. Миколаїв
37. Івченко Володимир Андрійович, м. Ізюм Харківської обл.
38. Шостак Олексій Іванович, с. Микити Львівської обл.
39. Гурковський Анатолій Антонович, м. Луцьк
40. Комар Григорій Данилович, с. Білоцерківка Запорізької обл.
41. Данелюк Костянтин Костянтинович, с. Комарівці Чернівецької обл.
42. Енчелюк Андрій Степанович, с. Вишневе Рівненської обл.
43. Ковальчук Зоя Василівна, м. Золоте-2 Луганської обл.
44. Пономарьова Валентина Адамівна, с. Желанне Донецької обл.
45. Бойко Анатолій Трохимович, с. Поправка Київської обл.
46. Гринчук Зінаїда Іванівна, с. Городище Житомирської обл.
47. Гонець Антоніна Павлівна, м. Ковель Волинської обл.
48. Долгополов Микола Гордійович, с. Багачка Луганської обл.
49. Фесик Поліна Максимівна, с. Тарасівка Полтавської обл.
50. Кубай Людмила Іванівна, м. Кузнецовськ Рівненської обл.

У номері:

„ДІМ, САД, ГОРОД“
виробничо-практичний журнал
№10, жовтень 2004 р.
Головний редактор **М.І. Халимоненко**
Головний художник **Т.П. Колодницька**
Заступники головного редактора **Б.К. Донгаш, І.Ф. Куштенко**
Зав.відділами **А.М.Капітульська, О.В.Кисленко**
Літературний редактор **М.П.Чернецька**
Дизайн, верстка **Є.А. Макарчук**
Комерційний директор **Г.А.Донець, тел. 552-90-45**
Реклама, оголошення **О.В.Давидко, тел. 552-90-49**
О.К.Шевченко, тел. 552-95-11
E-mail: reclama@dimsadgorod.com
Розповсюдження, маркетинг **Т.І. Лазебник, тел.552-94-60**
E-mail: lazebnik@dimsadgorod.com
Видання зареєстровано, серія КВ, №3536 від 23.10.98
Підписано до друку 20.09.2004 р.

Загальний тираж 132 528 прим.
Ціна договірна.

Адреса редакції та видавця:
вул. Краківська, 20, Київ-94, 02094.
Тел. (044) 552-95-13
E-mail: dsg@dimsadgorod.com

Комп'ютерний набір, верстку зроблено у редакції журналу «Дім, сад, город».
Надруковано у Державному видавництві «Преса України». 03148, Київ-148, вул.Героїв Космосу, 6. З. 0118410

ПЕРЕДПЛАТНІ ІНДЕКСИ КОМПЛЕКТІВ ЖУРНАЛІВ У СКЛАДІ:

«Дім, сад, город» + «Виноград. Вино» — 22430.
«Дім, сад, город» + «Квіти України» — 22431.
«Дім, сад, город» + «Яблунька» — 22432.
«Дім, сад, город» + «Будьмо здорові» — 22433.
«Дім, сад, город» + «Пасіка» — 22434.
«Дім, сад, город» + «Наш дім» — 21871.
«Дім, сад, город» + «Чумацький шлях»+ + «Вокруг света» — 21843.

Індекс 74142

Передплачуйте наші видання на 2005 рік!

Всеукраїнський щомісячний виробничо-практичний журнал

Дім, сад, город

Журнал "Дім, сад, город" видається з 1989 року. Найпопулярніше в Україні, справді народне видання для всіх, чиє життя і праця пов'язані із землею.

Журнал "Дім, сад, город" (укр.). Передплатний індекс 74142

Журнал "Дом, сад, огород" (рос.). Передплатний індекс 22429

"Будьмо здорові" — щомісячне видання з проблем охорони здоров'я. Публікації медиків-практиків, діячів української та світової медичної науки, досвід народних цілителів і травознаїв.

Передплатний індекс 74063

"Пасіка" — українсько-чеський щомісячник з практичними порадами як для досвідчених бджолярів, так і для початківців. Вміщує багато корисної та цікавої інформації стосовно використання цілющих властивостей меду.

Передплатний індекс 74429

"Квіти України" — єдине в Україні спеціалізоване ілюстроване видання для квітникарів. Рекомендації досвідчених фахівців стосовно ведення всіх галузей квітникарства, розповіді про кращі сорти квітів, ботанічні сади, публікації відомих селекціонерів.

Передплатний індекс 74275

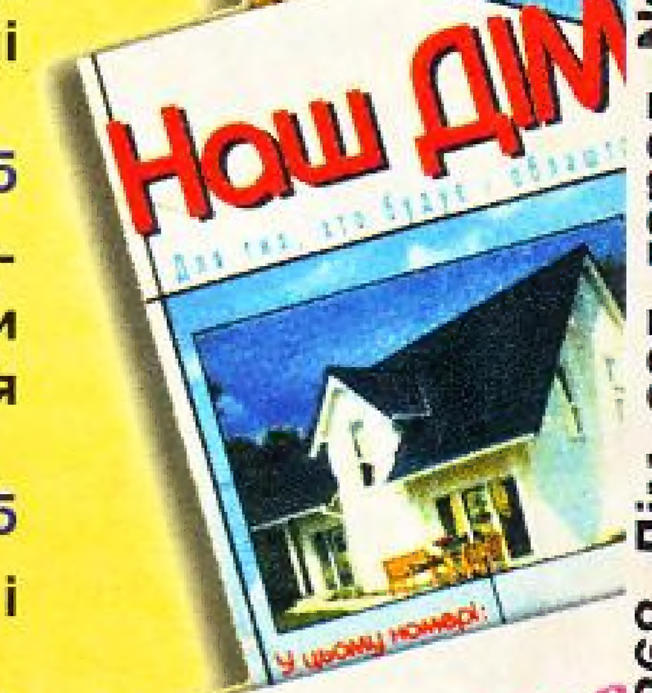

"Виноград. Вино" — журнал для виноградарів-любителів і професіоналів. Розповіді про випробувані та нові сорти винограду, поради щодо боротьби з хворобами і шкідниками, рецепти виготовлення найрізноманітніших вин.

Передплатний індекс 40305

"Наш дім" — незамінне видання для всіх, хто хоче спорудити і кваліфіковано облаштувати оселю.

Передплатний індекс 74453

"Туризм сільський зелений" — щоквартальне видання для всіх, хто бажає відпочити в сільській місцевості або надати свою садибу для відпочинку. Досвід в цій галузі інших країн.

Передплатний індекс 40307

"Чумацький шлях" — для тих, хто цікавиться історією, культурою, звичаями народів світу. Подорожі, пригоди, знахідки.
Корисний для вчителів, студентів, школярів.

Передплатний індекс 22436

"Календар садівника і городника" — журнал, який порадить садівникам і городникам, у які строки найкраще проводити ті чи інші роботи, яким сортам віддати перевагу, як захистити насадження від шкідників і хвороб.

Передплатний індекс 30203

"Яблунька" — багатоілюстроване видання для дошкільнят і школярів. Цікаво, захоплююче розповідає про таємниці природи, походження тварин, рослин. Флористика, казки, легенди, дитяча пошта, конкурси, вікторини, ігрові завдання, призи.

Передплатний індекс 40306

"Яблунька" з двомісячним додатком "Чарівна казка".

Передплатний індекс 21870

Для тих передплатників, хто оформить передплату на наші видання на цілий рік, діють знижки, що дозволить зекономити від 12 до 18 відсотків ваших коштів!